

POSLANIK

Muhammed, a. s.

U MOM ŽIVOTU

Vodič za edukativni rad s mladima

POSLANIK MUHAMMED, A. S., U MOM ŽIVOTU

Vodič za edukativni rad s mladima

Amina Isanović Hadžiomerović, Elma Avdić, Fejruz Abaza,
Melisa Žukić, Azra Ibrahimović, Elmina Mušinović, Sehija Dedović,
Alma Sinanović, Lejla Pehlivanović

Sarajevo, 2021.

Poslanik Muhammed, a. s., u mom životu

Vodič za edukativni rad s mladima

Izdavač: Centar za edukaciju i istraživanje Nahla

Džemala Bijedića 122, 71000 Sarajevo,

Bosna i Hercegovina

Za izdavača: Sehija Dedović

Uređivački odbor: Amina Isanović Hadžiomerović, Elmina Mušinović, Sehija Dedović

Autori: Amina Isanović Hadžiomerović, Elma Avdić, Fejruz Abaza,

Melisa Zukić (*Od identiteta do životnog smisla*)

Azra Ibrahimović (*Ja i drugi*)

Elmina Mušinović, Azra Ibrahimović i Sehija Dedović (*Društvo u kojem živim*)

Alma Sinanović i Lejla Pehlivanović (*Umreženi svijet*)

Saradnici: Esad Bajić, Mirza Mešić, Muhamed Jusić, Meliha Rifatbegović

Lektura i korektura: Elmina Mušinović

Recenzenti: Nezir Halilović, Mevlida Mešanović, Saudin Cokoja

Dizajn, ilustracije i tehničko uređenje: Affan Šikalo i Emir Isović

Fotografije i ilustracije: CEI Nahla, Flickr, Freepik, Thenounproject

DTP: Affan Šikalo

Štampa: Dobra knjiga

Sarajevo, 2021.

CIP – Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka

Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-31(036)

POSLANIK Muhammed, a. s., u mom životu : vodič za edukativni rad s mladima / Amina Isanović Hadžiomerović ... [et al.]. - Sarajevo : Centar za edukaciju i istraživanje Nahla, 2021. - 148 str. : ilustr. ; 28 cm

Bibliografija: str. 147-148.

ISBN 978-9958-671-08-1

1. Isanović Hadžiomerović, Amina

COBISS.BH-ID 46127110

SADRŽAJ

Kako je nastao ovaj vodič	5
1. OD IDENTITETA DO ŽIVOTNOG SMISLA	9
1.1. Upoznaj sebe	10
1.2. Životna priča poslanika Muhammeda, a. s.	17
1.3. Moji uzori	26
1.4. Šta mi je važno u životu?	38
1.5. Donošenje odluka	46
2. JA I DRUGI	59
2.1. Meni važne osobe	60
2.2. Odnos prema drugačijima od sebe	67
2.3. Komunikacijske vještine	72
2.4. Strategije rješavanja konflikata	81
3. DRUŠTVO U KOJEM ŽIVIM	91
3.1. Moj društveni kontekst	92
3.2. Sloboda i ljudska prava	101
3.3. Društveni aktivizam	106
3.4. Vlast i odgovornost	112
4. UMREŽENI SVIJET	121
4.1. Potencijali komunikacijskih medija	122
4.2. Izazovi digitalne komunikacije	130
4.3. Virtuelni identitet i društvene mreže	141
Izvori i literatura	147

Kako je nastao ovaj vodič

Vodič *Poslanik Muhammed, a. s., u mom životu* nastao je kao dio multimedijalne kampanje „Osoba koju vrijedi upoznati“, koju od 2006. godine realizira Centar za edukaciju i istraživanje „Nahla“. Ovom kampanjom, kroz poruke poslanika Muhammeda, a. s., promoviramo vrijednosti koje smatramo univerzalnim i zajedničkim svim ljudima, a posebno važnim za izgradnju povjerenja i dobrih međuljudskih odnosa, kao što su: vrijednost i dostojanstvo čovjeka, pravda, tolerancija, poštovanje drugog, ljubav prema ljudima i prirodi, miroljubivost i nenasilje. Vodič koji se nalazi pred vama ima namjeru da život poslanika Muhammeda, a. s., predstavi kroz teme značajne za mlade srednjoškolske dobi.

Poslanikove poruke prenosimo jezikom i sredstvima koji su razumljivi i bliski savremenom čovjeku, pri čemu se nastojimo udaljiti od ustaljenih šablona i stereotipa prisutnih kod predstavljanja Poslanikove ličnosti i djela. Želimo pružiti priliku ljudima otvorenog uma da bolje upoznaju Muhammeda, a. s., a muslimanima podsticaj da njegove poruke zaista postanu dio njihovih života.

Vodič je zamišljen kao atraktivan materijal, prepoznatljivog vizuelnog identiteta i zanimljivog sadržaja. Posebnu pažnju posvetili smo aktivnostima mladih i njihovom razumijevanju, pružajući im mogućnost usvajanja pozitivnih stavova i vrijednosti.

Konceptualno, vodič počiva na biografskoj metodi, što znači da biografija Poslanika, a. s., predstavlja podlogu potrage za odgovorima na pitanja koja sebi postavljamo u životu. U okviru biografske metode, kao osnovnog modela, vodič predviđa primjenu čitavog spektra interaktivnih metoda i oblika nastavnog rada, koje posebno uvažavaju paradigmu nastave usmjerene na učenika. Stoga ćete ovdje naći raznovrsne metode i oblike nastavnog rada, kao i podsticaj da dublje razmislite o sebi i o onome što vam je važno. Nastavnici i treneri će u vodiču naći ideje kako da obogate edukativni rad s mladima i na pristupačan način im približe

Multimedijalne materijale kreirane u okviru kampanje „Osoba koju vrijedi upoznati“ možete pronaći na web stranici:
<https://beeinspired.ba>

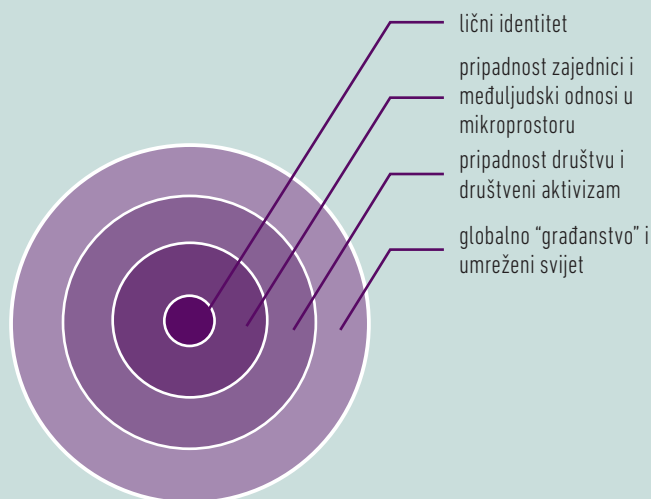

zanimljivi život Poslanika, a. s. Mladi će ovdje naći poruke ohrabrenja, inspiracije i motivacije da istraju na putu svog ličnog razvoja i rasta.

Vodič je pisan jezikom razumljivim mladima, prilagođen njihovim životnim situacijama, nudeći odgovore na pitanja i izazove s kojima se suočavaju. **Sadržaj vodiča poručuje kako je Muhammed, a. s., poslan svakome od nas te da je njegov život prepun situacija s kojima se svi suočavamo svakodnevno: životne dileme, pitanja, radost i sreća, ali i tuga i razočarenje. Učit ćemo o Poslaniku vođeni pitanjem: Šta meni znači Poslanik, a. s.? Otkrivajući ga u našim životima vodič nas poziva da razvijamo ljubav prema Poslanikovoj plemenitoj ličnosti.**

Iako je primarno vjerskog sadržaja, vodič mogu koristiti nastavnici različitih predmeta, jer su teme koje tretira univerzalne, a metodička artikulacija izrazito interaktivna i zanimljiva učenicima. Vodič je zamišljen kao dopuna postojećim didaktičkim materijalima, naročito pri realizaciji vannastavnih aktivnosti (sekcije, klubovi, priredbe, akcije u zajednici i sl.). Lekcije međusobno nisu čvrsto vezane, što omogućava da se sadržaji koriste prema potrebama rada s mladima, a ne nužno redosljedom kojim su ovdje navedene. Ovo nisu tipične lekcije namijenjene okviru školskog časa. Nastavnici i treneri će na nekima od njih željeti da se zadrže duže, jer aktivnosti i sadržaji koje nude lekcije bude niz složenih procesa i reakcija kod učesnika. Istovremeno, vježbe i aktivnosti daju mogućnost učenicima za samostalan rad, naročito korištenjem elektronskih medija.

Kroz četiri poglavlja i pripadajuća potpoglavlja vodimo vas kroz životne krugove koji polaze od ličnog identiteta mlade osobe, šire se preko zajednice i društva do umreženog svijeta.

Tematska struktura vodiča

Svaka tematska cjelina sadrži tri glavna dijela: aktivnosti koje mladi mogu samostalno izvesti bez vođenja nastavnika ili trenera, razradu teme obogaćenu primjerima iz života Muhammeda, a. s., te aktivnosti za nastavnike i trenere koji rade s mladima. Na taj način vodič se može koristiti kao materijal za samostalni rad, ali i kao didaktičko sredstvo u nastavnim i vannastavnim aktivnostima. Vodič je zamišljen kao okvir koji će svako ko ga bude koristio prilagoditi svojoj kreativnosti i potrebama.

Sadržaj vodiča nastao je na osnovu fokus grupa i serija konsultacija s mladima, nastavnicima i stručnjacima iz vjerskih znanosti te pedagogije i psihologije. Kroz te fokus grupe imali smo priliku saznati koje teme su naročito važne mladima te kako ih uokviriti u atraktivan i svrhovit metodički okvir. Prije odobrenja konačne verzije, vodič smo poslali grupi mladih osoba kako bi iznijeli svoja zapažanja i prijedloge za poboljšanje. Ideje prikupljene u ovim pripremnim fazama poslužile su kao korektiv na osnovu kojeg smo željeli vodič učiniti što je moguće više prilagođenim njegovim krajnjim korisnicima/ama – mladima i osobama koje rade s njima u odgojno-obrazovnom procesu, bilo da je riječ o školi ili nekoj drugoj vrsti organizacije.

Kroz ovaj vodič želimo upoznavati i razumijevati Muhammeda, a. s., kako bismo ga zavoljeli, ali i kako bismo voljeli i bolje razumijevali jedni druge.

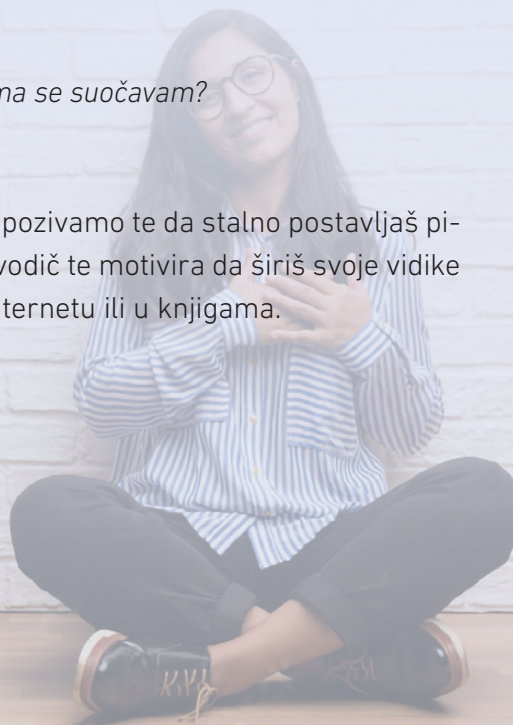
1. Od identiteta do životnog smisla

U ovom poglavlju, kroz niz primjera iz života Muhammeda, a. s., i pažljivo osmišljenih vježbi, proći ćeš proces upoznavanja sebe, svojih kvaliteta i mogućnosti. Pomoći će ti da razumiješ kako je život, ustvari, traganje za smislom našeg postojanja i događaja kojima svjedočimo. Uporedo s tim, dobiti ćeš priliku da upoznaš Poslanika, a. s., kao ličnost, njegove osobine i da u njima pronađeš model koji želiš slijediti. U ovom poglavlju saznat ćeš kako je Muhammed, a. s., živio prije nego je primio Objavu, kako je pridobijao ljude za Poruku, kako je ustrajavao u svojoj misiji, kako je pomagao mladima, tugovao zbog smrti bliskih osoba. Istovremeno, vidjet ćeš kako je nadilazio teške situacije, suočen sa strahom i bolom, ali i nadom i odlučnošću.

Pažljivo odabrani događaji iz života Muhammeda, a. s., radionice i vježbe vode te do odgovora na pitanja poput ovih:

- ◆ *Ko sam ja?*
- ◆ *Koje su moje jake strane i kako ih na najbolji način mogu iskoristiti?*
- ◆ *Šta je smisao mog života?*
- ◆ *Koji je smisao izazova s kojima se suočavam?*
- ◆ *Ko su moji uzori u životu?*

Dok otkrivaš sadržaj koji ti nudimo pozivamo te da stalno postavljaš pitanja i tragaš za odgovorima. Ovaj vodič te motivira da širiš svoje vidike i tražiš nove korisne sadržaje na internetu ili u knjigama.

1.1. UPOZNAJ SEBE

Primjerima iz života poslanika Muhammeda, a. s., krenimo zajedno putevima koji te vode prepoznavanju svega dobrog što se krije u tebi, tvojih snaga i mogućnosti. To su staze koje ti mogu pomoći da oslobodiš svoje potencijale i da prepoznaš koliko je tvoj život značajan. **Istražit ćemo zajedno kako nas je Poslanik, a. s., poticao da prepoznamo dobro u ljudima, da cijenimo sebe i druge, da stalno vjerujemo kako je Allah, dž. š., s nama i da nas On vodi prema onome što je za nas najbolje.**

Brojna istraživanja iz psihologije utvrdila su koliko je pozitivno mišljenje o sebi važno za osjećaj sreće i uspjeh u životu. Ako o sebi misliš kao o osobi koja je nesposobna, koja nije dovoljno lijepa, uspješna i kojoj ništa ne ide od ruke, već same te misli oduzimaju ti energiju i otežavaju ti ostvarivanje željenih rezultata. Bitno je da znaš kako stavovi koje imamo o sebi nisu urođeni, nego se stječu tokom života i razvijaju postepeno još od djetinjstva. Osvještavanjem svojih snaga i potencijala izgrađujemo **osjećaj samopoštovanja**.

Nadamo se da smo ti već dali dovoljno razloga da tragaš za ljepotom u sebi, jer od toga može zavisiti koliko se dobro snalaziš u svojoj okolini. Njegovanje pozitivne slike o sebi je trajan i cjeloživotni proces, zato počni odmah!

Samopoštovanje je naša subjektivna procjena nas samih, stav koji imamo prema sebi.

Kad imamo osjećaj vlastite vrijednosti to znači da smo svjesni sposobnosti koje imamo.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 1: Napiši svoje osobine

Cilj ove vježbe je da prepoznaš svoje osobine, da razmisliš o njima te da inspirisan/a primjerima iz života poslanika Muhammeda, a. s., naučiš prepoznati ono lijepo u sebi i drugima.

Potreban ti je jedan list papira i olovka. List papira podijeli na dva dijela jednom okomitom linijom. Na jednoj polovini upiši svoje pozitivne, a na drugoj negativne osobine. Zadatak trebaš uraditi brzo i bez razmišljanja. Kad završiš, odgovori na sljedeća pitanja:

- ◆ *Jesi li napisao/la više pozitivnih ili negativnih osobina?*
- ◆ *Koje ti je osobine bilo lakše uočiti? Zašto?*

Ukoliko se na tvom papiru nalazi više negativnih osobina pokušaj izjednačiti pozitivnu stranu upisujući dodatne osobine.

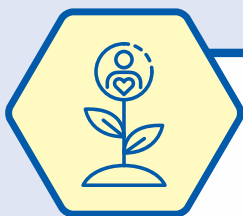
Često nalazimo da osobe lakše primijete negativne osobine kod sebe i drugih. I kad primijete nešto pozitivno, rijetko to pohvale ili čestitaju na učinjenom. Ako ti se ovakvo nešto dešava, razmisli odakle potječe takvo ponašanje i kako ga možeš popraviti.

Dok razmišljaš o sebi i onome što možeš činiti u pravcu prepoznavanja ljepote u sebi i drugim osobama, neka ti inspiracija budu riječi poslanika Muhammeda, a. s.

„Kome bude učinjeno dobro djelo, neka uzvрати istom mjerom. Ako to nije u mogućnosti, onda neka osobu koja je to djelo učinila spominje po dobru jer spominjanje po dobru dovoljna je zahvala. Ako ni to ne može, onda neka uči dovu za njega.“ (Ahmed, Ebu Davud)

Muhammed, a. s., me uči... kako biti dobra osoba

Poslanik Muhammed, a. s., posvećivao je veliku pažnju njegovanju i usavršavanju svoje ličnosti te je nastojao kod svojih prijatelja i sljedbenika izgraditi pozitivan stav o sebi. Pozivao ih je da sebe i svoj život posmatraju kao Božiju blagodat.

„Govoriti o Allahovim blagodatima i pokazivati ih je zahvalnost, a ne ispoljavati ih i ne govoriti o njima je nezahvalnost. Ko nije zahvalan na malom, nije zahvalan ni na velikom, a ko nije zahvalan ljudima, nije zahvalan ni Allahu.“ (Ahmed)

Ovdje možemo uočiti podsticaj da prepoznamo dobro u sebi i drugima te da iskazujemo zahvalnost Allahu, dž. š., na tome. **Sve što imamo predstavlja blagodat koju nam je Bog podario kako bismo što bolje funkcionisali u ovom svijetu i ostvarili ono čemu težimo.** Svaka osobina, svaka psihička ili fizička sposobnost sredstvo su kojim možemo ostvariti svoje težnje i želje, zato ih trebamo posmatrati kao blagodati. Uzmimo kao primjer sposobnost lijepog pisanja. Ona ti pomaže da svoje misli iskažeš na način koji je drugima zanimljiv. Tako si dobio/la moć da izraziš svoj stav i boriš se za svoje ciljeve i prava. Tako je i s mnogim drugim osobinama koje posjeduješ – one su blagodat koju je Bog darovao upravo tebi.

Poslanik, a. s., kroz svoju dovu nas uči da treba težiti lijepom ponašanju i razvijanju lijepih osobina:

„Gospodaru moj, učinio si moj izgled lijepim, pa učini i moje ponašanje lijepim.“
(Bejheki, Ahmed)

U ovoj dovi nalazimo bitne poruke:

- ◆ Važno je prepoznati da je svakome od nas Bog podario najljepši izgled: „Mi čovjeka stvaramo u najljepšem skladu.“ (Et-Tin, 4)
- ◆ Ljepotu svake osobe čini njen vanjski izgled te njeno ponašanje i osobine ličnosti.
- ◆ Trebamo težiti usavršavanju svoje ličnosti tokom cijelog života i upućivati dovu Milostivom da nam u tome pomogne.

Poruka islama jasno podržava nastojanja svake osobe da usavrši svoje ponašanje i svoju ličnost. U tom smislu Poslanik, a. s., kaže da *Bog ne gleda u naša tijela ni u naše imetke nego gleda u naša srca i naša djela* (Muslim). To znači da Bog našu vrijednost procjenjuje na osnovu dobrih djela koja činimo. Ovim nas Poslanik, a. s., podsjeća da možemo utjecati na naša djela i srca (odnosno misli i emocije) te da svakodnevno biramo kakva će ona biti.

S druge strane, neke fizičke osobine, npr., izgled lica, boja kože, građa tijela, visina i sl. nepromjenjive su i darovane su nam s razlogom koji često spoznamo tek kad te osobine prihvatimo, negujemo i razumijemo kao potencijal. Postoje, naravno, i one fizičke osobine koje možemo vježbom razvijati do željenog nivoa.

Na svoje fizičke osobine i izgled mogu malo ili nimalo utjecati. Naprimjer, baveći se sportom i biranjem zdrave ishrane postizem kontrolu nad tjelesnom težinom.

Ali zato mogu mijenjati svoju unutarnju ličnost, to jest moje **MISLI**, moje **EMOCIJE** i moje **PONAŠANJE**.

Poslanik, a. s., je spominjao da Allah ne gleda naša tijela i imetke, već naša **SRCA** (misli i emocije) i **DJELA** (ponašanje). Time je poručivao da se trebamo fokusirati na to da usavršimo svoja djela i ponašanje jer nad tim imamo kontrolu.

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 1: Kaži svoju lijepu osobinu

Trajanje: 45-60 min

Broj učesnika/ca: između 10 i 20

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ međusobnog upoznavanja učesnika/ca radionice,
- ◆ kreiranja pozitivne atmosfere i grupne kohezije,
- ◆ verbalizacije lijepih osobina kod mladih,
- ◆ osvještavanja uzora koji mladi imaju u Poslaniku, a. s.

Potrebni materijali i okruženje:

- klupko vune ili debljeg konca dužine približno 10 m (u zavisnosti od broja učesnika/ca u radionici),
- list s pripremljenim ajetom i predajama kojima se zaključuje radionica ili slajd koji se projicira na platnu,
- tabla ili flipchart,
- prostorija u čijem jednom dijelu svi učesnici/ce mogu stati ukруг ili vanjski prostor poput dvorišta ili travnjaka.

Postupak: Učesnici/ce se stojeći okupe ukруг. Upoznavanje započinje tako što se osoba predstavi imenom i nekom svojom lijepom osobinom (npr.: Ja sam Selma, ja sam pravedna; Ja sam Faruk i volim pomagati drugima). Zatim osoba zadrži kraj vune u jednoj ruci, a drugom rukom dobaci klupko nekome od učesnika/ca. Učesnik/ca zahvali tako što ponovi ime osobe od koje je dobio/la klupko i njenu osobinu. Nakon toga se i sam/a predstavi na sličan način (npr.: „Hvala ti Selma, pravedna! Ja sam Haris, ja sam odlučan!“). Nakon toga, osoba klupko dobacuje narednoj osobi koja se zahvaljuje i predstavlja na isti način. Aktivnost se nastavlja sve dok svi učesnici postanu povezani nitima klupka u mrežu koja se kreira u unutrašnjosti kruga. Za to vrijeme voditelj na tabli/flipchartu ispisuje imena i osobine koje su učesnici/ce o sebi istakli. Kad se svi predstave učesnici/e će biti međusobno povezani/e (fizički mrežom i mentalno pozitivnim osobinama kojim su se predstavili uz ime).

Razgovor i refleksija na aktivnost: Po završetku predstavljanja voditelj/ica radionice sumira što više pozitivnih osobina kojima su se učesnici/ce opisali i potakne ih na razgovor pitanjima:

- ◆ Šta mislite, je li moguće da osoba u sebi objedini sve pozitivne osobine koje smo spomenuli?
- ◆ Kakva bi bila ta osoba?
- ◆ Kako bi izgledalo druženje s takvom osobom?
- ◆ Kada bi takva osoba bila učitelj/ica, kako bi podučavala svoje učenike/ce?
- ◆ Da li bi tražio/la pouku iz životnog iskustva takve osobe?
- ◆ Da li bi ti takva osoba mogla biti uzor?

Zaključak: Moderator/ica vježbu zaključuje ajetima i hadisima koji su ranije pripremljeni na papiru i sada ih dijeli svakoj osobi u prostoriji kao podsjetnik koji može ponijeti nakon završetka radionice. Također, moguće je ajet i hadis pripremiti na slajdovima te ih prikazati na projektnom platnu. Moderator/ica kroz razgovor vodi učesnike prema prepoznavanju ličnosti Poslanika, a. s., sa svim pozitivnim osobinama zbog kojih je on najbolji učitelj i životni uzor. Kad bismo trebali opisati Poslanika, a. s., ukratko, to bi bilo: osoba koja je imala divan moral i lijepo se ophodila prema drugima.

„Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje.“ (El-Ahzab, 21)

**OSOBE KOJE SU LIČNO
POZNAVALE POSLANIKA
MUHAMMEDA, A. S.,
O NJEMU SU REKLE:**

Poslanikova supruga
Aiša, r. a.: "Njegov
moral je bio Kur'an."
(Buhari i Muslim)

Enes ibn Malik, r.a,
najdraži Poslanikov sluga:
"Allahov Poslanik je bio
najljepše čudi i naravi."
(Tirmizi)

Poslanikova supruga
Safija, r.a: "Nisam vidjela
nikoga da je ljepšeg morala i
ponašanja od Poslanika, a. s."
(Taberani)

Alija, r.a., Poslanikov rođak
i suprug njegove kćerke Fatime:
"Bio je najvelikodušniji, najiskreniji,
najblaže čudi, najprijetnije društvo. Ko bi
ga ugledao, osjetio bi strahopoštovanje,
a ko bi ga upoznao, zavolio bi ga."
(Tirmizi)

Amr ibn el-As, vojskovođa
i jedan od saradnika: "Nije mi bilo
dražeg čovjeka od Muhammeda, s.a.v.s,
niti je u mojim očima bilo izvanrednije i
poštovanije ličnosti od njega. Kada bi me
neko pitao da opišem Muhammeda, s.a.v.s.,
ne bih bio u stanju to učiniti, zbog
veličine njegove ličnosti u mojim
očima." (Muslim)

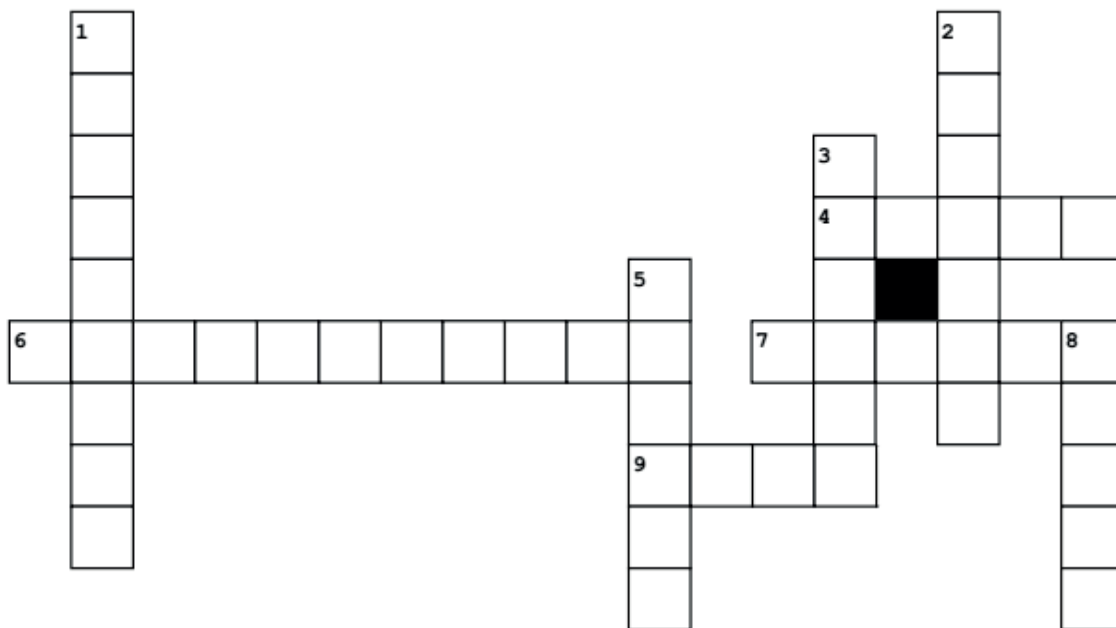
1.2. ŽIVOTNA PRIČA POSLANIKA MUHAMMEDA, A. S.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 2: Križaljka

Cilj ove vježbe je da provjeriš svoje znanje o nekim od važnih činjenica iz života Poslanika, a. s. Da bi ti bilo zanimljivije, ovu vježbu možeš raditi u paru sa svojim prijateljem/ prijateljicom. Dok popunjavaš prazna polja odgovorima, razmisli koje dijelove životne priče Poslanika, a. s., bi voljela/volio bolje upoznati.

VERTIKALNO

1. Koliko godina je imao Muhammed, a. s., kad je počeo primati Objavu?
2. Ime prve supruge Muhammeda, a. s.
3. Ime jedne od Poslanikovih kćeri
5. Pouzdani, jedan od Poslanikovih nadimaka (arapski naziv)
8. Ime oca Muhammeda, a. s.

HORIZONTALNO

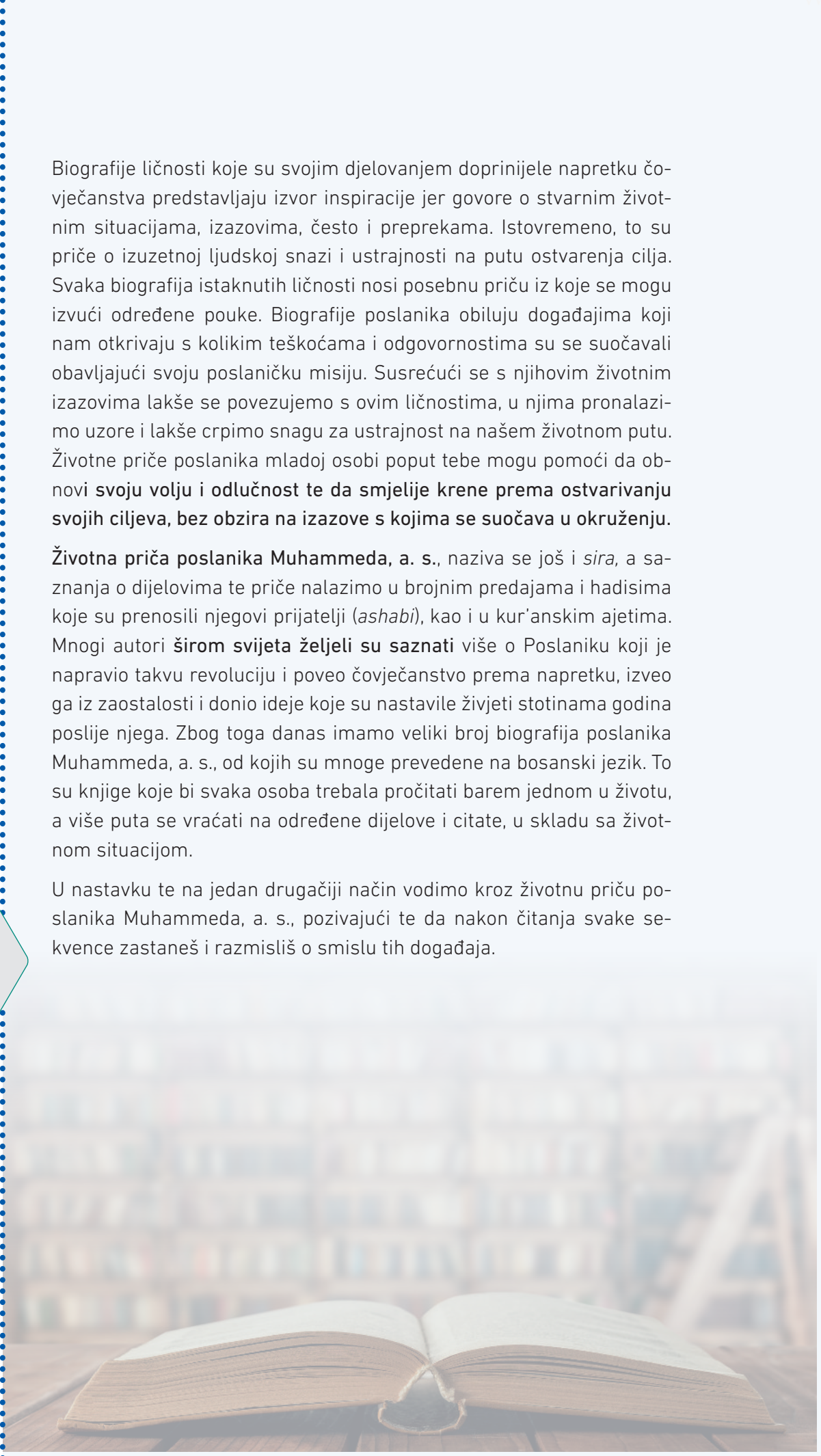
4. Ime majke Muhammeda, a. s.
6. Naziv mjeseca u kojem je rođen Muhammed, a. s., po hidžretskom kalendaru
7. Događaj preseljenja Poslanika, a. s., i ashaba iz Meke u Medinu
9. Ime grada u kojem je rođen Poslanik, a. s.

Biografije ličnosti koje su svojim djelovanjem doprinijele napretku čovječanstva predstavljaju izvor inspiracije jer govore o stvarnim životnim situacijama, izazovima, često i preprekama. Istovremeno, to su priče o izuzetnoj ljudskoj snazi i ustrajnosti na putu ostvarenja cilja. Svaka biografija istaknutih ličnosti nosi posebnu priču iz koje se mogu izvući određene pouke. Biografije poslanika obiluju događajima koji nam otkrivaju s kolikim teškoćama i odgovornostima su se suočavali obavljajući svoju poslaničku misiju. Susrećući se s njihovim životnim izazovima lakše se povezujemo s ovim ličnostima, u njima pronalazimo uzore i lakše crpimo snagu za ustrajnost na našem životnom putu. Životne priče poslanika mladoj osobi poput tebe mogu pomoći da obnovi **svoju volju i odlučnost te da smjelije krene prema ostvarivanju svojih ciljeva, bez obzira na izazove s kojima se suočava u okruženju.**

Životna priča poslanika Muhammeda, a. s., naziva se još i *sira*, a saznanja o dijelovima te priče nalazimo u brojnim predajama i hadisima koje su prenosili njegovi prijatelji (*ashabi*), kao i u kur'anskim ajetima. Mnogi autori **širog svijeta željeli su saznati** više o Poslaniku koji je napravio takvu revoluciju i poveo čovječanstvo prema napretku, izveo ga iz zaostalosti i donio ideje koje su nastavile živjeti stotinama godina poslije njega. Zbog toga danas imamo veliki broj biografija poslanika Muhammeda, a. s., od kojih su mnoge prevedene na bosanski jezik. To su knjige koje bi svaka osoba trebala pročitati barem jednom u životu, a više puta se vraćati na određene dijelove i citate, u skladu sa životnom situacijom.

U nastavku te na jedan drugačiji način vodimo kroz životnu priču poslanika Muhammeda, a. s., pozivajući te da nakon čitanja svake sekvence zastaneš i razmisliš o smislu tih događaja.

U knjižari ili biblioteci potraži neku od **sira/biografija** Poslanika Muhammeda, a.s. Nađi vremena da pročitaš neke dijelove, preporuč i svojim prijateljima i prijateljicama kako biste razmjenjivali dojmove tokom čitanja. **Sira/biografija** Poslanika može biti lijep poklon dragoj osobi.

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 2: Čitanje s pauzama

Trajanje: 90 min

Broj učesnika/ca: nije ograničeno (idealno do 20)

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ vježbanja koncentracije i pamćenja,
- ◆ omogućavanja zajedničke interpretacije teksta i otklanjanja mogućih grešaka u razumijevanju,
- ◆ upoznavanja s važnim dijelovima biografije Poslanika, a. s., ili obnavljanja ranije usvojenog znanja,
- ◆ grupne diskusije i razmjene ideja.

Potrebni materijali i okruženje:

- prazan papir i olovka za svakog učesnika/učesnicu za pisanje bilješki,
- unaprijed isprintan tekst *Životna priča poslanika Muhammeda, a. s.*, za moderatora/moderatoricu radionice,
- učionica ili vanjski prostor gdje učesnici/ce mogu sjediti udobno i pratiti čitanje nastavnika/trenera,
- kartice na koje se može napisati jedna duža rečenica (po jedna za svakog učesnika/učesnicu),
- podloga (ili flipchart) na koju se mogu pričvrstiti kartice,
- iglice ili ljepljiva traka za pričvršćivanje kartica.

Postupak: Učesnici/ce su udobno smješteni na svojim mjestima. Voditelj/ica radionice polahko i razgovijetno čita tekst. Na označenim dijelovima pravi pauzu kako bi učesnici/ce dobili priliku da iznesu svoja razmišljanja, pitanja ili predviđanja nastavka teksta. Važno je da se vježba odvija u atmosferi uzajamnog poštovanja i ohrabrivanja učešća svake osobe.

Voditelj/ica radionice vodi računa da svi učesnici/ce dobiju priliku za javljanje u barem jednoj od pauza. Ukoliko se dogodi da se određene osobe stalno javljanju, a druge nikako, voditelj/ica ih poziva da se uključe upućujući pitanje njima lično. Kako bi se lakše kontrolisalo vrijeme trajanja radionice periode u kojima učesnici iznose svoje ideje treba ograničiti na 7 minuta. Voditelj/ica radionice vodi računa da nakon svakog dijela sumira diskusiju i iznese valjan zaključak, kako bi se izbjegle nedorečenosti i pogrešna tumačenja.

RADNI LIST

ŽIVOTNA PRIČA POSLANIKA MUHAMMEDA, A. S.

U Meki, u okrilju uglednog plemena Kurejš, 20. aprila 570. godine (12. rebiul-evvela po hidžretskom kalendaru) rodio se dječak Muhammed. Već po rođenju bio je siročić, jer mu je otac umro na trgovačkom putovanju nekoliko mjeseci prije njegovog rođenja. Uz majku Aminu, o novorođenčetu su brinuli djed Abdulmuttalib i nana Fatima.

U Meki je vladao običaj da se djeca daju na čuvanje pustinjskim plemenima kako bi odrastala u prirodnom ambijentu i imala priliku naučiti čisti i pravilni arapski jezik. Tako su i malog Muhammeda povjerili dojlji Halimi iz plemena Benu Sad, gdje je ostao tokom prve četiri godine svog života. Život u pustinji dječaku Muhammedu omogućio je razvoj posebnog odnosa s prirodom, izgradnju poštovanja i razumijevanja za pojave u njoj. Posebnost dječaka Muhammeda mogla se primijetiti u blagostanju i opskrbi koju je uživalo pleme Benu Sad. Dječak je u tom plemenu proveo četiri godine.

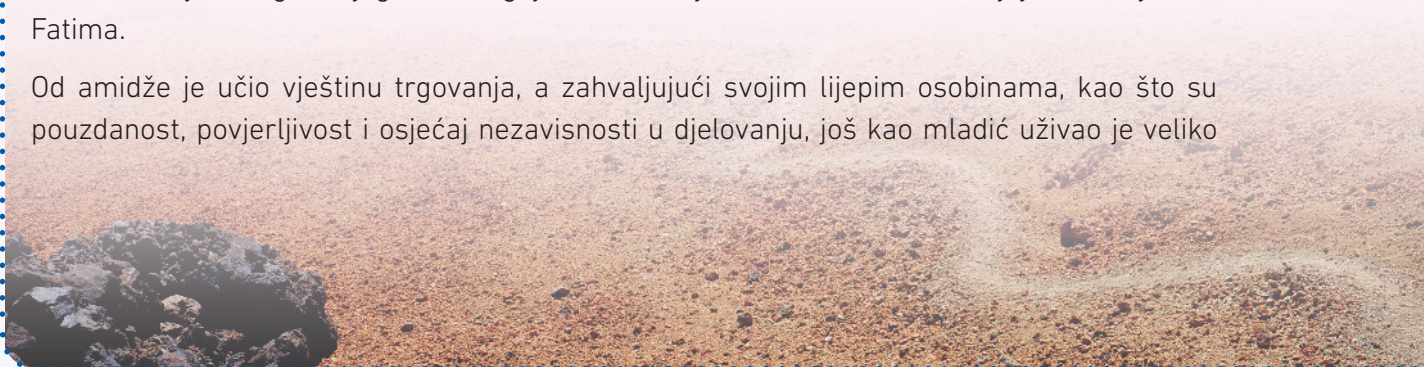

Pauza 1

- ◆ Kako se osjećate dok slušate ove dijelove iz života poslanika Muhammeda, a. s.?
- ◆ Šta mislite, šta će se dešavati dalje?

Nakon četiri godine porodica Benu Sad vratila je dječaka njegovoj majci. S majkom je živio naredne dvije godine. Kad je Muhammed napunio šest godina, majka Amina je poželjela da krenu na put u Jesrib (današnja Medina) i upoznaju rođake koji su tamo živjeli. Pri povratku u Meku Amina se razboljela i umrla. Brigu o dječaku tada su u potpunosti preuzeli djed Abdulmuttalib i nana Fatima, a kasnije amidža Ebu Talib i strina Fatima. Po dvije Fatime koje su imale značajnu ulogu u njegovom odgoju i odrastanju Muhammed, a.s., svojoj kćeri daje ime Fatima.

Od amidže je učio vještinu trgovanja, a zahvaljujući svojim lijepim osobinama, kao što su pouzdanost, povjerljivost i osjećaj nezavisnosti u djelovanju, još kao mladić uživao je veliko

poštovanje među stanovnicima Meke. Upravo zbog toga od građana Meke je dobio dva časna nadimka, El-Emin (Povjerljivi) i Es-Sadik (Iskreni). U dječaćkom dobu iskusio je kako je život oko njega surov i stalna borba, a to je najbolje vidio kroz život svog amidže Ebu Taliba, koji se morao brinuti o mnogobrojnoj porodici. Bio je suviše mlad da bi počeo izučavati trgovački zanat, ali je dječak Muhammed hrabro i odlučno krenuo u potragu za poslom, kako bi osnažio svoj dječaćki duh i pomogao svom amidži u izdržavanju porodice.

Pauza 2

- ◆ Šta mislite o ovom postupku dječaka Muhammeda?
- ◆ Kojim poslovima se Muhammed bavio kao dječak i mladić?

Kao dječak, Muhammed, a. s., je neko vrijeme za novac čuvao stada ovaca po mekanskim brdima. Taj period je opisan u jednom hadisu, Poslanik, a. s., je rekao ashabima: „Svaki Božiji poslanik bio je pastir.“ Prisutni upitaše: „Pa čak i ti, Božiji Poslaniče?“ Poslanik, a. s., odgovori: „Da, čak i ja. Čuvao sam stada ovaca stanovnicima Meke za novac.“ (Buhari). Muhammed je veoma rano počeo zarađivati novac od svog rada te tako pomagati svom amidži Ebu Talibu. Koliko je bila snažna njegova želja da postane uspješan trgovac i da ovlada tehnikama ovog zanata dovoljno govori činjenica da je sa samo dvanaest godina insistirao da ide s amidžom Ebu Talibom na daleko i teško trgovačko putovanje u Siriju. Želja za učenjem, napredovanjem i novim spoznajama bila je jača od prepreka pustinje. Ipak, to nije bilo samo obično trgovačko putovanje, nego upoznavanje s drugim narodima, običajima, tradicijama i kulturama. Dakle, već sa dvanaest godina Muhammed je želio postati uspješna osoba, izučavajući i baveći se tada najunosnijim poslom - trgovinom. Istovremeno, pokazivao je znatiželju i otvorenost prema drugima, što će se pokazati korisnim u njegovoj poslaničkoj misiji i vođenju vjernika.

U mladosti, Muhammed nije samo radio na izgradnji vlastite karijere, nego je s posebnom pažnjom pratio društvene događaje i tokove. Oduvijek je imao izražen osjećaj za moral i vrijednosti te je primjećivao nepravdu, korupciju, nemoralan i raskalašen život u Meki. Kao ozbiljna i odgovorna osoba, iskazivao je sklonost društvenom aktivizmu.

Pauza 3

- ◆ Šta mislite, na koji način je Muhammed u mladosti iskazivao zanimanje za društvo i društveni aktivizam?

Kad je napunio dvadeset godina života Muhammed je sa svojim bliskim prijateljem Ebu Bekrom prisustvovao sklapanju i potpisivanju veoma važnog sporazuma iz područja ljudskih prava. Taj sporazum ostat će Poslaniku, a. s., u sjećanju čitav njegov život, jer je nosio poruku o dostojanstvu i očuvanju ljudskih prava, posebno u borbi protiv nepravde i plemenskog fanatizma. Naime, u kući Abdullaha ibn Džud'ana formiran je viteški savez poznat kao Savez dobrih (Hilful-fudul), kojim su se predstavnici nekih od mekanskih plemena obavezali da u Meki nikome ne smije biti učinjena nepravda niti bilo koji oblik nasilja, bio on stanovnik Meke ili gost. Poslanik, a. s., kasnije se u Medini nekoliko puta prisjetio ovog događaja, rekavši: „Bio sam prisutan u kući Abdullaha ibn Džud'ana kada je zaključen takav ugovor da svoje učešće u njemu ne bih zamijenio ni za stado crvenih deva; kada bih i sada, kao musliman, bio pozvan da učestvujem u njemu, rado bih se odazvao.“ (Bejheki)

Od dječaka koji je sa šest godina ostao bez oba roditelja, a sa osam godina ostao bez djeda, Muhammed je svojim trudom i zalaganjem postao uspješan trgovac, osnovao porodicu te je zbog svojih vrlina i društvenog angažmana postao izuzetno poštovana i cijenjena osoba u Meki.

Među najsposobnijim trgovcima tog perioda bila je ugledna udovica Hatidža. U predajama se spominje da je bila znatno starija od Muhammeda, ali nije sasvim pouzdano utvrđeno koliko. Poznato je da je Muhammed imao 25 godina kad se oženio Hatidžom i da su dobili šestoro djece – dva dječaka i četiri djevojčice. Kako je to bio običaj kod Arapa, nakon rođenja prvog sina Kasima Muhammed je u društvu postao poznat kao *Ebu Kasim* (Kasimov otac). Prvorodeni sin Kasim živio je samo dvije godine. Kasnije su se rodili Zejneb, Rukajja, Umm Kulsum, Fatima i Abdullah (on je također umro prije navršene dvije godine).

Pauza 4

- ◆ Šta mislite, zašto su sve ove činjenice i događaji bitni za misiju širenja islama, koju će Muhammed, a. s., dobiti u narednim godinama?
- ◆ Šta se dešavalo na početku pozivanja u islam? Na kakve reakcije je naišao Poslanik, a. s.?

Kao što smo mogli vidjeti, Muhammed je od rano-
g djetinjstva gradio blizak odnos s prirodom,
tražeći u njoj znakove ljepote, sklada i mira. Ka-
snije, u nešto zrelijoj životnoj dobi, Muhammed
je često imao običaj boraviti u pećini Hira, gdje
je razmišljao o svom životu, svijetu, sudbini i bu-
dućnosti. Nastojao je proniknuti u pitanje: „Ko
sam ja?“ U 40. godini života, tokom ramazanske
noći Kadr, došao mu je melek Džibril s prvim ri-
ječima Božije Objave: „Čitaj! Čitaj u ime gospoda-
ra svoga Koji stvara...“

Ovo je bio početak novog poglavlja u Muham-
medovom životu, ali i u životu cijelog čovječan-
stva, kojem je objavljen islam i njegov napredni
sistem vrijednosti. Melek Džibril je obznanio:
„Muhammede, ti si uistinu Allahov poslanik!“
Poslanstvo su s podrškom i odobravanjem pri-
hvatili članovi uže porodice i neki prijatelji, a naj-
veću podršku Muhammed, a. s., dobio je od svo-
je voljene supruge Hatidže. Međutim, zajednica

u kojoj je živio nije bila nimalo sretna zbog vijesti o Muhammedovom poslanstvu. Naročito su
to osporavali predstavnici uglednih plemena u Meki. Nazivali su Poslanika, a. s., bolesnim,
pjesnikom i vračem. Iako mu je to teško palo, nije ga spriječilo da ustraje u svojoj misiji. Rado
se savjetovao s dobronamjernim prijateljima i članovima porodice, iako neki od njih nisu bili
muslimani.

Pauza 5

- ◆ Šta mislite, šta su dobronamjerni ljudi savjetovali poslaniku Muhammedu, a. s.?

Ono što očekuje Muhammeda, a. s., u njegovoj poslaničkoj misiji najbolje mu je kroz savjet opisao amidžić njegove supruge Hatidže, Vereka ibn Nevfel, koji je bio kršćanin. Vidjevši da je Muhammed, a. s., zbunjen, izgubljen i preplašen nakon susreta s melekom Džibrilom, ovaj dobar čovjek Poslaniku, a. s., opisuje šta ga očekuje u budućnosti i zbog čega: „To je melek koga je Allah poslao Musau. Kamo sreće da sam još u snazi i mladi, jer će te tvoj narod protjerati!“ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: „Zar će me protjerati?“ On odgo-

„Da. Nijedan čovjek nije došao s nečim poput toga što si ti donio, a da nije bio predmet neprijateljstva. Ako budem dočekao tvoje vrijeme, ja ću te čvrsto pomoći.“
(Buhari i Muslim)

Ove riječi Poslaniku, a. s., su ukazale na ozbiljnost ideje, ali i prepreke koje ga očekuju. Kasnije ćemo vidjeti da je sve prepreke, uz Božiju pomoć, savladao sa svojim prijateljima i članovima svoje porodice.

Devet godina nakon pozivanja u islam, kad okolnosti još uvijek nisu bile povoljne za muslimane i kad je i dalje trebao iskrenu podršku svojih najbližih, u dobi od 50 godina, Muhammed, a. s., gubi amidžu Ebu Taliba i suprugu Hatidžu. Oboje su preselili na drugi svijet 619. godine te je ta godina u historiji ostala zapamćena kao Godina tuge. Ebu Talib je Poslaniku, a. s., pružao zaštitu i branio ga od mekanskih zlonamjernika, iako sam nije prihvatio islam. Hatidža je, s druge strane, bila prva osoba koja je prihvatila islam. Ostala je Muhammedov, a. s., oslonac, prepuna razumijevanja, topline i ljubavi, ohrabrujući ga u svim najtežim trenucima njegove misije.

Pauza 6

- ◆ Šta mislite, šta je Poslanik, a. s., postigao nakon deset godina pozivanja u islam?
- ◆ Da li su ga stanovnici Meke prihvatili i počeli slijediti islam?

I nakon deset godina ustrajnog pozivanja u islam Muhammed, a. s., bio je neprihvaćen, diskriminisan te izložen različitim opasnostima i napadima. Iste teškoće trpjeli su i oni koji su odlučili prihvatiti islam i slijediti Muhammeda, a. s. Zbog teških okolnosti u Meki i straha za sigurnost zajednice prvih muslimana, u dobi od 53 godine Muhammed, a. s., biva primoran napustiti rodni grad Meku i skupa sa svojim sljedbenicima krenuti u izbjeglištvo. Ovaj događaj je u historiji poznat pod nazivom *hidžra* i predstavlja prekretnicu u daljem širenju islama. U ulozi izbjeglice (ar. *muhadžir*) Poslanik, a. s., ne posustaje, već ulaže dodatne napore želeći graditi pravednije društvo koje prihvata ljude onakvima kakvi jesu, promovisući istinu i dobro. U Medini, svom novom domu, Poslanik, a. s., i *muhadžiri*, skupa s grupom stanovnika iz ovog grada koji su ih velikodušno primili (*ensarije*), počinju graditi temelje države organizovane u skladu s načelima pravednosti i jednakosti svih. U Medini je nastao čuveni *Medinski ustav*, prvi pisani zakon nove zajednice, sagrađena prva džamija i pokazano pravo bratstvo između osoba koje pripadaju različitim plemenima, ali su ujedinjeni kao sljedbenici islama.

Iako je dolaskom u Medinu i formiranjem medinske države Poslanik, a. s., dobio slobodu djelovanja, ipak su njegova životna iskušenja nastavljena. U nekoliko vojnih napada idolo-poklonika Meke Muhammed, a. s., gubi desetine svojih prijatelja i članova porodice. Smrt tri kćerke i nekoliko unučadi, ekonomske krize, izdaje i atentati samo su dio Poslanikovih

iskušenja u Medini. Ali iz svakog iskušenja izlazio je jači i s novim vizijama za unapređenje zajednice. Često je znao govoriti, savjetujući muslimane da lakše prebole bol i tugu i da ne zapadnu u depresiju: „Čudno je stanje vjernika, zaista je za njega uvijek dobro, a to nema niko osim vjernika. Ako ga zadesi nešto lijepo, zahvali se Allahu pa bude dobro, a ako ga zadesi nekakva nedaća, on se strpi, pa mu opet bude dobro.“ (Muslim)

Pauza 7

- ◆ Dok slušaš o ovim teškim trenucima kroz koje su prolazili Muhammed, a. s., i prva zajednica muslimana, šta osjećaš?
- ◆ Koju pouku možeš izvući iz ovih događaja?

Tokom osam godina života u izbjeglištvu Muhammed, a. s., je stalno čeznuo za povratkom u rodni grad. Konačno, jednog dana, svom prijatelju Omeru, r.a., je rekao: „Primio sam objavu koja mi je draža od bilo čega pod Suncem. Glasi: ‘Mi ćemo ti dati sigurnu pobjedu.’“

Vratio se u Meku 630. godine kao pobjednik, dočekavši da ljudi u velikim grupama prihvataju islam. Naredio je da taj dan ne bude nikakve bitke ni borbe i nazvao ga je „Danom milosti“. Ušao je u Meku iskazujući najdublju skrušenost i tražeći od muslimana da se prema bivšim neprijateljima ponašaju što je moguće bolje. Zagarantovao je oprost svim muškarcima i ženama koji dođu njemu ili nekom od ashaba. Ubrzo nakon povratka u Meku dovršeno je dostavljanje Objave koje je trajalo ukupno 23 godine.

Neposredno pred smrt, 632. godine, Poslanik, a. s., je prvi i posljednji put u svom životu obavio hadž, koji će ostati poznat pod nazivom *Oprosní hadž*. Njemu je prisustvovalo preko 120.000 ljudi, što govori o tome da je na kraju poslaničke misije zajednica muslimana bila prilično velika. Poslanik Muhammed, a. s., umro je u dobi od 63 godine. Objava još jednom podvlači njegovu ljudsku dimenziju i poslaničku misiju: „Ja sam čovjek kao i vi, meni se objavljuje da je vaš Bog – jedan Bog.“ (El-Kehf, 110). Poslanik Muhammed, a. s., muslimanima je poručio da nastave svoju unutrašnju potragu i da mir traže u svojoj vjeri, vođeni dovom koju je često izgovarao: „O ti koji mijenjaš srca, učvrsti moje srce u Tvojim vjeri!“ (Ahmed i Tirmizi)

Pauza 7

- ◆ Voditelj/ica radionice poziva učesnike da na kartice napišu šta im je posebno inspirativno u životnoj priči poslanika Muhammeda, a. s.
- ◆ Učesnici kartice postavljaju na unaprijed pripremljenu podlogu.
- ◆ Svako čita svoju karticu i daje kratki komentar.
- ◆ Radionica se završava ovim inspirativnim porukama i zahvalom na učešću.

1.3. MOJI UZORI

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 3: Influenseri i uzori

Cilj ove vježbe je da istražiš ko su uzori današnjim mladim osobama i da razmisliš o tome koje vrijednosti osoba koja se smatra uzorom treba imati.

Za ovu vježbu potrebno je da odvojiš jedan ili dva sata vremena u toku sedmice i kroz mini istraživanje ispitaš koje osobe tvoji vršnjaci smatraju svojim uzorima.

Načini kako možeš doći do tih podataka uključuju:

- ◆ Pripremu kratke anonimne online ankete u kojoj ćeš postaviti sljedeća pitanja:
  1. Navedi imena poznatih ličnosti koje smatraš uzorima u svom životu.
  2. Kratko opiši za svaku navedenu osobu zašto upravo nju/njega smatraš svojim uzorom.
- ◆ Razgovor s prijateljima u kojem ćeš im postaviti navedena pitanja, a njihove odgovore zapisati.
- ◆ Dopisivanje putem društvenih mreža gdje ćeš pokušati saznati odgovore na navedena pitanja.

Pokušaj dobiti podatke od barem pet svojih vršnjaka. Zatim njihove odgovore sortiraj u tabelu poput primjera ispod. Redove možeš dodati u skladu s brojem osoba koje tvoji vršnjaci navedu.

IME OSOBE KOJA JE UZOR	ZANIMANJE ILI ULOGA	PO ČEMU JE POZNATA	MISLIM DA OVA OSOBA TREBA BITI UZOR MLADIMA (+, -)

Nakon što završiš ovo svoje mini istraživanje, rezultate podijeli sa svojim vršnjacima i nastavnicima putem odjeljenske zajednice ili nekog predmeta. Možeš također napraviti infografiku i objaviti putem društvenih mreža. U zaključak o dobijenim podacima uključi svoj osvrt na to da li mladi danas slijede dobre uzore i navedi preporuke šta bi se moglo uraditi da se stanje popravi.

Uzor je osoba koju smatramo vrijednom, čije ponašanje nam se sviđa i čije osobine nas zadivljuju do te mjere da bismo i sami željeli biti takvi. U toku odrastanja i mladosti uzori su veoma bitan sastavni dio procesa izgradnje identiteta ili svijesti o samome sebi. Iz ovoga se može vidjeti koliko je važno da uzori budu kvalitetne ličnosti koje će nas učiti istinskim vrijednostima. Često uzore nalazimo u članovima naše porodice, prijateljima ili učiteljima.

U vremenu u kojem živiš osobe koje imaju moć utjecaja na druge ljude (engl. *influence*) i često milione onih koji prate njihov rad i djelovanje zovemo *influenserima*. To mogu biti slavni sportisti, umjetnici, analitičari, ali i najrazličitije vrste društvenih aktivista, boraca za ljudska prava i prava životinja, modnih dizajnera, fotografa, fitness trenera, biznis guru, nutricionista, teen zvijezda i sl.

Kako danas najviše o svemu saznajemo putem društvenih ili tradicionalnih medija, na taj način se upoznajemo i s influencerima i njihovim porukama. I kao u slučaju uzora iz naše bliže okoline, veoma su važni kriteriji i vrijednosti na osnovu kojih biramo influencersere koje ćemo pratiti i kojima ćemo dopustiti da utječu na nas i oblikuju naš svijet.

Zasigurno će ti biti zanimljivo da analiziraš rezultate svog mini istraživanja i uočiš koje osobe danas tvoji vršnjaci smatraju vrijednim praćenja i zašto su odabrali baš njih.

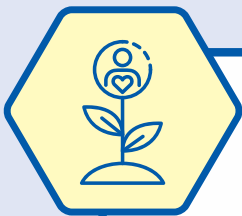
U nastavku ti nudimo priliku da vidiš zašto poslanik Muhammed, a. s., i njegovi ashabi (prijatelji) mogu biti uzori mladima.

Svaka mlada osoba ima prirodnu potrebu za uzorom. To je osoba koju će željeti imitirati i težiti da bude poput nje.

Ljudi često u okviru svoje profesije imaju uzora, nekoga ko je bio izrazito uspješan u toj oblasti, pa se drugi ugledaju u njega/nju.

Osoba koja drugima služi kao uzor treba da se ističe pozitivnim osobinama i postupcima.

Muhammed, a. s., me uči... ko je moj uzor

Već smo u prethodnoj temi vidjeli da je poslanik Muhammed, a. s., poslan kako bi bio uzor generacijama muslimana koji će živjeti u različitim epohama. Možda ti djeluje nevjerovatno da osoba koja je živjela u 7. stoljeću može biti tvoj uzor, iako ti živiš u 21. stoljeću, ali odgovor je da može. Život poslanika Muhammeda, a. s., prepun je divnih primjera borbe sa životnim izazovima, poštovanja prema drugima, odlučnosti i snage, vizije i mudrosti. To je čovjek koji je uspio pridobiti desetine hiljada sljedbenika za vrijeme svog života, pružiti im nadu i promijeniti njihov život nabolje. Neki autori Poslanika, a. s., smatraju velikim revolucionarom, jer je najteže izazvati promjenu u ljudima, njihovim stavovima i vjerovanjima, a on je to uspio. Njemački pjesnik Johann Wolfgang von Goethe svoju zadivljenost vrijednostima kojima je pozivao poslanik Muhammed, a. s., iskazao je u pjesmi *Hidžra* (1816) na sljedeći način:

*Tamo ću se ja vratiti,
U čistoću i pravednost,
Ljudskom rodu da pronađem
Nit porijekla dubokoga.
Gdje su još od Boga primali
Nauku nebesku pravu.*

Goethe ovdje ističe zadivljenost čistotom i pravednošću te činjenicom da je Poslanikova, a. s., poruka donijela odgovore na pitanja o smislu postojanja i pravoj vjeri. Zsigurno već znaš da je osnovna misija Muhammeda, a. s., bila da čovječanstvo pouči univerzalnim vrijednostima, onima koje nikada neće zastarjeti i koje će se smatrati važnim sve dok postoji i posljednji čovjek na zemlji. Neke od tih vrijednosti koje nalazimo kroz cijelu biografiju Poslanika, a. s., su:

Iskrenost i pouzdanost
Pravednost
Poštovanje prava i dostojanstva svake osobe
Ravnopravnost svih ljudi
Briga za siromašne

U svom poznatom govoru tokom Oprosnog hadža poslanik Muhammed, a. s., je naročito istakao vrijednost ljudskog života i dostojanstva. Ovo je bilo revolucionarno za to vrijeme, kad je postojalo robovlasništvo i nemilosrdan odnos prema određenim grupama ljudi.

„Ljudi, vaši životi, vaša imanja i vaše časti neka vam budu sveti i neprikosnoveni kao što je za sve nas uzvišen i svet ovaj mjesec, današnji dan i mjesto – Arefat na kojem se nalazimo.“ (Buhari, Muslim)

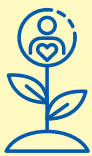
Michael H. Hart, američki astrofizičar i matematičar, u svojoj knjizi „100 najutjecajnijih osoba u historiji čovječanstva“ na prvo mjesto je stavio Muhammeda, a. s., ispred Isaaca Newtona, Isusa, Bude, Kolumba, Alberta Einsteina.

„Moj izbor Muhammeda na prvo mjesto među najutjecajnijim ljudima na svijetu možda će iznenaditi neke čitaoce, a neki će to smatrati upitnim, ali on je bio jedini čovjek u historiji koji je bio jednako uspješan i na vjerskom i na sekularnom nivou“, obrazložio je Hart svoju odluku.

Sada možeš zaključiti koliki utjecaj je poslanik Muhammed, a. s., imao na čovječanstvo. Ali, možda bi željela/želio saznati još ponešto o Poslaniku, kako bi ga što lakše mogla/mogao sebi predstaviti kao stvarnu osobu?

O Muhammedu, a. s., saznajemo iz opisa njegovih prijatelja, gdje se navode sljedeće karakteristike:

- ◆ *Bio je srednje visine u zajednici u kojoj se nalazio;*
- ◆ *Imao je blago valovitu kosu;*
- ◆ *Imao je svijetao ten, tamne oči iznad kojih su se nalazile guste trepavice;*
- ◆ *Isticao se darežljivošću, iskrenošću, blagošću naravi i prijateljskim odnosom prema ljudima;*
- ◆ *Oni koji su ga poznavali, poštovali su ga, a oni kojima je bio nepoznat, nakon razgovora bi osjetili divljenje i poštovanje;*
- ◆ *Ko bi pokušao opisati kvalitete poslanika Muhammeda, a. s., obično bi završio zaključkom da je riječ o originalnoj ličnosti, jer ni prije ni poslije njega nije vidio nekog sličnog.*

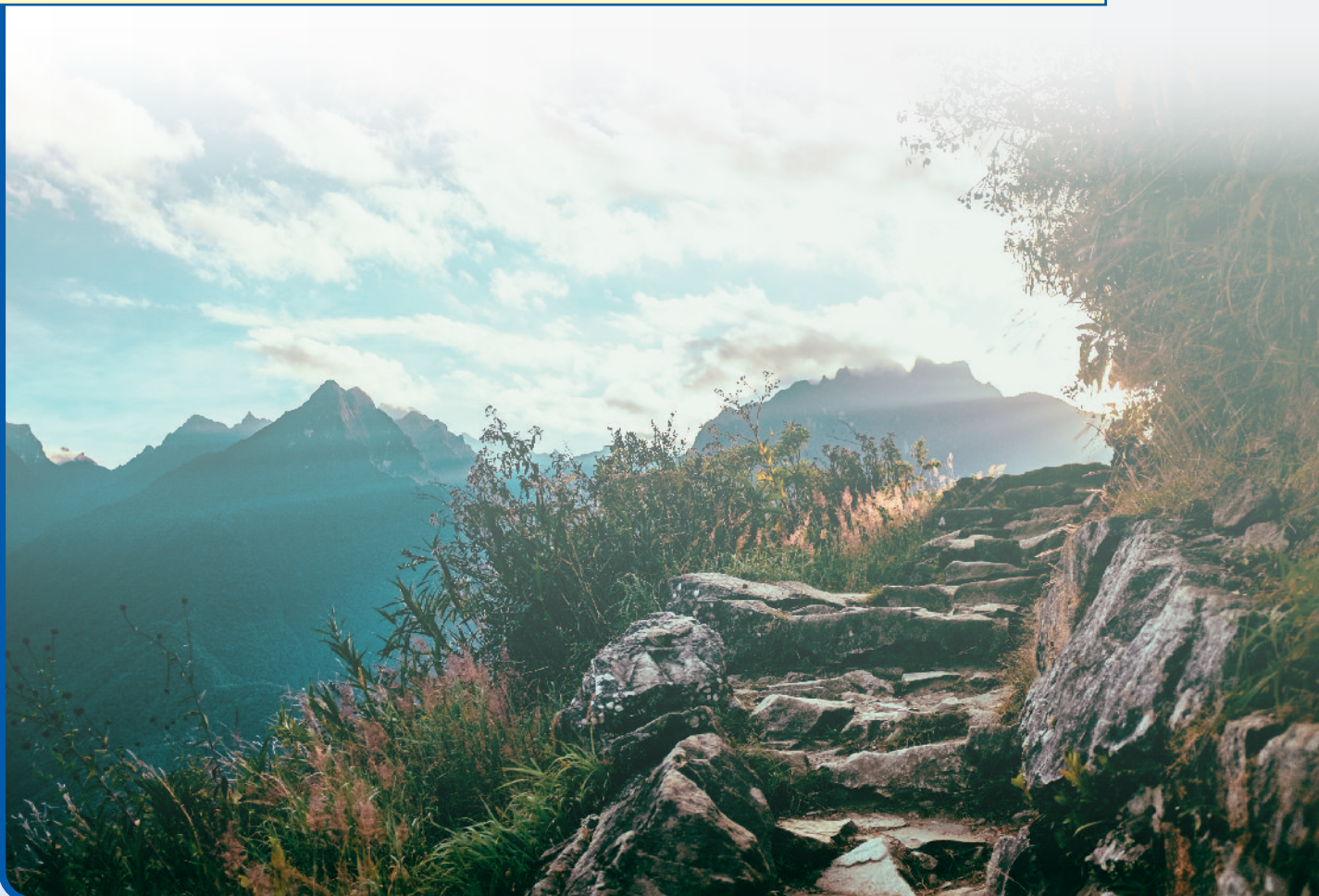
Također možemo saznati da je Muhammed, a. s., njegovao navike zdravog življenja i mentalne higijene prakticirajući duge šetnje i boravak u prirodi, izvan gradske vreve trgovačkog centra, što je Meka bila u to vrijeme. Tri godine prije nego što će početi primati Objavu Poslanik, a. s., je počeo prakticirati odlazak na brdo Hira (danas brdo Nur), gdje bi boravio po mjesec dana. Noći bi provodio u samoći razmišljajući, a danju bi šetao mekanskim brdima i družio se s pastirima koji su ga pojili mlijekom. Bježao je od mekanske buke, gužve, nemorala i mnogoboštva. Dušu je odmarao u samoći prirode, šetajući i planinareći. Inače, pastiri su u to vrijeme važili za neiskvarene ljude, koji su živjeli daleko od poroka gradskih centara, zbog čega su Poslaniku, a. s., druženja i razgovori s njima prijali.

Poznato je da se poslanik Muhammed, a. s., bavio različitim sportskim aktivnostima koje su mu omogućavale da održi fizičko zdravlje i snagu te da se razonodi sa svojim prijateljima.

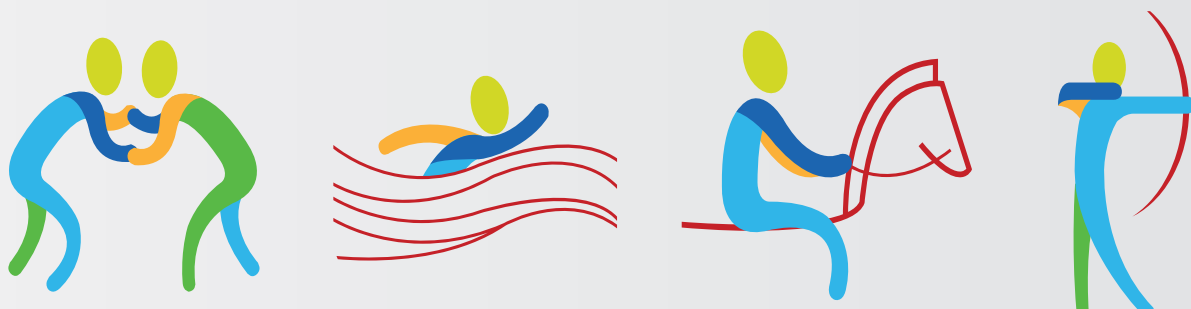
Potaknut praksom Muhammeda, a. s., Omer, r. a., daje savjet odraslima: „Podučite svoju djecu plivanju, streličarstvu i jahanju konja“.

To su vještine koje doprinose razvijanju fizičke i mentalne kondicije te mogu biti važne za opstanak u situacijama životne ugroženosti.

U ranoj mladosti, sve do javnog pozivanja u islam, Poslanik, a. s., veoma uspješno se bavio hrvanjem. Spominje se događaj u kojem se Rukkâne hrvao s Poslanikom, a. s., i da ga je jedino Poslanik uspio pobijediti – dva ili tri puta. Rukkâne je bio jedan od najsnažnijih i najjačih Kurejšija ikada (Ibnul-Esir).

Plivati je naučio u dobi od šest godina, tokom jednomjesečnog boravka u Medini (Ibn Sa'd). Ibn Abbas prenosi da je jednom prilikom Poslanik, a. s., s prijateljima plivao u Gudejru i tada je rekao: „Neka svako pliva prema svome prijatelju!“ Poslanik, a. s., je tada doplivaio do Ebu Bekra, zagrlio ga i rekao: „Ovo je moj prijatelj, ovo je moj prijatelj!“ (El-Hejsemi)

U vrijeme Poslanika, a. s., jahanje konja i utrke bili su veoma popularni. Abdullah ibn Omer, r. a., prenosi, da je Poslanik, a. s., organizovao utrke u kojima su učestvovali posebno pripremljeni i istrenirani konji, čija je staza bila duga deset ili jedanaest kilometara. Za utrke u kojima su učestvovali obični, nepripremljeni konji, staza je bila kraća i iznosila je dva kilometra (Buhari i Muslim).

Poslanik, a. s., podsticao je i na bavljenje streličarstvom, što je i danas veoma popularan sport, koji potiče koncentraciju i preciznost te oslobađa od stresa.

Sada te, možda, zanima kakvi su bili prijatelji Poslanika, a. s., koje nazivamo *ashabima*, kakvim su se osobinama odlikovali i šta možemo od njih naučiti. Ipak su to bile osobe koje su među prvima prihvatile islam i povjerovala da ono što Muhammed, a. s., govori jeste istina objavljena od Boga Milostivog. To su bile osobe koje su se prihvatanjem islama suprotstavile vladajućoj pokvarenosti društva, nepravdi i tlačanju. I danas, čak i u demokratskim društvima, kad se osobe suprotstave vladajućim pravcima često dožive osudu. Situacija je bila još teža u vrijeme kad je Poslanik, a. s., počeo pozivati ljude u islam. Oni koji su pristajali uz njega nisu samo doživljavali osudu nego su se suočavali s ozbiljnim prijetnjama. Zbog te svoje odvažnosti i ustrajnosti ashabi Poslanika, a. s., izazivaju divljenje i današnjih generacija. U nastavku donosimo vježbu kroz koju ćeš lakše saznati po čemu su bili posebni ashabi i ashabijke: Džafer ibn Ebi Talib, Sa'd ibn Ebi Vekas, Esma bint Ebu Bekr i Tamadur bint Amr (Hansa).

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 3: Timski rad

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ saradnje među članovima/icama grupe,
- ◆ poticanja diskusije i izvođenja valjanih zaključaka,
- ◆ vršnjačkog učenja,
- ◆ upoznavanja s odabranim ashabima kroz interaktivno učenje.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ listovi s opisom ashaba (4 lista x očekivani broj učesnika/ca u jednom timu),
- ◆ list s tabelom ispod za svakog člana grupe,
- ◆ prostorija s mogućnošću fleksibilnog rasporeda učesnika/ca, ili vanjski prostor poput dvorišta ili travnjaka,
- ◆ 4 hamer papira ili flipchart,
- ◆ flomasteri,
- ◆ ljepljiva traka ili iglice,
- ◆ podloga za pričvršćivanje plakata ili zid,
- ◆ dodatna literatura o ashabima i/ili pristup internet konekciji.

Postupak: Na osnovu unaprijed određene metode podjele u grupe, učesnici/ce se najprije dijele u četiri tima s jednakim brojem članova, od kojih svaki dobija ime po jednom od ashaba;

1. Tim *Džafer*
2. Tim *Esma*
3. Tim *Sa'd*
4. Tim *Hansa*

Voditelj/ica radionice unaprijed ima pripremljene listove s kratkim tekstovima o pojedinom ashabu za svakog člana/icu grupe. Svaki član/ica tima dobija tekst o ashabu po kojem tim nosi ime (*vidjeti Radni listovi*). Učesnici/ce samostalno čitaju tekst, a zatim u grupi s ostalima razgovaraju o njegovim ključnim karakteristikama na osnovu ovdje naznačenih pitanja. Na-

kon što se članovi/ice tima usaglaise oko odgovora na pitanja, pripremaju plakat na kojem predstavljaju ashaba/ashabijku o kojem/kojoj su čitali. Ukoliko im je potrebno više informacija o konkretnoj ličnosti, mogu se poslužiti izvorima s interneta ili literaturom koju pripremi voditelj/ica radionice.

Zaključke oko kojih se usaglaise unutar grupe, učesnici/ce upisuju u tabelu koju su iscrtali na flipchartu.

Po čemu je bio/la poznat/a?	Koja je bila njegova/njena karakterna osobina?	Šta je za njega/nju rekao Poslanik, a. s.?	Poznajete li osobu ili više njih koje po nekim svojim osobinama liče na ovog/ovu ashaba/ashabijku?

Prezentacija rezultata i diskusija: Nakon što je svaka grupa završila svoj plakat, slijedi prezentacija pred ostalim učesnicima/ama radionice te diskusija vođena dodatnim pitanjima. Pošto svaka grupa prezentira ashaba/ashabijku o kojem/kojoj su imali priliku čitati, voditelj/ica radionice potiče dalji razgovor s namjerom da dođu do zajedničkih zaključaka o sličnostima i razlikama između spomenutih ashaba/ashabijki.

Zaključak: U završnoj aktivnosti moderator/ica poziva učesnike da samostalnim traganjem kreiraju bazu istaknutih muškaraca i žena koji su živjeli u vrijeme Poslanika, a. s., koji su mu bili podrška i svojim djelovanjem doprinijeli širenju islama.

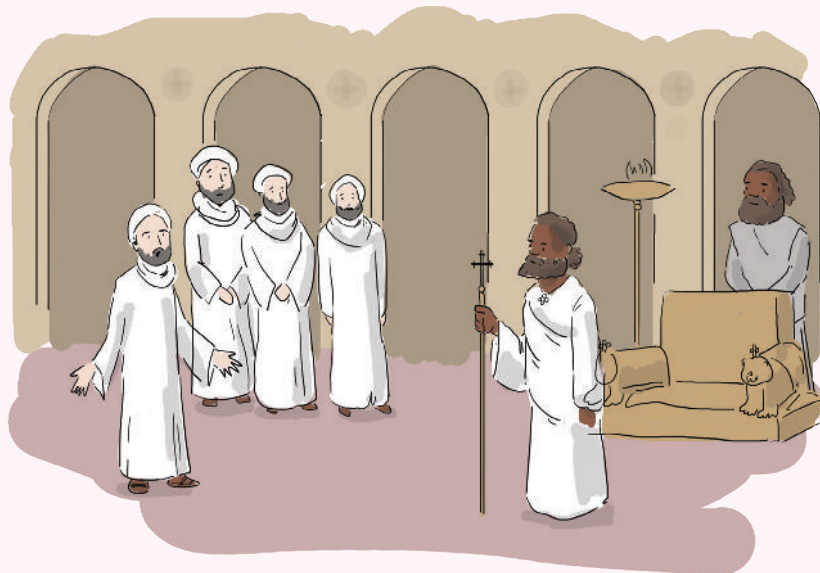
RADNI LISTOVI

DŽAFER IBN EBI TALIB

Bio je jedan od petorice ljudi koji su izgledom neobično podsjećali na Poslanika, a. s. Njegovo ime nosi značenje „onaj koji tečno i lijepo govori, poput rijeke koja teče“ i upravo je sposobnost govorništva jedna od osobina koje su ga krasile. Bio je na čelu prve grupe muslimana koji su se iselili u Abesiniju. Predstavio je kralju Negusu razloge zbog kojih su napustili Meku i nevjerovanje svojih sunarodnjaka. To je čak i samog abesinskog kralja potaklo da sazna više o islamu te je ovoj grupi muslimana darežljivo pružio gostoprimstvo. Dio Džaferovog govora pred kraljem Negusom:

„Mi smo, kralju, bili neuk narod. Obožavali smo kipove, jeli meso uginulih životinja, činili razvrat, kidali rodbinske veze, uznemiravali susjede, jači je tlačio slabijega. Živjeli smo tako sve dok nam Allah Uzvišeni nije poslao Poslanika, jednog od nas, čije porijeklo iskrenost povjerljivost i neporočnost dobro poznajemo. On nas je pozvao Allahu, da istaknemo Njegovu Jedinost i da samo Njemu robujemo, da napustimo ono što smo mi i preci naši obožavali mimo Njega. Naredio nam je govoriti samo istinu, izvršavati preuzete obaveze, čuvati rodbinske veze, lijepo se odnositi prema komšiji, suzdržavati se od zabranjenoga i od krvi. Zabranio nam je razvrat, lažan govor, jedenje imetka siročeta i potvaranje čestitih žena. Naredio nam je da samo Allahu robujemo i da Mu ništa ne pripisujemo; naredio nam je namaz, zekat i post... Naš je narod, unatoč tome, prema nama pokazao neprijateljstvo. Mučili su nas i silom odvrćali od naše vjere, kako bi nas ponovo umjesto robovanju Allahu Uzvišenom, vratili obožavanju kipova. Oni žele da mi opet činimo ono što smo ranije činili. I kad su svom silom navalili na nas, kad su nam počeli činiti nasilje, kad su nam uskratili sve mogućnosti i ispriječili se između nas i naše vjere, tad smo došli u tvoju zemlju. Tebe smo, kralju, izabrali mimo ostalih, željeli smo biti u tvojoj blizini i mi se nadamo da nam se kod tebe neće učiniti nepravda!“

Iz Abesinije se vratio nakon osvajanja Hajbera, a Poslanik, a. s., je rekao: „Ne znam šta mi je draže, osvajanje Hajbera ili povratak Džafera“ (Bejheki) Zbog njegovog velikodušnog odnosa prema siromasima zvali su ga „Otac siromaha“.

ESMA BINT EBI BEKR

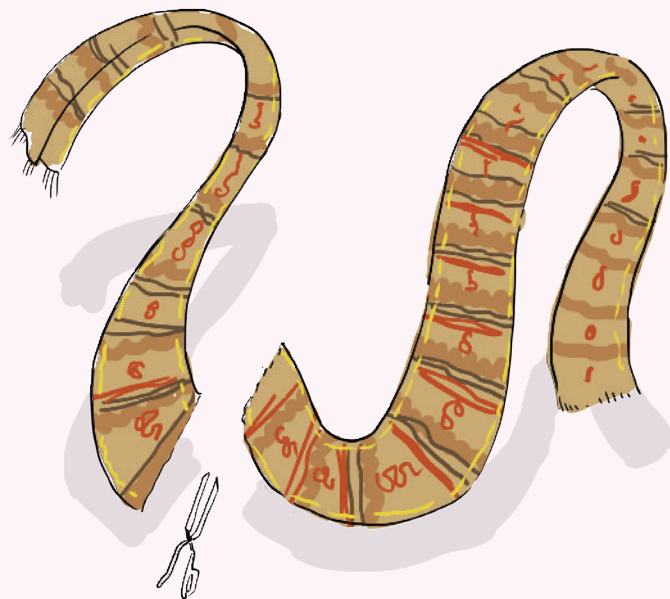

Pamtimo je po izrazitoj hrabrosti i odvažnom stavu. Bila je kćerka Poslanikovog najboljeg prijatelja Ebu Bekra. Postala je muslimanka još kao djevojčica. Jedan događaj iz perioda *hidžre* posebno svjedoči o njenoj hrabrosti. Kad su mekanski idolopoklonici, među kojima je bio i Ebu Džehl, tražili Poslanika, nakon što je krenuo prema Medini, došli su Ebu Bekrovoj kući pitajući Esmu gdje je njen otac, a ona im je odgovorila: „Tako mi Allaha, ne znam!“, na šta ju je Ebu Džehl udario tako jako po licu da joj je istrгнуo naušnicu iz uha.

Bila je poznata i po nadimku Vlasnica dva pojasa, a o tome kako je dobila taj nadimak ispričala je: „U očevoj kući pripremila sam hranu za Poslanika, s.a.v.s., kad je želio da krene na put *hidžre*, pa nisam našla ništa čime bih mogla zavezati njegovu hranu i vodu te sam rekla ocu: 'Nemam ništa osim svog pojasa!' Rekao je: 'Prepolovi ga na dva dijela i zaveži njima!'" (Buhari)

Esma je bila vrlo oštromna i znala se snaći i u najtežim situacijama. Kad je Ebu Bekr krenuo put Medine prateći Muhammeda, a. s., ponio je sa sobom sav novac koji je tada imao. Porodici nije ostavio ništa. Pošto je njegov otac Ebu Kuhafe saznao za njegovo putovanje došao je u sobu i rekao Esmi: „Ne samo da smo ostali bez njega, nego smo ostali i bez novaca!“ „Djede, ostavio nam je dosta novaca,“ rekla je Esma. A zatim je uzela kamenčiće i stavila ih u posudu u kojoj se držao novac. Stavila je na njih platno, a zatim uzela ruku slijepog djeda i rekla mu: „Djede, vidi koliko nam je ostavio novaca!“ Djed je stavio svoju ruku na njih i rekao: „Dobro je kad vam je ovoliko ostavio!“ Tako je smirila dušu zabrinutog starca.

Udala se za plemenitog ashaba Zubejra ibn Avvama, čovjeka ponositog duha i jakog karaktera, koji je u to vrijeme bio jako siromašan. Siromaštvo i težak život nisu spriječili Esmu da bude izrazito darežljive ruke. Njen sin Abdullah je pričao: „Nisam vidio plemenitije dvije žene, od tetke Aiše i moje majke Esme, ali njihova plemenitost je različita: što se tiče moje tetke Aiše, ona bi prvo prikupila (ono što namjerava podijeliti), pa kada bi sakupila dovoljnu količinu podijelila bi onima kojima je bilo potrebno. A moja majka bi odmah dijelila, ne bi ništa ostavljala za sutra...“ (Ez-Zehebi)

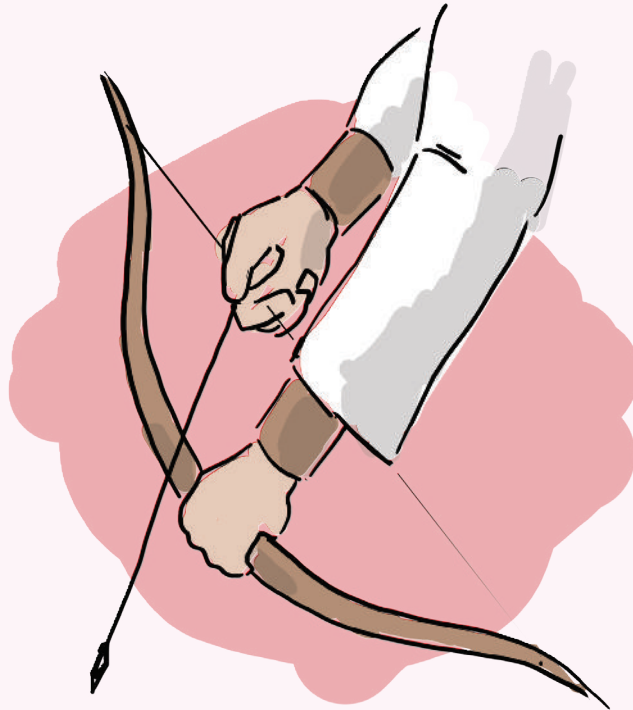

SA'D IBN EBI VEKAS

Bio je krupne tjelesne građe, niskog rasta, guste kovrdžave kose. Pored izuzetne tjelesne snage krasilo ga je čisto srce, puno ljubavi prema svakome, bez mržnje i pakosti. Bio je sportskog duha. Većinu svog vremena provodio je vježbajući streličarstvo, oštreci strijele i praveći lukove, kao da se pripremao za neke velike dužnosti. Stoga ne čudi što je postao najpoznatiji strijelac u historiji islama.

Već sa sedamnaest godina Sa'd je pokazivao zrelost u ponašanju. Islam je primio među prvima, odmah nakon Hatidže, Alije ibn Ebi Taliba, Zejda ibn Harisa i Ebu Bekra, na što je bio veoma ponosan. Sa'dovo prihvatanje islama utjecalo je na mekanske mladiće koji su, prepoznavši njegov entuzijazam, a i sami oduševljeni univerzalnim sistemom vrijednosti, počeli prihvatati islam. Poslanik, a. s., se ponosio Sa'dom, a Sa'd je bio poznat po zaštitničkom odnosu prema Poslaniku, a. s.

Pored streličarske vještine bio je poznat i po uslišanoj dovi. Oboje je koristio za promoviranje islama i univerzalnog sistema vrijednosti. I sam Poslanik, a. s., je za njega molio Allaha, dž.š., riječima: „Bože moj, upravi njegovu strijelu, uslišaj mu dovu i učini ga omiljenim među Tvojim robovima.“ Kad ga je Omer, r. a, postavio za namjesnika Iraka na ovaj odgovorni zadatak ga je ispratio riječima: „Sa'de, neka te ne zanosi kad ti se obrate kao 'Poslanikovom daidžiću i njegovom ashabu', jer čovjek kod Allaha ništa ne postiže svojim porijeklom, već svojom pokornošću Njemu. I najugledniji i najobičniji su kod Allaha jednaki. Allah je njihov Gospodar, a oni su Njegovi robovi. Različiti su po snazi, a postižu nagradu kod Allaha svojom pokornošću.“ (Ibn Kesir)

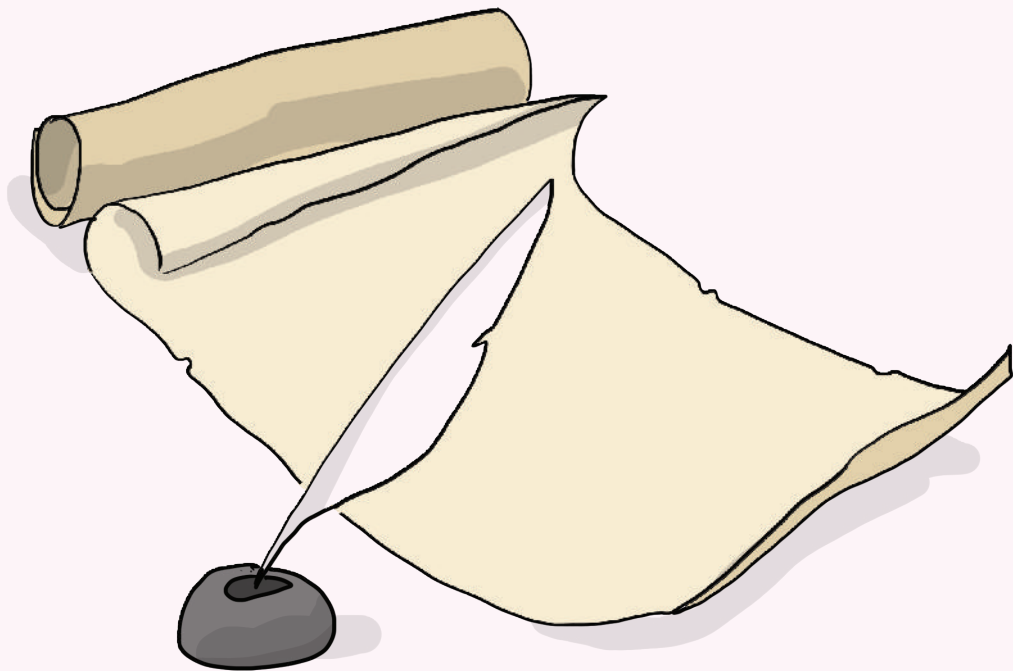
TAMADUR BINT AMR (EL-HANSA)

Bila je umjetnica koja je stekla slavu svojom pjesničkom vještinom. Počela je sastavljati pjesme još u djetinjstvu, ali je bila stidljiva i nije uspijevala izgovoriti više od nekoliko stihova. Teško je podnijela smrt svoje dvojice braće i u tuzi je usavršila svoj pjesnički talenat, sastavljajući predivne elegije. Toliko je lijepo govorila poeziju da su je arapski pjesnici znali nazivati „najboljom od svih pjesnika“. Krasio ju je izvanredan talenat i pjesničko umijeće, jedna od najcjenjenijih vještina u tadašnjoj Arabiji, kojom su dominirali muškarci.

Prihvatila je islam u Medini, nakon čega je postala poznata po imenu El-Hansa. Muhammed, a.s., ju je volio slušati dok recituje i često bi zaplakao dok bi slušao njene prekrasne stihove. Jednom su predstavnici plemena Tai došli kod Poslanika hvaleći Hatima, jednog od svojih pjesnika, kao najboljeg, a Muhammed, a. s., im se usprotivio rekavši da je najbolja pjesnikinja El-Hansa.

O jedinstvenoj snazi njenog duha govori i primjer kako je dostojanstveno i hrabro podnijela još jednu životnu tragediju – pogibiju svojih sinova. El-Hansa je zajedno sa svoja četiri sina učestvovala u poznatoj bici kod Kadisije - koja se vodila između muslimana i Perzijanaca. Tokom bitke sva četiri njena sina su postali šehidi. Kad je Hansa dobila tu vijest rekla je: „Hvala Allahu koji me je počastio njihovim šehadetom. Nadam se da će me Allah sjediniti s njima pod hladom Svoje milosti.“

1.4. ŠTA MI JE VAŽNO U ŽIVOTU?

Vrijednosti predstavljaju nešto što cijenimo toliko da to određuje naše životne ciljeve i ponašanje. Vrijednosti su temelj ljudskog ponašanja. Vrijednosti kao što su ljubav, mir, prijateljstvo, zdravlje i život imaju jaku pokretačku snagu te nas motivišu na djelovanje s namjerom da ih sačuvamo. Bez vrijednosti, naš život bi bio prazan i beznačajan. Kad u svom djelovanju ne bismo razmišljali o tome kako usrećiti drugu osobu, kako pomoći nekome, kako unaprijediti neki posao, naš život ne bi imao smisla. Međutim, nismo uvijek svjesni svojih vrijednosti. Zbog toga je potrebno pomoći osobama, naročito mladima, da definišu svoje vrijednosti. Definisati vlastiti sistem vrijednosti znači definisati i upoznati samog sebe. Bit će nam jasnije čemu težimo u životu, a šta želimo izbjegavati.

Ponekad je ono što se cijeni određeno datim trenutkom i trendovima koji vladaju. Naprimjer, na početku 20. stoljeća cijenile su se ove vrijednosti: *dosljednost, skromnost, odanost, umjerenost, hrabrost, pravednost, strpljivost, marljivost, jednostavnost*. Danas se sve veća pažnja posvećuje javnom predstavljanju, stavovima, ponašanjima, vještinama i tehnikama komunikacije s ljudima te jačanju samopouzdanja. Jako nam je važno kako se svidjeti drugima, kako dobiti ono što želimo, kako uspješno komunicirati i sl.

Potrebno je osvijestiti naše vrijednosti kako bismo znali šta nas to pokreće i zašto se ponašamo na određeni način.

Definisati vlastiti sistem vrijednosti znači upoznati samog/samu sebe.

Kad naše lične vrijednosti nisu cijenjene u društvu u kojem se krećemo mi se nalazimo pred iskušenjem da li ostati pri tim vrijednostima ili ih odbaciti i prikloniti se društvu. Ako ostavimo vrijednosti koje nas određuju, odričemo se jednog dijela sebe. Zbog toga je važno okružiti se osobama koje nas osnažuju i pomažu da budemo ono što jesmo, da cijenimo sebe i svoje vrijednosti. Kroz vježbu na kraju ove teme moći ćeš saznati na koji način izgraditi mrežu podrške uz pomoć svojih prijatelja.

Kad god se nalazimo u situaciji da su naše vrijednosti ugrožene (da ih okruženje dovoljno ne cijeni), trebamo se sjetiti da su određene vrijednosti univerzalno važeće i da one vrijede bez obzira na vrijeme i prilike u njemu. Neke od tih univerzalnih vrijednosti otkrivat ćemo kroz primjer Poslanika, a. s., u dijelu koji slijedi. Već na početku možemo zajedno usvojiti recept za sretan život ispunjen vrijednostima koji nam daje Poslanik, a. s.

„Čuvaj se onoga što je Allah zabranio, bit ćeš najpobožniji. Budi zadovoljan onim što ti je Allah podario, bit ćeš najbogatiji. Budi dobar prema komšiji, bit ćeš vjernik. Želi svakome ono što želiš sebi, bit ćeš musliman. Nemoj se prekomjerno smijati jer to može učiniti tvoje srce neosjetljivim.“ (Ahmed, Tirmizi)

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 4: Sitnice čine život ljepšim

Cilj ove vježbe je da skupa sa svojim prijateljima napraviš mali eksperiment o tome kako možemo jedni drugima uljepšati dan i popraviti raspoloženje.

Pripremu za ovu aktivnost možeš provesti na velikom odmoru, času odjeljenske zajednice ili izletu. U jednu kutiju upiši imena osoba iz svog odjeljenja ili grupe. Svako će iz kutije izvući ime po jedne osobe (ako izvuče svoje ime, postupak se ponavlja). Važno je da se izvlačenje odvija tajno, tako da niko ne zna ko je izvukao čije ime.

Učeniku/učenici čije ime izvučeš u toku naredne sedmice trebaš biti tajni prijatelj/ica koji će ga/ju raznim sitnicama obradovati te pritom paziti da ga ne otkrije. To znači da sve što radiš treba izgledati prirodno i spontano. Na kraju sedmice svi se okupite, otkrijte svoje tajne prijatelje i ispričajte kako ste jedni druge obradovali. Razgovarajte:

- ◆ Kojim postupcima ste nastojali obradovati svog prijatelja/prijateljicu?
- ◆ Kako ste se osjećali pri tome?
- ◆ Kako ste se osjećali dok je druga osoba činila lijepe postupke prema vama?

Vjerovatno ćete svi zajedno doći do zaključka koliko se svi ljepše osjećamo kad širimo dobro, činimo nešto lijepo i vrijedno i koliko su za osjećaj sreće važni drugi ljudi.

Jedna od najdužih istraživačkih studija u historiji posvećena je ispitivanju šta čini ljude sretnima. Rezultati su pokazali da **ključ sreće leži u kvalitetnim i brižnim odnosima s drugim ljudima**. Više o studiji možeš saznati iz TED govora Roberta Waldingera „What makes a good life?“ dostupnog putem linka:

https://www.ted.com/talks/robert_waldinger_what_makes_a_good_life_lessons_from_the_longest_study_on_happiness

Muhammed, a. s., me uči... svevremenskim vrijednostima

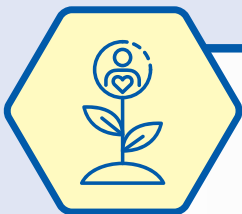
U nastavku ćemo pogledati neke od ključnih vrijednosti koje je promovisao poslanik Muhammed, a. s. One su toliko važne da vrijede za sva vremena i sve osobe. Dok ih budeš čitao/čitala, razmišljaj koliko svaka od tih vrijednosti znači tebi ovdje i sada.

SLOBODA

Univerzalna vrijednost kojoj teži svako živo biće. Islam posebno naglašava da svaka osoba treba imati slobodu da djeluje po svojoj savjesti, da slijedi svoj duhovni i moralni osjećaj. Sloboda je blisko povezana s integritetom i poštovanjem. Ukoliko čovjek nema slobodu da uživa u svojim ljudskim pravima, njegov integritet i poštovanje su ugroženi. **Poslanik Muhammed, a. s., učio je da ljudi ne smiju robovati ljudima, niti da njihovu slobodu smije ugrožavati bilo koja osoba.** Čovjek je samo rob svog Gospodara Koji ga je stvorio i Koji mu daje sve što ima. Kad se povodimo za drugim osobama koje nam nameću svoje mišljenje i ponašanje to je također jedan vid odricanja od vlastite slobode i mišljenja. Postoje osobe koje su dominantne i koje svoje mišljenje žele nametnuti svima. U tim situacijama potrebno je pokazati da ne pristajemo na takvu vrstu nametanja, jer ona ugrožava slobodu koju nam je Bog podario, a poslanik Muhammed, a. s., nas ohrabrio da se za nju borimo.

Među prvim postupcima koje je uradio i za šta se borio do kraja života bilo je oslobađanje tadašnjih robova u Meki. Mnoge robove je oslobodio, a svoje bogate prijatelje, kao što je Ebu Bekr, r. a., podsticao je da otkupljuju robove i da ih u ime Boga oslobađaju, kako bi imali sva

ljudska prava. Zejd ibn Haris bio je jedan od mekanskih robova koji je prije islama bio u posjedu Poslanikove supruge Hatidže. Njega je Poslanik, a. s., odmah, u prvim danima Objave oslobodio. Zejd ibn Haris kasnije je postao jedan od muslimanskih velikana. Ebu Bekr, r. a., kupio je mnoge robove i oslobodio ih da uživaju u slobodi kao samostalne ličnosti. Poznato je da je Bilal, nekada rob, stekavši slobodu postao priznat u društvu, a u historiji ostao poznat kao prvi Poslanikov, a. s., mujezin. Na istom principu izgrađena je prva medinska država, gdje su ustavom zagarantovane vjerske, kulturne, ekonomske i druge slobode.

UČENJE I OBRAZOVANJE

Prije objave islama Arabijskim poluotokom vladali su nepismenost i neznanje. Stoga je jedan od prvih zadataka Muhammeda, a. s., slijedeći prve objavljene ajete: „Uči, čitaj!“ (El-Alek, 1), bilo formiranje škole za nove generacije mladih koji će se tako upoznati s naprednim učenjima islama.

Da bi muslimanima pružio sigurno mjesto za poučavanje, Poslanik, a. s., odabire kuću Erkama ibn Ebi Erkama, mladića od 16 godina, gdje se u tajnosti odvijaju prvi časovi organizovanog odgojno-obrazovnog procesa. Većina polaznika ove škole bila je uzrasta između 15 i 20 godina. Svi su oni kasnije postali istaknute ličnosti u raznim poljima (prema Ibn Kesiru).

Koliko je Muhammed, a. s., cijenio obrazovanje i napredak na tom polju dovoljno govori činjenica da su zarobljenici mogli biti oslobođeni ukoliko su znali čitati i pisati te bili u stanju tome poučiti još deset osoba. Fascinantno je da je Zejda ibn Sabita, r. a., jednu od najvažnijih osoba za zapisivanje teksta kur'anske Objave poučio pisanju jedan od bivših zarobljenika. Ovo nam govori da je **znanje i obrazovanje univerzalna vrijednost i da svaku priliku treba iskoristiti da se nauči nešto korisno**. Isto tako, navedeni primjeri nam pokazuju kako je znanje moć koja se može na dobar način iskoristiti u raznim prilikama, čak da bi se sačuvao život ili stekla sloboda.

PRAVEDNOST

Pravednost u islamu predstavlja jednu od temeljnih vrijednosti. U društvu u kojem ne postoji pravednost ljudi se osjećaju ugroženo i nesigurno. To ih ometa u ispunjavanju osnovnih životnih zadataka, vodi do straha i socijalnih problema. U međuljudskoj komunikaciji pravednost vodi do poštovanja i povjerenja. Pravednost podrazumijeva da osobi dajemo ono što joj pripada i da **štitimo njeno pravo, bez obzira na to da li nam je ona draga ili ne**. Na taj način pokazujemo samokontrolu i sposobnost upravljanja svojim postupcima na društveno prihvatljiv način. Društva u kojima vlada pravednost jesu društva blagostanja.

„Moj otac je otišao sa mnom Poslaniku, a. s., i rekao mu: 'Poklonio sam ovom svom sinu dio svog imetka.' Potom ga je Poslanik, a. s., upitao: 'Da li si svakom djetetu dao isti takav poklon?' Otac je odgovorio: 'Ne, nisam, Allahov Poslaniče'. On reče: 'Vrati to onda. Boj se Allaha i budi pravedan prema svojoj djeci.' (Buhari i Muslim)

Poslanik, a. s., bio je posebno osjetljiv na nepravdu i učio je svoje sljedbenike da pravedno postupaju prema svemu što se nalazi u njihovom okruženju. Događaj koji spominje En-Nu'man bin Bešir govori koliku pažnju je Muhammed, a. s., posvećivao pravednosti.

Muhammed, a. s., naglasio je individualnu odgovornost svake osobe da se pravedno ponaša rekavši: „Nemojte biti povodljivi i govoriti: 'Ako svijet bude dobar, i mi ćemo. A ako budu nepravedni, i mi ćemo.' Već vi sebe naviknite na to da ako svijet dobro čini, i vi činite. A ako budu loše postupali, vi nemojte nepravedni biti.“ (Tirmizi).

Ovaj hadis nam kaže kako svako od nas ima mogućnost prekinuti nepravdu i nametati pozitivne obrasce djelovanja.

Poslanik, a. s., također je pozivao na pravedno postupanje prema životinjama podsjećajući da su one Božija stvorenja kojima je On podario prava.

Poslanik, a. s., jednom prilikom je ušao u vrt nekog Ensarije i ugledao devu koja je zacvilila i iz očiju su joj potekle suze. Poslanik, a. s., joj je prišao, pomilovao je po ušnoj kosti i ona je prestala plakati.

Potom je upitao: „Ko je vlasnik ove deve? Čija je ovo deva“.

Dode neki mladić i reče: „Moja, Allahov Poslaniče.“

On mu reče: „Zašto se ne bojiš Allaha zbog ove životinje, koju ti je On podario? Tužna je jer je izglednijuješ i pretovaraš.“ (Ebu Davud)

ISTINOLJUBIVOST

Koliko je ova osobina bila draga Poslaniku, a. s., govori činjenica da je njegov najbolji prijatelj Ebu Bekr nosio nadimak Es-Siddik (Istinoljubivi). **Istinoljubivost se sastoji od tri vrijednosti: pravednosti, ljubavi i istine.** Ona unosi mir u srca i međuljudske odnose. Istinoljubivost vodi pouzdanosti i sigurnosti. To je na lijep način objasnio Muhammed, a. s., kad je rekao: „Prijeđi s onog što ti je sumnjivo na ono što ti je pouzdano. Iskrenost je smirenost, a laž je uznemirenost” (Tirmizi).

Njegova istinoljubivost bila je široko poznata među arapskim plemenima. To je bio jedan od razloga zašto su oni koji bi prihvatili islam osjećali istinitost Muhammedovih, a. s., poruka.

Prvi muslimani, kad bi odlučili prihvatiti islam, zavjetovali bi se da će slijediti islamski sistem vrijednosti. Prihvatili su:

1. da će vjerovati u jednog Boga,
2. da neće krasti,
3. da se neće baviti bludom i nemoralom,
4. da će štiti djecu, lijepo se prema njima odnositi i da ih neće ubijati,
5. da će poštovati svoje supružnike i biti im vjerni,
6. da Muhammedu, a. s., neće odbijati poslušnost ni u čemu što je dobro.

„Budi tolerantan prema drugima, da bi drugi bili tolerantni prema tebi.” (Ahmed)

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 3: Vršnjačka podrška

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom: vršnjačkog učenja, jačanja saradnje među članovima grupe, poticanja razgovora o lično važnim temama.

Potrebni materijali i okruženje: prostor koji omogućava fleksibilni raspored učesnika/ca u grupama, stikeri u boji (po jedan za svaku osobu u grupi), hamer papir (po jedan za svaku grupu), flomasteri različitih boja, ljepljiva traka.

Postupak: voditelj/ica radionice najprije uvodi učesnike i učesnice u razgovor o vrijednostima pojašnjavajući ključne pojmove i temeljne vrijednosti. Pojašnjavanje što konkretnije povezuje sa stvarnim životnim situacijama mladih. (Npr., *prijatelji žele da kreneš s njima na party ili te nagovaraju da nosiš odjeću koju ne voliš*). Zatim poziva svaku osobu da na stiker napiše najviše tri vrijednosti koje su njoj/njemu naročito važne. Nakon toga na osnovu unaprijed određene tehnike formiraju se grupe sa 3-5 osoba koje sjedaju blizu jedni drugih.

Unutar grupa svaka osoba čita svoje vrijednosti i stiker ostavlja na sto.

U narednom koraku učesnici i učesnice imaju zadatak da razmisle o situacijama kada druge osobe nisu odobravale i razumijevale vrijednosti koje oni cijene (npr., ne želiš konzumirati alkohol, a drugi te zbog toga ismijavaju; javno se usprotiviš nepravednom postupku, a drugi te zbog toga počnu osuđivati). Svaka osoba unutar grupe govori svoju situaciju i poziva ostale da joj daju savjet i podršku kako u tim slučajevima odbraniti svoje vrijednosti.

Zaključak: nakon što svi podijele svoje primjere i čuju podršku ostalih članova/ica, svaka grupa kreira *Plakat vršnjačke podrške* s kratkim uputama kako postupiti u situaciji kada druge osobe ne poštuju naše vrijednosti. Svaka grupa lijepi plakat na zid ili neku drugu površinu.

Na kraju, organizuje se razgledanje svih plakata. Voditelj/ica zaključuje radionicu pitanjem *kako su se učesnici i učesnice osjećali dok su im druge osobe izražavale podršku*. Radionicu možete završiti hadisom.

Ukoliko se radionica odvija u učionici poželjno je da plakati ostanu u prostoriji kako bi bili dostupni i ostalima.

1.5 DONOŠENJE ODLUKA

Svakodnevno odlučujemo o manje ili više važnim pitanjima. Naš životni put je takav kakav jeste upravo zbog odluke da nešto prihvatimo ili uradimo. Donošenje odluka je proces pri kojem smo suočeni s nekoliko mogućnosti od kojih treba odabrati pravu, nakon čega poduzimamo akcije kako bismo tu odluku proveli u djelo. Međutim, često smo suočeni s mnogim nedoumicama jer ponekad ne znamo na osnovu čega možemo donijeti ispravnu odluku. Donošenje odluka može biti težak zadatak, posebno ako se odluke odnose na važne aspekte tvog života.

Zato razmisli šta sve može utjecati na donošenje odluka? Možeš li se sjetiti situacija kad si odlagao/la donošenje odluka? Koji su to razlozi bili, strah da ne napraviš grešku, neodlučnost, velika očekivanja, perfekcionizam? Svi ovi razlozi te mogu odvesti u izbjegavanje donošenja odluka.

U zavisnosti od toga kakvi smo kao ličnosti i odluke donosimo različito. Mnogo toga može utjecati na donošenje odluka. To mogu biti sve one osobine, vrijednosti i uvjerenja koja smo do sada usvojili, naše želje, motivi, samopouzdanje, originalnost, ambicije. Sigurno ti se desilo da odlažeš donošenje odluka. To je sasvim uobičajeno. Često se dešava da odlažemo donošenje odluka iz straha da ne napravimo grešku, iz osjećaja neodlučnosti, velikih očekivanja ili čak perfekcionizma. Možda će ti biti lakše ako prihvatiš stav kako **svi možemo pogriješiti** te da za većinu izbora u životu postoji druga šansa. Ljudi promijene prijatelje, školu ili stil odijevanja kad primijete da su neki drugi izbori bolji za njih od onih koje su ranije napravili. Te promjene su naprosto normalan proces sazrijevanja i sasvim je uredi mijenjati svoje izbore ako za tim postoji potreba.

Strategije donošenja odluka se treniraju i uče, a upravo to predstavlja i dio programa obuke u velikim firmama. Kroz ovu temu želimo ti ponuditi nekoliko korisnih pristupa u procesu donošenja odluka, koji ti mogu pomoći u različitim situacijama. Jedan od njih je alat za odlučivanje u sljedećoj vježbi, a kasnije ćeš se upoznati i s primjenom SWOT matrice u svrhu analize problema i donošenja najispravnije odluke.

S	Strengths (jake strane)	SWOT matrica je alat koji se koristi pri strateškom odlučivanju u svrhu analize svih okolnosti koje mogu djelovati na provođenje određene odluke
W	Weaknesses (slabe strane)	
O	Opportunities (prilike)	
T	Threats (prijetnje)	

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 5: Alat za odlučivanje

Sjeti se neke važne odluke koju trebaš donijeti (npr., upis u srednju školu ili na fakultet, pronalazak posla, odlazak u inostranstvo na studij i sl). Koraci navedeni ispod pomoći će ti da procijeniš svaki mogući ishod i posljedice i da odabereš najbolje rješenje.

Odluka koju trebam donijeti:

1. rješenje

2. rješenje

3. rješenje

Navedi 2 dobre stvari koje se mogu dogoditi

Navedi 2 dobre stvari koje se mogu dogoditi

Navedi 2 dobre stvari koje se mogu dogoditi

Navedi šta može biti loše u ovom rješenju

Navedi šta može biti loše u ovom rješenju

Navedi šta može biti loše u ovom rješenju

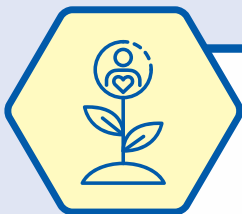
Kako bi se osjećao/la da izabereš ovo rješenje?

Kako bi se osjećao/la da izabereš ovo rješenje?

Kako bi se osjećao/la da izabereš ovo rješenje?

Kad sve sagledam, biram ovo rješenje: _____

Muhammed, a. s., me uči... kako da donosim odluke

Analizirajući primjere iz života Muhammeda, a. s., možemo primijetiti da je on prilikom odlučivanja pažnju usmjeravao s brige i razmišljanja o mogućim negativnim ishodima na razmišljanje o pozitivnim ishodima. Služio se različitim pristupima u odlučivanju, u zavisnosti od procjene date situacije.

Logički pristup (analiza uzročno-posljedičnih odnosa) – svi argumenti za i protiv neke odluke pomno se razmatraju, a provođenje odluke u djelo detaljno se planira (npr., seoba u Abesiniju, *hidžra* u Medinu)

Seoba u Abesiniju

Nakon što su u Meki intenzivirana mučenja i progoni prvih muslimana, Muhammed, a. s., donosi odluku da jedna grupa muslimana odseli u Abesiniju. Tom zemljom je vladao kršćanski vladar Negus, koji je, prema ranijim saznanjima Poslanika, a. s., bio pravedan. Muhammed, a. s., je očekivao da će kralj u učenjima islama prepoznati nešto od onoga što i sam poštuje.

Rekao je svojim sljedbenicima: „Ako odete u zemlju Abesinaca, tamo ćete naći vladara pod čijom vlašću niko ne trpi nepravdu. To je zemlja iskrene vjere. Tamo možete ostati dok vas Allah, dž. š., ne riješi onoga od čega sada patite.“ (Ibn Hišam)

Iako je seoba u Abesiniju budila nadu, samo putovanje pustinjom te ostavljanje domovine i rodbine sa sobom je nosilo brojne opasnosti.

Najveću prijetnju uspjehu plana seobe u Abesiniju predstavljale su Kurejšije. Naime, oni su se plašili da bi muslimani mogli naći utočište u Abesiniji i tamo formirati prvu državu te su poslali delegaciju svojih prvaka predvođenu vještim pregovaračem Amrom ibn Asom. Njegov zadatak bio je da pregovorima i vrijednim poklonima uvjeri kralja Negusa kako muslimani predstavljaju opasnost. Govorio je da su u Meki podijelili društvo pozivajući u novu vjeru i napuštanje običaja Arapa te da im kralj ne bi trebao dozvoliti ostanak na prostoru Abesinije.

Međutim, pogodnost u ovoj situaciji za muslimane činila je zdrava svijest kralja Negusa i sposobnost da prepozna kako Kur'an poštuje Isaa, a. s. i njegovu majku Merjem. Muslimanima je kralj Negus pružio zaštitu u svojoj državi.

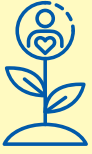
Hidžra u Medinu

Povjerenje Muhammeda, a.s., u Boga bilo je apsolutno, ali to nikada nije uzrokovalo da se prepusti tokovima događaja i da ne poduzima ono što je u njegovoj moći. Dok bi pomno planirao svoje postupke uvijek bi govorio: „Inšallah“ (ako Bog bude htio). To ga je podsjećalo da u svojim izborima treba pokazati odgovornost i dalekovidost, a zatim se osloniti na Božiju odredbu. Tako je Muhammed, a. s., planirao svoju seobu u Medinu (*hidžru*) skoro dvije godine i ništa nije prepuštao slučaju. Ovo mu je pomoglo da se pripremi za što više mogućih događaja i da izbjegne neočekivane situacije.

Dvije godine prije *hidžre* Muhammed, a. s., počeo se sastajati s grupama ljudi iz Jesriba (Medine) i na taj način pripremati teren za preseljenje muslimana iz Meke. Ovi sastanci, kojih je bilo ukupno tri, poznati su kao Zakletva na Akabi. Sama *hidžra* (odlazak iz Meke u Medinu) odvijala se postepeno, u manjim grupama, a **nakon svakog ispunjenog koraka slijedila je analiza i planiranje narednih postupaka**. I u realizaciji ovog plana najveću prijetnju predstavljale su Kurejšije i njihova želja za osvetom te su muslimani činili sve da pomno isplaniraju uloge pojedinih članova i njihovo kretanje. Cilj je bio što vještije prikriti tragove koji bi Kurejšije mogli dovesti do Muhammeda, a. s., jer bi ga u tom slučaju zarobili, a možda i ubili.

Opasnosti su vrebale u surovim uslovima skrivanja i putovanja. Neko vrijeme Muhammed, a. s., i Ebu Bekr proveli su u pećini, koja nije bila prikladno mjesto za boravak. Iako je pružala zaklon, Ebu Bekr je u pećini zadobio ujed škorpiona opasan po život. Opasnost je vrebala i od napada okolnih plemena te lovca na ucijenjene glave Surake ibn Malika. Samo putovanje manje poznatim i nepristupačnim pravcem kroz pustinju i skrivanje za muslimane je predstavljalo opasnost. Pri tome su bili izloženi nestašici hrane i vode.

Prilika za uspjeh plana *hidžre* ležala je u tome što su već ranije počeli pregovori s plemenima Medine (Evs i Hazredž) pa su muslimani mogli računati na njihovu podršku. Prema planu odvijanja *hidžre* bilo je predviđeno da Alija, r.a., prespava u Poslanikovom krevetu kako bi prikrio tragove i kako bi Poslanik, a. s., stekao prednost. Ebu Bekrova porodica bila je uključena u realizaciju plana. Sin Abdullah imao je zadatak da sluša planove Kurejšija u vezi s potjerom i obavještava oca, kćerka Esma je pripremala hranu, a Ebu Bekrov pastir Amir ibn Fuhejre napasao je stado u blizini i prikrivao tragove njihovog kretanja. Oni su svakog trena mogli biti uhvaćeni i mučeni zbog pružanja pomoći bjeguncima. Ipak, jake strane ovoga plana bile su u detaljnim analizama i blagovremenim informacijama o planovima Kurejšija.

Savjetovanje s drugim osobama – ovaj pristup primjenjujemo tako što svoja razmišljanja i dileme podijelimo s osobama za koje smatramo da nas poznaju ili dobro poznaju temu o kojoj trebamo donijeti odluku (npr., idejno rješenje odbrane Medine).

Strateška odluka Selmana el-Farisija – idejno rješenje za odbranu Medine i zaštitu civila

Pete godine po *hidžri* veliki broj arapskih plemena spremao je vojni napad na Medinu i njene stanovnike. Poslanik, a. s., formira krizni štab i savjetuje se s muslimanima na koji način da odbrane Medinu.

Od svih iznesenih prijedloga najviše mu se svidio prijedlog Selmana el-Farisija (ashaba porijeklom iz Perzije). Njegov prijedlog bio je da se iskopa široki rov ili kanal koji bi se prostirao sjevernom stranom Medine.

Selman je u svojoj domovini Perziji naučio mnogo o ratnoj strategiji, jer mu je otac bio jedan od glavnih zoroastrijskih svećenika u Persepolisu. Jedna od ratnih strategija u njegovoj domovini bili su i kanali oko gradova kao efikasno sredstvo odbrane. Zato je Poslaniku savjetovao takav način odbrane, a posebno zato što je Medina prirodno svojom konfiguracijom pogodovala takvoj odbrani. Za neprijateljsku vojsku kanal oko Medine je bio iznenađenje jer im je takva ratna vještina bila nepoznata. Zahvaljujući tom kanalu, bitka je završila povoljno za muslimane, iako je neprijatelj okupio ogromnu vojsku da ih uništi. Pokazalo se da su prijedlog Selmana el-Farisija i Poslanikova, a. s., odluka da ga prihvati bili spasonosni za grad i sve njegove stanovnike (Ibn Hadžer).

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 5: SWOT analiza

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 15

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ vršnjačkog učenja,
- ◆ jačanja saradnje među članovima/icama grupe,
- ◆ vježbanja analitičkih vještina,
- ◆ vježbanja kritičkog razmišljanja.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava fleksibilni raspored učesnika/ca u grupama,
- ◆ flipchart ili hamer papir (po jedan za svaku grupu),
- ◆ flomasteri različitih boja,
- ◆ ljepljiva traka,
- ◆ dodatna literatura ili internet izvori o opisanim događajima (ukoliko je potrebno).

Ova vježba može biti pogodna prilika da s mladima razgovarate o velikim odlukama pred kojima se nalaze i kriterijima na osnovu kojih biraju ono što je ispravno. Analizirajući nekoliko primjera iz života poslanika Muhammeda, a. s., učesnici i učesnice će moći uočiti određene principe i razmisliti o tome kako ih mogu primijeniti u vlastitom procesu odlučivanja.

Postupak: Planirati raspored učesnika/ca u tri grupe s najviše pet članova/ica, u skladu s tri ranije opisana primjera iz Poslanikovog, a. s., života. Ukoliko je u cijeloj grupi više od 15 učesnika/ca, moguće je formirati po dvije grupe koje će raditi na jednom primjeru. Zbog grupne dinamike i efikasnosti rada važno je da u jednoj grupi nema više od pet učesnika/ca.

Svaka grupa dobija po jedan ranije opisani primjer odlučivanja (*Seoba u Abesiniju, Hidžra u Medinu, Strateška odluka Selmana el-Farisija*). Zatim dobijaju zadatak da unutar grupe analiziraju dati primjer na osnovu SWOT matrice. Svaka grupa analizu predstavlja na panou (flipchart ili hamer papir), kao što je prikazano ispod.

Jake strane	Slabe strane
Prilike	Prijetnje

Voditelj/ica radionice vodi računa da učesnicima i učesnicama pruži dodatna pojašnjenja ili izvore gdje se mogu detaljnije upoznati s navedenim primjerima i otkriti elemente bitne za popunjavanje SWOT matrice.

Zaključak: Nakon što završe panoe organizuje se predstavljanje rezultata do kojih je došla svaka pojedinačna grupa. Ostali imaju priliku postavljati pitanja i davati komentare.

Voditelj/ica radionicu završava zaključkom da je proces donošenja odluka veoma delikatan i da često nismo sigurni da je odluka koju smo donijeli i najispravnija. Nakon što uradimo ono što je bila naša obaveza i odgovornost oslanjamo se na Allahovu milost da će nas voditi prema najboljem mogućem rezultatu. Zbog toga je potrebno podsjećati se na dovu koja kaže:

„Gospodaru naš, podari nam Svoju milost i pruži nam u ovom našem postupku prisebnost“ (El-Kehf, 10)

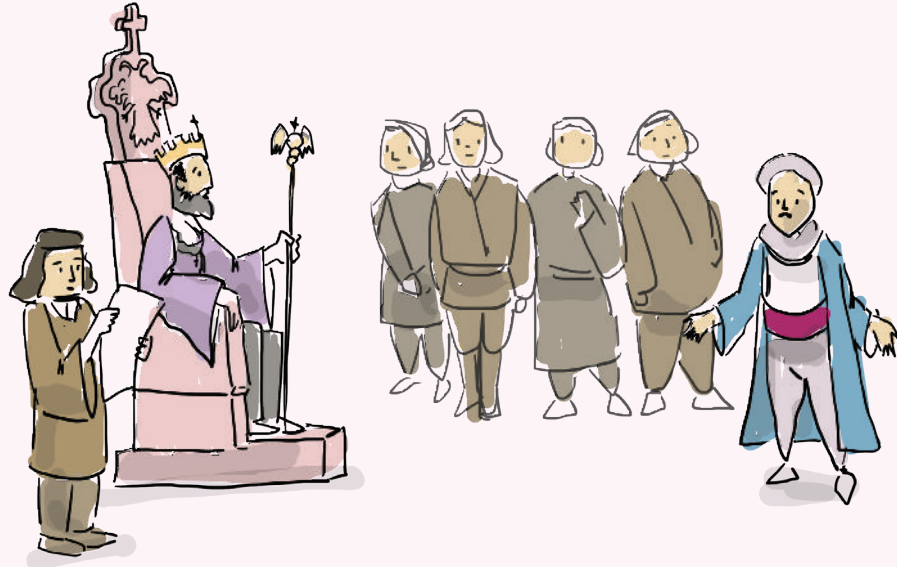

„I reci: Trudite se! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov i vjernici, i vi ćete biti vraćeni Onome Koji zna nevidljivi i vidljivi svijet, pa će vas o onome što ste radili obavijestiti.“ (Et-Tevba, 105)

Ideje za dodatne aktivnosti

Aktivnost 1: Igrokaz

Uloge:

- Heraklo, bizantski kralj
- Ebu Sufjan, vođa plemena Kurejš u Meki, jedan od najvećih protivnika Muhammeda, a. s.
- Heraklov pisar (statist)
- Grupa mladića (četiri statista)

Heraklo sjedi na prijestolju. Pored njega je pisar, koji sjedi na podu. U ruci drži pero i zapisuje.

Ispred Heraklovog prijestolja nalazi se grupa od pet mladića koji stoje nasuprot njega.

Heraklo: Ko je od vas, po krvnom srodstvu, najbliži tom čovjeku koji tvrdi za sebe da je vjervjesnik?

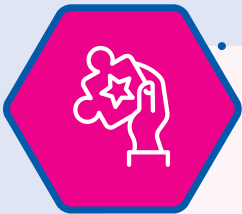
Ebu Sufjan: Ja sam mu od svih prisutnih najbliži po srodstvu.

Heraklo: Približite mi ga, a primaknite i njegove drugove, ali postavite ih njemu iza leđa!

Potom Heraklo reče svom pisaru:

Reci im da ću ja pitati ovoga (pokazuje na Ebu Sufjana) o onome čovjeku (Muhammedu, a. s.) i ako mi štogod slaže, demantujte ga!

Ebu Sufjan (govori u sebi): Da se ne stidim laži koju bi moji prisutni drugovi mogli primijetiti, ja bih o njemu nešto i slagao.

Heraklo: Kako se među vama cijeni njegovo porijeklo?

Ebu Sufjan: On je kod nas uglednog porijekla.

Heraklo: Da li je iko ikada između vas prije njega ovako nešto govorio?

Ebu Sufjan: Nije. Niko.

Heraklo: Da li je neko od njegovih predaka bio vladar?

Ebu Sufjan: Nije.

Heraklo: Da li ga slijedi ugledni svijet ili obični narod?

Ebu Sufjan: Slijedi ga obični narod.

Heraklo: Da li se njihov broj povećava ili smanjuje?

Ebu Sufjan: Ne smanjuje se, nego se povećava.

Heraklo: Da li je iko od njih napustio njegovu vjeru nakon što ju je prihvatio?

Ebu Sufjan: Niko nije napustio njegovu vjeru.

Heraklo: Da li ste ga prije ovoga što govori ikada optuživali za laž?

Ebu Sufjan: Ne.

Heraklo: Da li krši zadanu riječ?

Ebu Sufjan: Ne, ne mogu posvjedočiti da je ikad prekršio zadanu riječ.

Heraklo: Da li ste se protiv njega borili?

Ebu Sufjan: Da, borili smo se.

Heraklo: Kakav je bio ishod vaše borbe s njim?

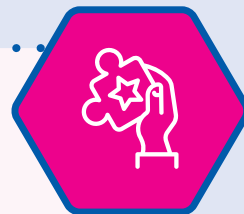
Ebu Sufjan: Borba između nas i njega je promjenjive sreće. Nekada pobijedi on, a nekada mi.

Heraklo: Šta vam naređuje?

Ebu Sufjan: Govori: „Obožavajte Jedinog Allaha, ne pridružujte Mu druga i napustite ono što vam o tome govore vaši očevi.“ Naređuje nam namaz, iskrenost, krijepost i održavanje rodbinskih veza.

Tada Heraklo reče pisaru: Reci mu (pokazuje na Ebu Sufjana):

Pitao sam te za njegovo porijeklo, a ti si spomenuo da on među vama ima ugledno porijeklo. To je slučaj sa svim poslanicima, oni se pojavljuju u najuglednijoj porodici svoga naroda.

Pitao sam te da li je iko između vas prije njega ovako govorio, a ti si izjavio da nije. Da je ikad iko prije njega takvo nešto govorio, rekao bih da je on čovjek koji se povodi za riječima rečenim prije njega.

Dalje sam te pitao da li je neko od njegovih predaka bio vladar, a ti si izjavio da nije. Da jeste neko od njegovih bio vladar, rekao bih da je on čovjek koji traži vlast svoga oca.

Pitao sam jeste li ga sumnjičili za laž prije nego što je počeo govoriti ono što sada govori. Odgovorio si: „Ne“. Smatram da kada nije lagao narod, kako bi sada lagao Boga.

Potom sam te pitao da li ga slijedi ugledni svijet ili obični narod. Ti si spomenuo da ga slijede obični ljudi, a oni su većinom bili sljedbenici poslanika.

Pitao sam još da li se njihov broj povećava ili umanjuje, pa si spomenuo da se povećava. Takav je slučaj s istinskom vjerom, koja je potpuna u svim aspektima.

Dalje sam te pitao da li je iko napustio njegovu vjeru nakon što ju je prihvatio. Ti si odgovorio da nije. Tako je s vjerovanjem kad njegova ljupkost ovlada srcima.

Pitao sam te da li krši riječ, a ti dade odgovor da ne krši. Takvi su poslanici – oni ne krše riječi.

Pitao sam te šta vam naređuje, pa si mi odgovorio da vam naređuje da obožavate Allaha i da Mu u tome ne pridružujete nikakva druga, da vam zabranjuje obožavanje kipova, a naređuje vam obavljanje namaza, iskrenost i moralnu krepost. Ako je to što kažeš istina, on će uskoro zavladati ovim tлом pod mojim nogama. Ja sam već znao da će se pojaviti vjervjesnik, ali nisam mislio da je on baš od vas. Kad bih znao da ću stići do njega, potrudio bih se da se sretnem s njim.

Uputa za nastavnike/trenere

Prije realizacije igrokaza razgovarajte s učenicima i učenicama o izgledu scene, nošnji, osobinama dva glavna lika. Prethodno možete dati učenicima i učenicama zadatak da istraže ko je bio Ebu Sufjan i kako se ponašao prema Poslaniku, a. s. Kao pripremu za igrokaz možete pogledati film *Poruka* ili odabrane epizode iz serijala *Omer*.

Nakon igrokaza razgovarajte s učenicima i učenicama o načinu na koji su Heraklo i Ebu Sufjan govorili o Muhammedu, a. s., te osobinama koje su istakli.

Aktivnost 2: Ustrajna borba za ideale

Primjer ovoga možemo naći u jednom zanimljivom događaju iz života Muhammeda, a. s.

Svakim danom vođe mekanskih plemena postajale su svjesnije da nova vjera dovodi u pitanje njihove stare običaje te da će ona prije ili kasnije ugroziti njihovu moć. Prvo su odlučili poslati izaslanstvo Poslanikovom amidži Ebu Talibu, koji je do tada štutio svog bratića. Tražili su od njega da razgovara s Muhammedom i zaustavi ga u širenju njegove poruke, koju su smatrali opasnom i neprihvatljivom, jer je otvoreno napadala njihovu idolopokloničku vjeru i naslijeđe predaka. Ebu Talib nije ništa poduzeo nakon prve posjete, pa su oni ponovo došli insistirajući da ih primi zbog hitnosti problema. Ebu Talib je tada poslao po svog bratića i pokušao ga uvjeriti da prekine sa svojim djelovanjem, kako ih ne bi uznemiravao. Muhammedov, a. s., odgovor bio je odlučan:

„Amidža, kunem se Bogom, kad bi mi dali sunce u jednu, a mjesec u drugu ruku da napustim svoju misiju, ja je ne bih napustio prije nego što Bog dadne da uspije ili ja stradam na tom putu!“
(Ibn Hišam, *Sira*)

Suočen s takvom odlučnošću, Ebu Talib nije insistirao. Ustvari, uvjerio je bratića u svoju neupitnu podršku. Nova grupa ljudi došla je Muhammedu, a. s., nudeći mu različite stvari, bogatstvo, žene i moć. Odbio je njihove ponude jednu za drugom i potvrdio da ga zanima samo njegova misija: pozivati ljude da priznaju i povjeruju u Boga, Jedinog, ma kakva bila cijena toga.

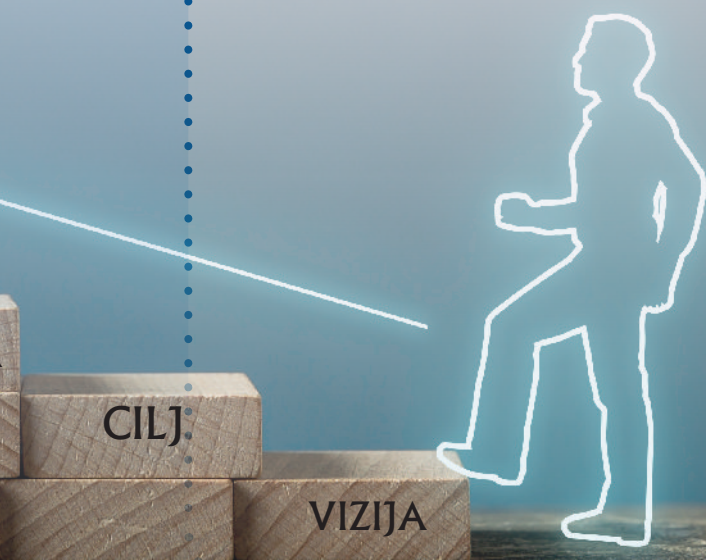
Ono što su Kurejšije preko svojih izaslanika nudili Muhammedu, a. s., upravo je kratkotrajna popularnost i uživanje, da postane samo jedan od mnogih – blijeda kopija njihove društveno-moralne realnosti i ništa više. U potpunosti svjestan sebe i svojih vrijednosti, Poslanik, a. s., odbija sve njihove ponude.

„Ja nisam opsjednut, niti od vas tražim čast ili moć. Bog me je poslao vama kao poslanika, objavio mi je Knjigu i naredio mi da vam donesem radosne vijesti i da vas opomenem. Prenio sam vam poruku svog Gospodara i dao vam dobar savjet. Ako prihvatite ono što sam donio, uspjete na ovom i budućem svijetu. Ali, ako odbijete ono što sam donio, ja ću strpljivo čekati dok Bog ne presudi među nama.“ (Ibn Hišam, *Sira*)

Bez obzira na sve pokušaje njegove rodbine i sunarodnjaka da ga uvjere da slijedi modu toga vremena, Muhammed a. s., strpljivo gradi svoj stil života i uspijeva promijeniti kompletno društvo ustrajavajući na *istini, pravdi, dobru i ljepoti*.

Uputa za nastavnike/trenere

Ovaj tekst možete primijeniti uz temu *Šta mi je važno u životu* kao podsticaj za razgovor o idealima koje učenici i učenice imaju i šta oni znače za njih. Pozovite učenike i učenice da istraže više o pritiscima na Muhammeda, a. s., da odustane od svoje misije. Potaknite ih da razmisle o smislu dvije Poslanikove, a. s., izjave navedene u tekstu.

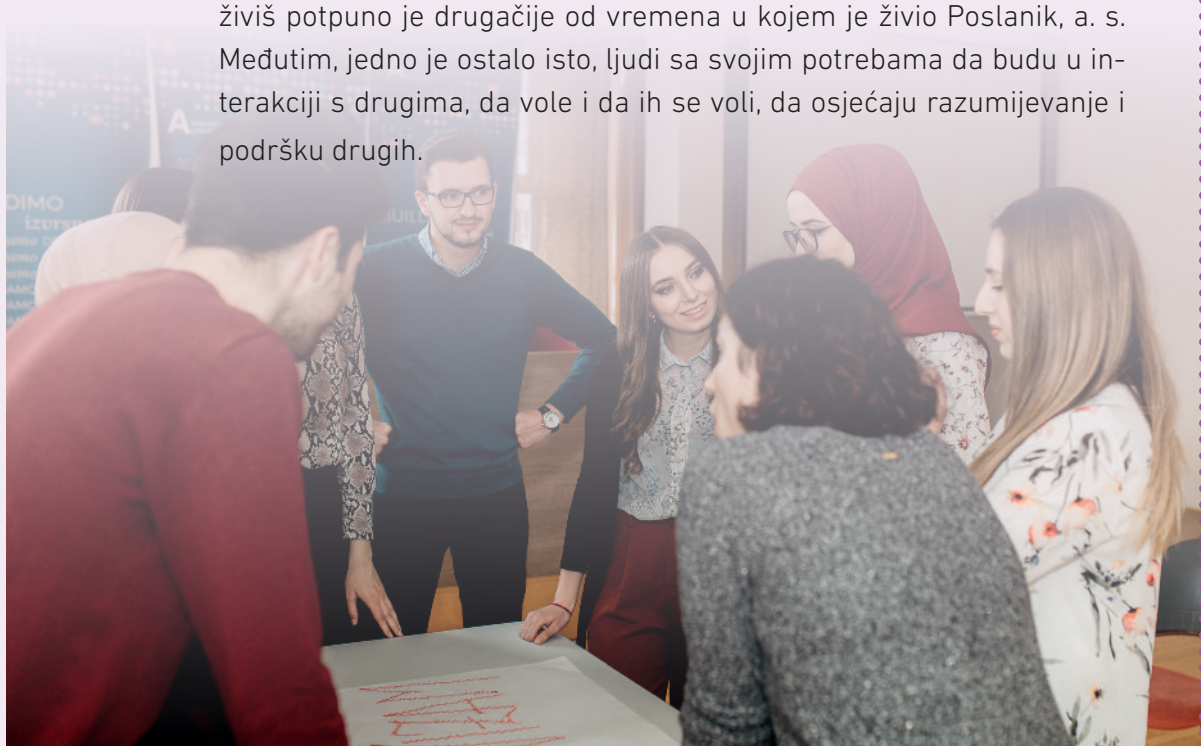
2. Ja i drugi

Ovo te poglavlje vodi kroz život poslanika Muhammeda a. s., tako što oslikava njegov odnos prema drugim ljudima. Kroz odabrane teme i aktivnosti učit ćeš o Poslanikovom, a. s., odnosu prema važnim osobama u njegovom životu. Vidjet ćeš kako je njegovao osjećaj zajedništva među ljudima, kako je komunicirao s drugima i kako se ponašao u konfliktnim situacijama.

Da li imaš dileme u vezi s odnosom prema ljudima koji su drugačiji? Da li ti predstavlja teškoću da u kontaktu s ljudima budeš ljubazan/ljubazna? Da li se pitaš je li moguće iskazati neslaganje prema drugoj osobi, a ne povrijediti je? Da li osjećaš zajedništvo s ljudima koji te okružuju?

Ako sebi postavljaš ovakva pitanja i nisi siguran/sigurna kako da dođeš do pravog odgovora, to je sasvim uredu. Ovo su pitanja koja mnoge osobe sebi postavljaju.

Iz primjera u ovom poglavlju vidjet ćeš kako je Poslanik, a. s., odgovarao na ova pitanja i kako je postupao u skladu s njima. Vrijeme u kojem živiš potpuno je drugačije od vremena u kojem je živio Poslanik, a. s. Međutim, jedno je ostalo isto, ljudi sa svojim potrebama da budu u interakciji s drugima, da vole i da ih se voli, da osjećaju razumijevanje i podršku drugih.

2.1. MENI VAŽNE OSOBE

Mnogo puta čujemo da je čovjek društveno biće. To znači da je druženje s drugim osobama i pripadanje određenoj grupi jedna od važnih ljudskih potreba. U određenim situacijama jako je važna podrška drugih osoba. One nam svojim savjetom, pomoći ili razgovorom mogu pružiti potrebnu snagu i motivaciju. Već iz ovoga jasno je da važnim smatramo osobe s kojima se osjećamo lijepo, prihvaćeno i poštovano. To mogu biti članovi naše porodice ili prijatelji, ali i naši nastavnici, treneri, radne kolege, ukoliko od njih dobijamo potrebnu emocionalnu podršku.

Važno je, također, prepoznati osobe koje izazivaju suprotne emocije kod nas, uzrokuju da se osjećamo manje vrijednima ili šire negativnu energiju. Takve osobe u psihologiji se nazivaju toksičnim i njihov utjecaj na nas potrebno je kontrolisati, kako se ne bi dogodilo da nas svojim lošim porukama obeshrabre ili zabrinu.

Dok radiš na ovoj temi **razmisli ko su za tebe važne osobe s kojima se osjećaš lijepo i prihvaćeno, koje rade za tvoju dobrobit**. Razmisli i ko su osobe koje šire negativne emocije i s kojima se osjećaš loše i nesigurno. Donesi odluku da ulažeš u jačanje odnosa s osobama koje su ti važne, a da se odupreš utjecaju onih koje ti ne žele dobro.

Ponekad se dogodi da neke osobe jako cijenimo, ali im to ne pokazujemo ili to činimo nedovoljno jasno. Pogotovo kad su u pitanju bliski srodnici, odnosimo se prema osobama kao da je njihovo prisustvo i podrška nešto što se podrazumijeva i za šta se ne trebamo posebno zahvaljivati. Međutim, sigurno se možeš sjetiti trenutaka kad si se jako trudio/trudila da drugoj osobi pokažeš kako brineš za nju i podržavaš je, a dogodilo se da tvoja pažnja nije bila na odgovarajući način prepoznata. Zbog toga je važno jasno razgovarati s drugim osobama i otvoreno pokazati da cijenimo njihovo prisustvo u našem životu i podršku koju nam pružaju.

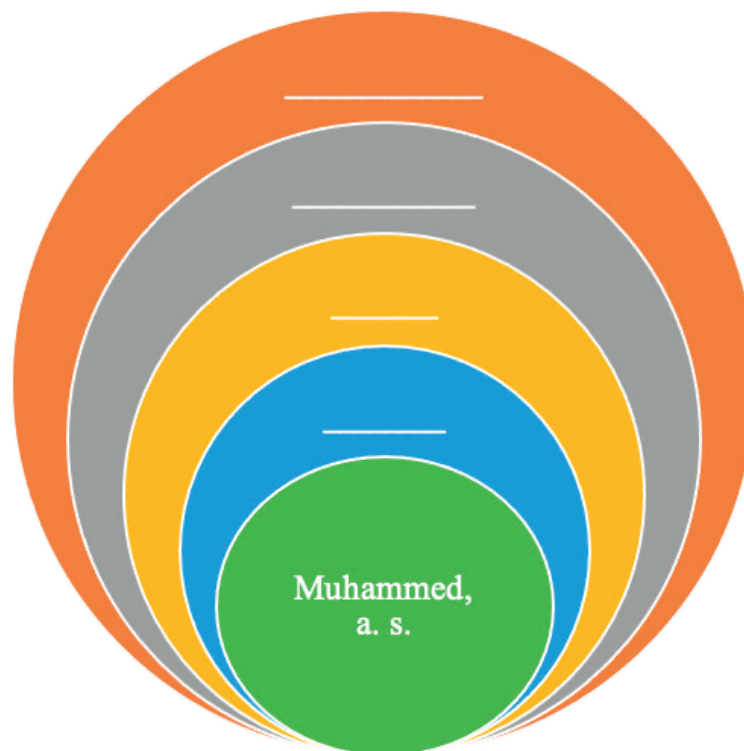

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 6: Sociogram

Pronađi neku od poznatih biografija poslanika Muhammeda, a. s., i brzim pregledom njenog sadržaja identificiraj barem četiri važne ličnosti u Poslanikovom, a. s., životu. Odaberi kriterij koji smatraš najbitnijim: srodstvo, lična podrška, značaj za širenje islama, podrška u kriznim trenucima. Njihova imena upiši u grafikon ispod. Ovaj grafikon se naziva sociogram i služi za prikaz bliskosti s drugim osobama.

Da bi ti bilo zanimljivije, pozovi svoje prijatelje i prijateljice da urade istu vježbu, pa onda uporedite sociograme koje je svako od vas pripremio. Razgovarajte:

- Zašto smatrate da su upravo osobe koje ste odabrali bile važne za Muhammeda, a. s.?
- Koja je bila njihova uloga u Poslanikovom, a. s., životu?
- Šta su te osobe uradile značajno za Poslanika, a. s.?

Muhammed, a. s., me uči... kako biram krug važnih osoba

Poslanik, a. s., nikada nije pravio razliku među ljudima na osnovu njihovog porijekla, materijalnog statusa, porodice iz koje dolaze ili položaja koji zauzimaju u društvu. Cijenio je kod ljudi iskrenost, hrabrost, odgovornost, povjerenje i trud.

HATIDŽA

Jedna od Poslaniku, a. s., najvažnijih osoba bila je njegova **supruga Hatidža**. Za nju je rekao:

„Ona mi je povjerovala onda kad mnogi nisu htjeli da vjeruju. Ona je potvrdila da govorim istinu onda kad su me mnogi u laž utjerivali. Ona me je pomagala svojim imetkom u vremenu kad su to drugi odbili. Allah mi je s njom podario djecu.“ (Ahmed)

Upamćena je kao žena velike ljepote, inteligencije i superiornog karaktera i kao briljantna poslovna žena u dobu u kojem je bilo vrlo rijetko vidjeti ženu u takvoj ulozi. Brak s Hatidžom bio je pravi blagoslov za Muhammeda. Hatidža mu je pružala ljubav, utjehu i podršku i u najtežim iskušenjima i on ju je izuzetno volio. Hatidža je bila osoba kojoj je došao nakon što mu se prvi put javio melek Džibril, kad je i sam bio u velikom strahu i čuđenju. Nije otišao nikome od svojih prijatelja, nego svojoj supruzi. Imao je povjerenja u nju i očekivao je da će ga ona razumjeti. Ona je bila prva osoba koja je prihvatila islam.

EBU TALIB

Druga važna osoba u Poslanikovom, a. s., životu bio je Ebu Talib, njegov amidža koji mu je bio staratelj i koji ga je štitió. On nije prihvatio islam, ali je cijeli život štitió Muhammeda, a. s., i poštovao njegovu misiju. Kurejšije su dolazile Ebu Talibu i žalile se na Muhammeda, a. s., kako poziva u drugu vjeru koja nije vjera njihovih predaka, tražeći da ga on kao njegov amidža zaustavi u tome. Ebu Talib ih je umirio blagim riječima i pristojnim govorom, pa su otišli. Teške optužbe Kurejšija upućene Muhammedu, a. s., jako su pogodile Ebu Taliba, koji je zbog toga zaplakao i još jače pružio podršku svom bratiću rekavši: „Idi, bratiću, i govori ono što voliš. Kunem se da te neću ostaviti.“ Do posljednjeg dana svog života štitió je Poslanika, a. s. Zbog toga mu je Muhammed, a. s., izražavao poštovanje i veliku naklonost.

EBU BEKR

Još jedna od važnih osoba u životu Poslanika, a. s., bio je Ebu Bekr, njegov najbolji prijatelj. Obojica su bili pravdoljubivi. Zato je Ebu Bekr Poslaniku, a. s., bio najdraži prijatelj. Još je više jačalo njihovu bliskost to što je Ebu Bekr imao čisto srce. Čim ga je njegov prijatelj pozvao Ebu Bekr je postao prvi odrasli muškarac koji je prihvatio islam. Poslanik, a. s., je za njega rekao: „Ebu Bekr je moj najpovjerljiviji prijatelj i pomagač.“ (Buhari i Muslim)

Kad je jednom prilikom Allahov Poslanik, a. s., klanjao namaz u Haremu u Meki došao je idolopoklonik Ukbe ibn Ebi Muajt i napao ga, umalo ga zadavivši svojom košuljom. Niko od prisutnih nije se usudio da ga odbrani, osim Ebu Bekra, koji je pohitao plaćući i oslobodio Poslanika. (Buhari)

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 6: Brod

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ poticanja mladih da razmisle o tome ko su im značajne osobe u životu,
- ◆ preispitivanja odnosa prema drugim osobama,
- ◆ samoprocjene.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava fleksibilni raspored učesnika/ca u grupama,
- ◆ papiri i olovke,
- ◆ flipchart ili hamer papir,
- ◆ flomasteri,
- ◆ ljepljiva traka.

Postupak: Voditelj/ica daje uputstvo učesnicima da na jednom papiru nacrtaju dvije kolone i da u jednu unesu imena njima značajnih osoba, a u drugu navedu osobine i posebnosti tih osoba. Drugi zadatak je da napišu kome oni predstavljaju značajnu osobu i zašto. Podsjetiti ih da mogu koristiti riječi poput *razumijevanje, briga, povjerenje, priznanje, ohrabrenje, dijeljenje* i slično.

Zatim treba da nacrtaju brod i dijelove koji su potrebni da bi brod normalno radio (motor, pramac, jedra i sl.) i izvan broda nacrtaju sve ono što slabi brod (poput valova, grmljavine, stijena, vjetrova i sl.).

Voditelj/ica radionice dijeli učesnike i učesnice u grupe sa po pet članova. Zadatak svake grupe je da na hamer papiru ili flipchartu nacrtaju brod i na njemu označe sve ono što jača međuljudske odnose, a izvan broda označe sve ono što slabi ili šteti međuljudskim odnosima. Navedene elemente mogu predstaviti u obliku crteža ili napisanih riječi. Svaka grupa izloži svoj crtež i ono što su zapisali.

Zaključak: Voditelj/ica postavlja sljedeća pitanja i usmjerava diskusiju:

- a) Šta čini jedan međuljudski odnos dobrim ili lošim?
- b) Na koji način su vas ovi zadaci naveli na razmišljanje o vašim odnosima s ljudima?
- c) Šta možete promijeniti u svom odnosu prema ljudima koji su vam značajni?

Radionica se završava pozivom učesnicima i učesnicama da kažu osobama koje su im važne koliko ih vole i koliko im znače.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 7: Kako se odnosim prema osobama drugačijim od sebe?

Odgovor na pitanje u naslovu ove vježbe dobit ćeš nakon što popuniš kratki upitnik u nastavku.

1. Jesam li ikada odbio/la razgovarati s osobom koja ima drugačije stavove od mojih?	DA	NE
2. Jesam li ikada donio/la zaključak o nekome kao osobi na osnovu poznavanja samo jedne situacije?	DA	NE
3. Jesam li ikada ismijavao/la nečije običaje ili uvjerenja?	DA	NE
4. Jesam li ikada na društvenim mrežama neku osobu izložio/la vrijeđanju ili tolerisao/la vrijeđanje drugih?	DA	NE
5. Jesam li ikada odbio/la biti u društvu osobe zato što nije naročito popularna?	DA	NE
6. Jesam li ikada pokazao/la nepoštovanje prema osobama drugačijim od sebe?	DA	NE
-

Ako si na bilo koje pitanje odgovorio/la sa DA, tvoj odgovor na posljednje pitanje također je DA. Prvi korak da nešto promijeniš jeste da osvijestiš kako tvoje ponašanje prema drugima uvijek nosi određenu poruku. U upitniku iznad navedene su neke situacije koje mogu dovesti do toga da se druga osoba osjeća zanemareno, odbačeno, povrijeđeno.

2.2. ODNOS PREMA DRUGAČIJIMA OD SEBE

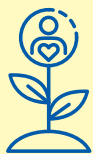
Živjeti u različitosti predstavlja bogatstvo, ali i donosi izazov razumijevanja. Neke od najizraženijih različitosti s kojima se susrećemo u našem društvu jesu: stil života, odgoj, vjerska pripadnost, svjetonazor, nacionalna pripadnost i spolne razlike.

Susret s različitim ljudima nas obogaćuje, širi vidike, uči nas razumijevanju i otvorenosti, učimo o sebi kad smo u interakciji s drugima. Istovremeno, ovo traži od nas veliki trud da razumijemo i poštujemo one s kojima dijelimo isti životni prostor.

Kako naučiti živjeti s drugačijima i kako gledati na to kao na prednost, a ne nedostatak? Kako omogućiti drugima da budu to što jesu bez potrebe da ih prisilno mijenjamo? Kako pomoći drugima da prihvate našu različitost? **Kako živjeti u skladu s kur'anskom porukom o razumijevanju, saradnji i pravednosti kad su u pitanju ljudske razlike?**

Odgovore na ova pitanja i smjernice za vlastitu promjenu možemo pronaći u Poslanikovom, a. s., životu jer je on kur'anske poruke pretočio u praksu i pokazao šta znači biti s drugima i onda kad su drugačiji, poštovati ih i biti pravedan prema njima.

Muhammed, a. s., me uči... kako poštovati različitosti

Principi kojima se vodio Poslanik, a. s., kad je u pitanju različitost jesu: *sloboda izbora, poštovanje i povjerenje.*

Sloboda izbora

Poslanik, a. s., nikada nije prisiljavao druge da razmišljaju isto kao on, da rade ono što on radi ili da vjeruju u ono što on vjeruje. Živio je i odnosio se prema drugima na način da su često sami, nakon što su ga upoznali ili sarađivali s njim, promijenili mišljenje i postali njegovi bliski prijatelji i saradnici. Postoji jedna izreka koja kaže: „Živi tako da te pitaju.“ To znači da ne treba ići uokolo i govoriti o tome kakvi smo i u šta vjerujemo, nego da ljudi u našim riječima i djelima prepoznaju ono u šta vjerujemo i da nas pitaju o tome.

“U vjeru nema prisiljavanja – Pravi put se jasno razlikuje od zablude! Onaj ko ne vjeruje u šejtana, a vjeruje u Allaha – drži se za najčvršću vezu, koja se neće prekinuti. – A Allah sve čuje i zna.” (El-Bekare, 256)

Primjer u kome se Poslanikov, a. s., odnos prema Safvanu ibn Umejji nije razlikovao u vremenu kad je Safvan bio nevjernik i kasnije kad je prihvatio islam potvrđuje princip slobode izbora i da to ne utječe na naš lijepi odnos prema drugima. O tome Safvan kaže: „Kunem se Allahom da mi je Poslanik, a. s., dao sve što sam tražio od njega u vrijeme kad mi je bio najmrži čovjek na svijetu, dok mi na kraju nije postao najdraži.“ (Muslim). Poslaniku, a. s., nije smetalo što Safvan nije bio musliman i to ga nije spriječilo da mu pomogne kad je to od njega tražio.

Poslanikov odnos prema drugačijima od sebe bio je inspiracija Dawudu Wharnsbyju Aliju da napiše poemu „Don't Talk to Me About Muhammad“.

Možete je poslušati na engleskom jeziku na ovom linku: <https://www.youtube.com/watch?v=gM9Bdz-R4TI>.

Poštovanje

Poštovanje svakog ljudskog bića, bez obzira na njegovo porijeklo, boju kože, naciju ili vjeru jeste osnovno islamsko načelo. Po ovom načelu je živio i sam Muhammed, a. s. Svojim postupcima stalno je potvrđivao da su ljudi dostojni poštovanja jer su Allahovo, dž. š., djelo i zato što je Uzvišeni Stvoritelj u njih udahnuo Svoj *rūh* (duh) kada ih je stvarao. Govor Poslanika, a. s., na Oprosnom hadžu, između ostalog, sadrži upravo uputu o poštovanju ljudi bez obzira na razlike.

Poslanik, a. s., također je iskazivao poštovanje prema umrlima. Primjer za to je jedna situacija kad je Muhammed, a. s., bio u društvu svojih prijatelja pa je naišla pogrebna povorka. Poslanik, a. s., je ustao, a za njim i njegovi prijatelji te su u tišini ispratili pogrebnu povorku. Nakon toga jedan od prisutnih je rekao da to nije muslimanska džena-za, nego sahrana jednog Jevreja. Poslanik, a. s., je s poštovanjem rekao: „Zar on nije čovjek?!“

Povjerenje

Primjer povjerenja nalazimo u odnosu prema abesinijskom kralju Negusu, kad je Poslanik, a. s., poslao grupu muslimana u njegovu zemlju očekujući da će im pružiti utočište jer su bili progonjeni u Meki u prvom periodu Objave.

Pete godine poslanstva progon malobrojne grupe muslimana i muslimanki u Meki postao je nepodnošljiv tako da se jedna grupa od 12 muškaraca i četiri žene uputila u Abesiniju. Abesinija je obuhvatala područje koje danas pripada Etiopiji i Eritreji, kojim je vladao kršćanski kralj Negus. Za njima je otišla i druga grupa od 71 muškarca i 14 žena. Kralj Negus pružio je utočište muslimanima i nije ih isporučio velikodostojnicima Meke kad su došli da ih traže. Rekao je: „Tako mi Boga, neću ih isporučiti dok ne čujem šta imaju kazati. Došli su u moju zemlju i izabrali upravo mene.“ Tražio je da mu objasne u šta vjeruju i nakon što je Džafer ibn Ebi Talib objasnio, kralj Negus je izjavio: „Ovo i ono što je objavljeno Isusu bez sumnje je iz istog izvora. Idite vi (velikodostojnici Meke), ja vam ih neću predati.“

Jedino što je Poslanik, a. s., znao o Negusu jeste da je bio kršćanin i za njega je to bio dovoljan znak da je pravedan vladar jer je vjernik i da će pružiti utočište progonjenim muslimanima kojima su prijeli smrcu. Poslanik, a. s., u ovom slučaju pokazao je istinsko povjerenje. Nije doveo u pitanje Negusovu vjeru jer je on kršćanin, nego je bio siguran da će upravo zato što je kršćanin pokazati razumijevanje za muslimane i da će ih zaštititi.

Drugi primjer odnosa povjerenja prema osobi koja je poznata po tome što dobro obavlja svoj posao, bez obzira na to kojem svjetonazoru pripada, bio je Poslanikov odabir idolopoklonika Abdullaha ibn Urejkita za vodiča kroz pustinju na putu *hidžre*. Muhammed, a. s., cijenio je njegovu sposobnost, pravednost i poštenje. Urejkit je znao da se Poslanik, a. s., i Ebu Bekr, r. a., kriju u pećini Sevr, jer je on trebao da nakon tri dana dođe pred pećinu s devama kako bi krenuli za Medinu. Znao je da idolopoklonici u Meki nude nagradu od 100 deva za onoga ko im preda Poslanika, a. s., ali Urejkit nije izdao Poslanika i Ebu Bekra i nikome nije odao gdje se oni nalaze. U to vrijeme Urejkit je bio jedna od najvažnijih osoba koja je doprinijela uspjehu *hidžre* (Ibn Ishak). *Hidžra* je bila presudan događaj za opstanak muslimana i dalji uspjeh u širenju islama.

Neka naš prvi korak prema drugima bude povjerenje, jer je to siguran put u kvalitetne ljudske odnose. Trebalo bi da, potaknuti Poslanikovim, a. s., načinom ophođenja prema drugačijima, imamo povjerenje u druge i onda kad su drugačiji od nas po svom vjerskom opredjeljenju ili svjetonazoru.

“Vjernik je onaj ko voli druge ljude i koga drugi vole i nema ničeg dobrog u onome ko ne voli druge ljude i koga drugi ne vole, a najdraži Bogu su oni koji su najkorisniji drugim ljudima.” (Ahmed)

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 7: Krug tišine

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ lične identifikacije s događajima iz života Poslanika, a. s.,
- ◆ samoprocjene.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika/ca,
- ◆ papiri,
- ◆ ljepljiva traka.

Postupak: Voditelj/ica na interaktivan način predstavlja sadržaj teme, pokušavajući predstaviti što više konkretnih primjera iz života Poslanika, a. s. Zatim objašnjava učesnicima/ama:

U okviru ove teme imali ste mogućnost upoznati se s Poslanikovim, a. s., načinom ophođenja prema različitostima. Sada vas pozivam da izdvojite ono što vas najviše ohrabruje i za šta mislite da može postati vaš princip ophođenja s drugačijima od vas.

Nastavnik/trener u različitim dijelovima prostorije postavlja papire sa sljedećim natpisima:

vjerska pripadnost/svjetonazor

nacionalna pripadnost

životni stil

Zamoliti sve učesnike/ce da stanu uz onaj natpis za koji misle da bi se najslobodnije osjećali kad je u pitanju različitost, za koji su pronašli inspiraciju u postupcima Poslanika, a. s., i voljeli bi provjeriti svoju otvorenost i razumijevanje drugačijih.

Prema vlastitom izboru, osobe se javljaju da kratko objasne zašto su stali upravo uz taj natpis. Nakon što se izjasne svi koji to žele, učesnici/e se vraćaju na svoja mjesta i sjednu u „krug tišine“. U krugu sjede zatvorenih očiju zamišljajući da je Poslanik, a. s., s njima. Dok učesnici/e sjede zatvorenih očiju voditelj/ica lagano postavlja pitanje tako da svako sebi lično odgovori: *Šta bi ti Muhammed, a. s., rekao da je sada s tobom?*

Neka tu poruku svaka osoba ponese sa sobom s ovog susreta.

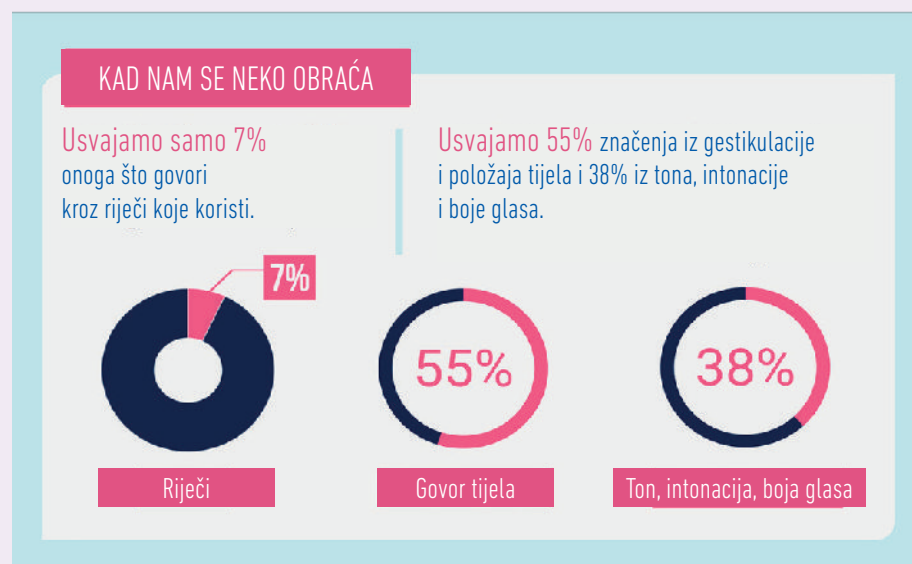
Tišina traje jednu minutu.

Voditelj/ica nakon toga zamoli da svi otvore oči i zahvali im na učešću.

2.3. KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE

Komunikacija je proces dijeljenja misli, ideja, stavova i osjećaja verbalnim ili neverbalnim putem. Ljudi se nalaze u stalnoj komunikaciji s okolinom. Čak i kada šutimo, mi komuniciramo, jer i naša šutnja ima neko značenje. Svi ljudi komuniciraju, ali se razlikuju prema uspješnosti komuniciranja, slušanja i govorenja. Zbog toga, vještine komuniciranja treba stalno vježbati i unapređivati. Značajan dio komuniciranja obavlja se neverbalno, tako što se poruke šalju pokretima, pogledima, izrazima lica i sl. Ovakav vid komunikacije često prenese puno više informacija od samih riječi. Poznato je pravilo dr. Alberta Mehrabiana, koji kaže da u prosječnoj komunikacijskoj situaciji riječi prenose 7% poruke, govor tijela 55%, dok 38% prenosi ton, intonacija, boja glasa.

Kad imamo ovo na umu, postaje nam jasnije koliko je komunikacija kompleksna i kako je bitno voditi računa o jasnom izražavanju i oblikovanju poruke u skladu s mogućnostima naših sagovornika.

Muhammed, a. s., me uči... kako uspješno komunicirati

Govor je jedna od najvećih Allahovih blagodati i o njemu se u Kur'anu kaže: „Milostivi, poučava Kur'anu, stvara čovjeka, uči ga govoru.“

Poslanik, a. s., je primjer osobe koja je zbog svog načina komuniciranja osvajala srca ljudi i uspješno prenijela poruku islama. Glavno i temeljno islamsko pravilo u komunikaciji jeste lijepa riječ i lijep odnos prema ljudima. U Kur'anu se kaže: „Ti sa svakim lijepo“ (El-Ea'raf, 199).

Prema kazivanjima prijatelja Muhammeda, a. s., njegov stil komuniciranja odlikovao se: *dogovaranjem, blagošću, ljubaznošću i posvećivanjem pune pažnje svakoj osobi.*

Ebu Hurejre je rekao: „Nisam vidio da se iko više dogovarao sa svojim prijateljima od Poslanika, a. s.“ (Buhari)

Amr ibn El-As je rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada bi se obraćao i najmilijubaznijim ljudima, to je radio ozarenog i nasmiješenog lica i sa blagim i lijepim govorom. I meni se uvijek, kad god bi me sreo, obraćao ljubazno sa osmijehom na licu tako da sam pomislio da sam mu ja najdraža osoba od svih njegovih ashaba i da sam najbolji od njih.” (Tirmizi)

Poslanik, a. s., prilagođavao se sagovorniku imajući na umu njegove intelektualne sposobnosti, dob, porijeklo i komunikacijsku situaciju. Njegov govor bio je jasan, razgovijetan, sadržajan i bez suvišnih riječi. Dok je govorio, krasila ga je blagost, otmjenost, elegancija, dostojanstvo i staloženost. Savremenici Poslanika, a. s., govorili su da nisu vidjeli osobu s više obzirnosti i blagosti prema svima.

Muhammed, a. s., u praksi je provodio ono što su bile kur'anske upute – među njima i principe uspješne komunikacije.

Komunikacijske vještine Poslanika, a. s.:

- ◆ Prilagođavao je svoj govor osobama kojima se obraćao da bi ga bolje razumjeli.
- ◆ Koristio je jasne izraze i lijepe riječi jer takav govor lakše dopire do ljudi.
- ◆ Skretao je pogled s onoga što ga se nije ticalo.
- ◆ Preusmjeravao je pažnju na ono što je pozitivno u komunikaciji.
- ◆ Omogućavao je sagovorniku da izrazi svoje mišljenje i stavove i onda kad su bili u suprotnosti s njegovim.

Pokazati blagost i razumijevanje

„Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima, a da si osoran i grub, razbježali bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.“ (Ali Imran, 159)

Enes pripovijeda: „Poslanik, a. s., imao je najljepši moral od svih ljudi. Jednog dana poslao me je da uradim nešto. Ja izađoh na ulicu, ali sretah djecu koja su se igrala. Pridružih se njihovoj igri, a zaboravih posao koji sam trebao obaviti. Nakon nekog vremena, iza mene se pojavi Poslanik, a. s., te spusti svoju ruku na moju glavu. Okrenuh se i vidjeh da mi se osmjehuje. Upita me: 'Enešćiću, jesi li otišao na mjesto na koje sam te poslao?' Odgovorih: 'Krenuo sam tamo, Božiji Poslaniče.'“ (Muslim)

Iz ovog primjera vidimo da je Muhammed, a. s., na blag način podsjetio Enesa na obavezu koju je imao. Nije ga kritikovao ili se ljutio na njega već je pokazao razumijevanje za njegovu potrebu za igrom.

Voditi računa o izboru riječi

„Lijepa riječ je kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi, a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili. A ružna riječ je kao ružno drvo: iščupanom drvetu s površine zemlje nema opstanka.“ (Ibrahim, 23-27)

„Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi: - jer bi šejtan mogao posijati neprijateljstvo među njima, šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj.“ (El-Isra, 53)

Uputiti izvinjenje u slučaju da drugoj osobi nanese nepravdu ili uvredu

„Lijepa riječ i izvinjenje vredniji su od milostinje koju prati vrijeđanje. - A Allah nije ni o kome ovisan i blag je.“ (El-Bekare, 263)

Nauči kur'ansku dovu kojom se možeš obratiti Allahu, dž. š., ako osjećaš strah i nesigurnost kad trebaš komunicirati ili nisi siguran/a da ćeš dobro iskazati svoje mišljenje i stavove. Ova kur'anska dova nalazi se u suri Ta-ha (25-28 ajet), a glasi:

„Gospodaru moj, učini prostranim prsa moja i olakšaj zadatak moj.
Odriješi uzao sa jezika mog da bi razumjeli govor moj.“

Tekst na arapskom: „Rabbišrahli sadri ve jessirli emri vahlul ukdeten millisani jefkahu kavli.“

Ovdje možeš pronaći nekoliko praktičnih koraka koje možeš slijediti da ostvariš uspješnu komunikaciju.

1. Pokaži da te zanima osoba s kojom razgovaraš, pokušaj da je bolje upoznaš i razumiješ.
2. Dozvoli drugoj osobi da govori i slušaj pažljivo.
3. Nauči da govoriš i o stvarima koje zanimaju druge ljude.
4. Budi oprezan/oprezna s kritikama.
5. Priznaj svoje greške.
6. Pohvali ono što je vrijedno hvale.
7. Pokušaj da zamisliš sebe u ulozi drugog.
8. Izbjegavaj svađu i kad izražavaš neslaganje potrudi se da to ne bude na grub način.
9. Pokloni osmijeh drugoj osobi kad god si u mogućnosti.
10. Poštuj sebe i drugog.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 8: Koji je tvoj stil komuniciranja?

Pažljivo pročitaj svaku tvrdnju i označi opciju koja te najbolje opisuje. Nakon što popuniš upitnik, potrebno je da sabereš odgovore. Rezultat koji dobiješ otkriva tvoj dominantni stil komuniciranja. Na kraju upitnika naći ćeš objašnjenje šta taj stil znači.

1. Ukoliko mi nije potpuno jasan zadatak za zadaću koji sam dobio/la na času:
  - a. odmah tražim dodatna pojašnjenja,
  - b. nakon časa se konsultujem s profesorom/icom ili kolegama/icama iz razreda,
  - c. sam/a nastojim objasniti dijelove koji mi nisu jasni na temelju prijašnjih lekcija,
  - d. napravim koliko znam, a ako mi neko nije dao sva objašnjenja, to je njegova greška, a ne moja.
2. U razgovoru s drugima:
  - a. volim biti u centru pažnje i jedva čekam da dođem do riječi,
  - b. rado slušam sagovornike/ce, ali i izlažem svoje mišljenje o temi o kojoj se govori,
  - c. uglavnom slušam, bez potrebe za aktivnim uključivanjem,
  - d. volim slušati i sagovorniku/ci pronalaziti slabe tačke u izlaganju te povesti razgovor oko njih, jer na taj način izražavam svoje znanje.
3. Ukoliko mi kolega/ica iz razreda, profesor/ica ili komšija/nica ukazuje na neki moj propust:
  - a. opravdavam se vrlo burno, jer ne volim da mi neko pronalazi greške, pogotovo zato što ni oni nisu bez grešaka,
  - b. iako mi nije drago kad se to dogodi, nastojim mirno saslušati i postavljanjem dodatnih pitanja razumjeti šta trebam uraditi da ubuduće izbjegnem propust,
  - c. jako mi je neugodno i stalno se izvinjavam te obećavam da će ubuduće sve biti uredu,
  - d. odslušam mirno uz što manje komentara, a poslije s prijateljima/cama raspravljam o tome šta sve nije uredu kod te osobe koja mi je ukazala na propust.

4. Ukoliko me neko neopravdano napadne:
- uzvratim protunapadom, jer želim da druga strana osjeti kako je to biti neopravdano napadnut,
  - iako mi nije svejedno, nastojim pitanjima doći do uzroka problema i riješiti ga,
  - pomislím da je ipak neko moje ponašanje barem malo prouzrokovalo ovaj napad i nastojim se izviniti i izgladiti situaciju,
  - nastojim ostati miran/mirna i ciničnim odgovorima potaknuti drugu stranu da odustane od napada.
5. Ako se nađem između dvoje sukobljenih kolega/ica iz razreda:
- počnem vikati na oboje kako bih ih nadglasao/la i tako prekinuo/la njihovu svađu,
  - pokušam im pomoći u rješavanju problema tako da ih potaknem da se međusobno slušaju te da nastoje pronaći zajednički interes u rješavanju problema,
  - osjećam se neugodno i nastojim prebaciti temu razgovora na neku neutralnu,
  - to nema veze sa mnom, pa što prije nastojim izaći iz situacije.

Sada saberi svoje odgovore da vidiš koju opciju si najčešće birao/la.

• **Najviše odgovora a**

• Tvoj dominantni stil komunikacije je *nametanje*. Voliš da te čuju te da se prihvate tvoja mišljenja i stavovi. Također, smatraš da je najbolji način rješavanja konflikata autoritarno preuzimanje dominacije u komunikaciji.

• *Savjet:* Nastoj češće slušati i razumjeti sagovornika/cu, jer će tada tvoje intervencije biti tačnije i kompetentnije. U suprotnom bi mogao/la dobiti epitet agresivne osobe, koja više, a da ne razumije situaciju, što je loše ukoliko želiš imati pravi utjecaj na okolinu.

• **Najviše odgovora b**

• Tvoj dominantni stil komunikacije je *saradnički*. Važno ti je da izraziš svoje potrebe, ali isto tako razumiješ da je za dobru saradnju važno razumjeti i prihvatiti i tuđe potrebe. Također, razumiješ da u svakoj situaciji sukoba postoji nerazumijevanje koje se mudrim postavljanjem pitanja i pažljivim slušanjem lahko može razotkriti, što je temelj njegovog brzog i uspješnog dugoročnog rješavanja.

• *Savjet:* Samo tako nastavi!

Najviše odgovora c

Tvoj dominantni stil komunikacije je *popuštanje*. Važno ti je da zadovoljiš potrebe drugih te da su odnosi oko tebe konstruktivni, makar ti i potisnuo/la svoje potrebe. Situacije sukoba svakako nastojiš izgladiti, makar se i ne riješio problem, jer ne podnosiš napete situacije.

Savjet: U komunikaciji je važno da otvoreno izražavaš i vlastite potrebe te da izdržiš i nape- te situacije, ukoliko one vode rješenju, jer se u suprotnom izlažeš opasnosti da te okolina doživi kao osobu bez stava i da te u komunikaciji ne uzimaju za ozbiljno.

Najviše odgovora d

Tvoj dominantni stil komunikacije je *izbjegavanje*. U komunikaciji ti je najvažnije da ne preu- zimaš odgovornost s kojom se ne možeš nositi, pa ćeš svakako nastojati to izbjeći. Rješa- vanje problema bi najradije prepustio/la drugima, kao i njihovo izvršenje. Voliš sa svojim istomišljenicima komentarisati situaciju u smislu kako je ona teško rješiva i kako tvoje aktivno učešće u njoj ne bi dovelo ni do kakve promjene, pa zato i preuzimaš prethodno opisano ponašanje.

Savjet: Svakako imaš puno veće potencijale nego što ih izražavaš i tvoj rad bi sigurno do- veo do pozitivnih rezultata, pa bi bilo dobro da se odvažiš na konkretnu akciju. U suprot- nom te mogu prozvati „generalom poslije bitke“, što bi bilo dobro izbjeći.

Nakon što otkriješ svoj dominantni komunikacijski stil, uporedi ga s načinom na koji je Po- slanik, a. s., komunicirao i s uputama koje nam Uzvišeni Allah daje u Kur'anu koje su navede- ne na početku ove lekcije. Koliko si blizu preporučenom načinu komunikacije? Šta smatraš da bi trebao/la mijenjati? Razmisli ko bi ti mogao pomoći na tom putu promjene, neko od članova porodice, prijatelji/ce, profesori/ce? Imaj na umu da se uvijek lakše mijenjati kad imaš nekoga ko će te ohrabrivati.

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 8: Komunikolog

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ primjene stečenog znanja o pravilima uspješnog komuniciranja,
- ◆ uočavanja najčešćih grešaka u komunikaciji,
- ◆ formulisanja savjeta za unapređenje komunikacijskih vještina.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika/ca,
- ◆ flipchart,
- ◆ flomasteri,
- ◆ tabla.

Postupak: Voditelj/ica dijeli učesnike i učesnice u grupe od po najviše pet članova. Svaka grupa dobija veliki papir (flipchart) na kojem će jedna osoba iz grupe zapisivati ili crtati ono što drugi članovi budu govorili. Jedna grupa (ili više njih) ima zadatak da zapisuje sve ono što im se sviđa u komunikaciji s drugima. Druga grupa ima zadatak za zapisuje sve ono što im se ne sviđa u komunikaciji s drugima. Elementi koji se analiziraju mogu uključivati razne aspekte komunikacije, od načina govora, tona, odnosa, sadržaja i svega ostalog.

Analiza zapsanog: Nakon što završe s pisanjem, predstavnici obje grupe pročitaju šta su napisali, a voditelj/ica na tabli zapisuje ono najistaknutije. Nakon što svaka grupa predstavi sadržaje koje su zapisali, zadatak učesnika i učesnica jeste da napisano na tabli razvrstaju na ono što se odnosi na verbalnu i ono što se odnosi na neverbalnu komunikaciju.

Voditelj/ica dalje postavlja pitanje *da li ste se sami našli u situaciji da komunicirate na način koji vam se ne sviđa?* Najčešće se učenici/ce mogu identificirati s određenim oblikom ponašanja u komunikaciji koji i sami ne vole. Pitajte ih šta misle zašto se to dešava. *Šta je potrebno da bismo promijenili svoj način komuniciranja?*

Zaključak: Voditelj/ica objašnjava učesnicima i učesnicama kako je prvi korak prema promjeni osvještavanje onoga što nam se ne sviđa u komunikaciji. Najčešće se to isto ne sviđa i drugima. Zatim je potrebno da obratimo pažnju sljedeći put kad s nekim komuniciramo kako to radimo, kako drugi reaguju na nas i kakve povratne informacije najčešće dobijamo.

TRI ZLATNA PRAVILA USPJEŠNOG KOMUNICIRANJA

1. Obrati pažnju na osobu koja ti želi nešto reći, tako što ćeš:

- prestati baviti se ranijim aktivnostima (pisanje poruke, gledanje u ekran i slično),
- skloniti predmete koji te mogu ometati u komunikaciji s tom osobom (televizija, mobitel, kompjuter),
- gledati u oči osobu koja ti govori,
- posmatrati njene izraze lica, pokrete tijela, način na koji sjedi i tako pokazati da ti je stalo do nje.

2. Pokaži osobi da je slušaš, tako što ćeš:

- poprimati isti ili sličan izraza lica, naprimjer, osmijeh ili tužan izraz,
- koristiti kratke riječi, zvukove (*aha, da, hm, mhm, razumijem*),
- klimati glavom, čime pokazuješ da slušaš osobu,
- slušati (ne prekidati) osobu dok ne završi misao ili rečenicu.

3. Provjeravaj jesi li dobro shvatio/shvatila poruku, tako što ćeš:

- svojim riječima ponoviti ono što si čuo/čula,
- postavljati pitanja.

2.4. STRATEGIJE RJEŠAVANJA KONFLIKATA

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 9 : Rješavanje konflikata

Cilj ove vježbe je da savladaš praktične korake rješavanja konfliktnih situacija.

Razmisli i zapiši

Prisjeti se nekog konflikta koji si imao/imala s prijateljem/icom, članom porodice ili poznanikom/com. Opiši konflikt na sljedeći način:

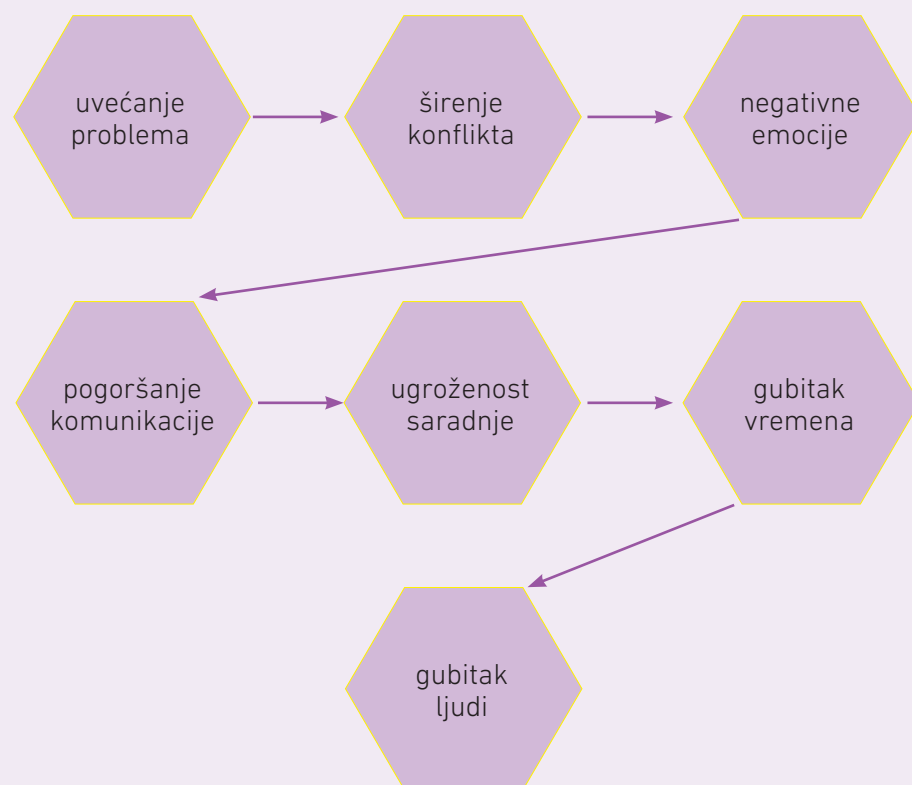
- navedi razlog zašto je došlo do konflikta,
- šta si ti učinio/učinila?
- šta je druga osoba učinila?
- kako si se osjećao/osjećala?
- da li si i kako pokušao/pokušala riješiti konflikt?
- da li si predlagao/predlagala neko rješenje i koje?
- da li je taj konflikt narušio tvoje odnose s tom osobom?

Na drugom papiru napiši:

- kako se osjećala osoba s kojom si bio/bila u konfliktu?
- kako se ponašala u konfliktu?
- da li je predlagala neka rješenja?
- da li je prihvatila tvoje ponuđeno rješenje?

Nakon što si izvršio/izvršila analizu ponašanja obje strane u konfliktu, potrebno je da pogledaš tehnike uspješnog rješavanja konflikata koje se navode u nastavku ove teme. Tu ćeš naći uputstva i preporučene korake koji te vode prema rješenju.

Konflikti su sastavni dio života i svakog odnosa. Konflikti su sasvim uobičajena pojava i često mogu voditi konstruktivnim rješenjima. Do konflikta dolazi u situaciji kad dvije ili više osoba imaju različita mišljenja, potrebe, interese, ciljeve, percepcije i kad svaka strana želi zadržati moć, tj., „biti u pravu“. U zdravim međuljudskim odnosima konflikti se nastoje riješiti razumijevanjem i približavanjem stavova. Ignorisanjem konflikata nećemo doći do rješenja nego će problem samo rasti i u jednom trenutku će eskalirati. Na shemi ispod možeš vidjeti šta se dešava s neriješenim konfliktima.

Možemo vidjeti da neriješeni konflikti vode narušavanju odnosa, čak i gubitku saradnje s osobama. Da bismo izbjegli takve događaje važno je da usvojimo vještine konstruktivnog i nenasilnog rješavanja konflikata.

Konstruktivno rješavanje konflikata pretpostavlja aktivan odnos prema problemu, u kome će svaki učesnik voditi računa kako o svojim potrebama i željama, tako i o potrebama i željama druge strane. Proces uključuje dijalog, rješavanje problema, pregovor, pomirenje i sprečava nasilno ponašanje. Uzrok mnogih konflikata je loša komunikacija, a to je ona komunikacija koja je uglavnom nepotpuna, u kojoj su riječi neiskrene i u kojoj nedostaje aktivno slušanje.

Tehnike kojima je moguće smanjiti mogućnost pojavljivanja konflikta i djelovati na njihovom rješavanju uključuju:

- a. izbjegavanje naredbi, prijetnji, etiketiranja, procjenjivanja, vrijeđanja,
- b. ne doživljavati kritiku kao napad na sebe,
- c. razdvojiti problem od osobe (to znači ne sviđa mi se postupak, a ne osoba),
- d. ne raspravljati ako je osoba ljuta, umorna, gladna, loše volje,
- e. ne ispoljavati svoj bijes na drugima,
- f. povećati stepen tolerancije.

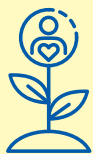
Konflikt sam po sebi izaziva napetost i ponekad bol te na taj način prisiljava na akciju. Zato najčešće reagujemo na jedan od sljedećih načina:

1. Možemo sukob potisnuti, poreći njegovo postojanje i izbjeći područje u kojem se nalazi;
2. Možemo izvršiti pritisak na drugu stranu (putem zahtjeva, iznude, optužbi) kako bismo je natjerali da popusti ili riješi problem;
3. Možemo popustiti pritisku drugih ili se pretvarati da pritisak ne postoji i zaista (ili samo naizgled) popustiti drugome;
4. Možemo početi zaista rješavati konflikt. Rješavanje obično zahtijeva više vremena i truda.

Pristupiti konfliktu znači zauzeti jedan od sljedećih stavova:

1. *Pobjeda– poraz:* Ja ću dobiti šta trebam, a ti ćeš izgubiti.
2. *Poraz– pobjeda:* Ti ćeš dobiti šta trebaš, a ja neću.
3. *Poraz– poraz:* Ni ti ni ja nećemo dobiti šta nam treba.
4. *Pobjeda– pobjeda:* I ti i ja ćemo dobiti šta trebamo.

Najefikasniji pristup je svakako pristup *pobjeda - pobjeda*, gdje je potrebno pažnju usmjeriti s druge osobe na problem i njegovo rješavanje. Također, treba osvijestiti potrebu za ostvarenjem svog cilja unutar konflikta, kao i potrebu da očuvamo odnos s osobom ili osobama s kojima smo u konfliktu.

Muhammed, a. s., me uči... kako se nositi s konfliktnim situacijama

Navedene tehnike sadržane su u preporukama poslanika Muhammeda, a. s., koji opisujući vjernika kaže: „Nije pravi vjernik onaj koji napada i vrijeđa, koji proklinje i koji je bestidan.“ (Ahmed, Ibn Hibban, Hakim)

Poslanik, a. s., govorio je svojim prijateljima da kad god imaju priliku trebaju raditi na mirenju osoba koje su u sukobu. Govorio je da je to dobro djelo koje je vrednije čak od dobrovoljnog posta, dobrovoljnih namaza i sadake. Muhammed, a. s., upozoravao je muslimane da uništavanje veza među ljudima vodi uništavanju vjere. Ovo sve ne znači da je Poslanik, a. s., savjetovao izbjegavanje konflikata. On je samo upozoravao da se treba težiti očuvanju lijepih međuljudskih odnosa, a to uključuje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija.

„Hoćete li da vam kažem nešto što je vrednije od dobrovoljnog posta i dobrovoljnih namaza i sadake?“ Odgovorili su: „Da, Allahov Poslaniče!“ Poslanik, a. s., je rekao: „To je mirenje među ljudima.“

Osnovni komunikacijski princip poslanika Muhammeda, a. s., bila je lijepa riječ. Upozoravao je muslimane da se čuvaju vrijeđanja i da pažljivo biraju riječi kojima će se obraćati drugima. Nekoliko situacija u nastavku ilustrira ovakav pristup.

Jednom prilikom Ebu Zerr, r.a., i Bilal, r.a. su se posvađali. Ebu Zerr, r.a., tada je uvrijedio Bilala, r.a., riječima: „Ti, sine crnkinje!“ Zbog ove uvrede, Bilal, r.a., se naljutio i sve ispričao Poslaniku, a. s. Nakon toga je Poslanik, a. s., upozorio Ebu Zerra, r.a., da su riječi koje je uputio izraz omalovažavanja i da dijeljenje ljudi prema rasnoj pripadnosti ne priliči muslimanima. (Buhari i Muslim)

Prenosi se da je Aiša, r.a., rekla Poslaniku, a. s.: „Kako je Safija mala!“ Tada joj je Poslanik, a. s., rekao: „Rekla si takve riječi koje kada bi se pomiješale s morem, zamutile bi ga.“ (Ebu Davud, Tirmizi i Ahmed).

Ovim je Poslanik, a. s., želio reći koliko jak utjecaj mogu imati riječi koje vrijeđaju druge te ih zbog toga treba izbjegavati.

Ukoliko dođe do konflikta potrebno je da znaš razlikovati nefunkcionalno od funkcionalnog ponašanja, jer od toga zavisi rješenje konflikta. Primjeri **nefunkcionalnog ponašanja** u konfliktu su: kritikovanje, okrivljavanje, prijetnje, kažnjavanje, potkupljivanje, žaljenje, prigovaranje i sl. Sva ova ponašanja mogu dovesti do narušavanja međuljudskih odnosa.

U situacijama kad je Poslanik, a. s., želio ukazati nekome na grešku koju je napravio, izbjegavao je kritikovati i prozivati osobu pred drugima. Njegov cilj bio je skrenuti pažnju na ispravan oblik ponašanja.

Takva jedna situacija desila se kada je jedan od ashaba u toku namaza u džamiji kihnuo, a drugi mu je kazao *jerhamukellah* (Allah ti se smilovao), na šta su ashabi počeli udarati po svojim bedrima dajući time znak da je pogriješio zato što je ovo rekao dok je još namaz bio u toku. Kad su završili namaz, Poslanik, a. s., je, bez prozivanja ashaba koji je progovorio u namazu ili opominjanja, rekao: „Nije dozvoljeno govoriti u namazu. Namaz je tesbih, tekbir i Kur'an.“ Nakon toga je Muavija ibn el-Hakem rekao: „Tako mi Allaha, nikad prije niti poslije ovoga, nisam sreo učitelja koji ljepše postupa od Poslanika, a. s.“ Ashab koji je progovorio u namazu bio je upravo Muavija ibn el-Hakem. (Muslim)

Iz ovog primjera možemo vidjeti da je Poslanik, a. s., odvajao problem od osobe. Njemu nije bilo bitno ko je učinio neki postupak. Važno mu je bilo da kaže ono što je ispravno ponašanje kako bi svima bilo jasno. Na taj način pokazuje poštovanje prema osobi koja je pogriješila i daje joj priliku da sama uoči svoju grešku i donese odluku da se ponaša ispravno.

Primjeri **funkcionalnog ponašanja** su: odgovornost, održavanje obećanja, fleksibilnost, kompromisi, pregovaranje, postavljanje ciljeva, planiranje te vođenje računa o sebi i drugima.

Uzvišeni Gospodar nam daje uputu kako da razgovaramo s onima s kojima se ne slažemo i s kojima ne dijelimo isto mišljenje, pa se obraćajući Poslaniku, a. s., kaže:

„Na putu Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj i s njima na najljepši način raspravljaj!“ (En-Nahl, 125)

Muhammed, a. s., daje određene preporuke za rješavanje konfliktnih situacija, poput ove: „Kad se neko od vas naljuti, a u stojećem je položaju, neka sjedne, pa ukoliko ne prestane bijes, neka onda legne.“ (Ebu Davud). Ovim riječima Poslanik, a. s., preporučuje da se čovjek prvo smiri prije nego nešto kaže ili uradi. Poznato je da kad smo pod utjecajem jakih emocija ne možemo pravilno rasuđivati i pokušaj da tada razriješimo konflikt bio bi neuspješan.

Teške situacije najbolje pokazuju karakter osobe i vrijednosti koje nosi u sebi. U najtežim momentima kad drugi ljudi nisu pokazivali razumijevanje za Poslanika, a. s., on je ostajao dosljedan svojoj misiji i poslanstvu. Pokazivao je razumijevanje za njih i molio Allaha, dž. š., da im se smiluje.

Kako je Muhammed, a. s., postupao u konfliktnim situacijama najbolje oslikava događaj koji je vezan za obnovu Kabe još prije nego što je postao poslanik. Naime, prilikom obnove Kabe, pripadnici različitih plemena iz Meke sukobili su se oko toga ko će postaviti Crni kamen na ugao Kabe i smatrali su da ta čast treba pripasti najuglednijem među njima. Međutim, nisu se mogli složiti oko toga ko bi to bio i nastao je ozbiljan sukob. Na kraju su odlučili da pitaju prvu osobu koja naiđe kako da riješe spor. Prva osoba koja je naišla bio je Muhammed, što ih je obradovalo jer su ga poznavali kao čestitog i povjerljivog čovjeka. U nastavku su navedeni koraci koje je Muhammed poduzeo u ovoj situaciji.

- ◆ Prvo je saslušao sve predstavnike plemena koji su bili u konfliktu i koji su izrazili svoju ljutnju i potrebu da baš oni budu ti koji će postaviti kamen na njegovo mjesto.
- ◆ Nakon što ih je saslušao, dao je prijedlog za rješenje konflikta.
- ◆ Predložio je da se uzme jedan veliki ogrtač i da se na njega stavi Crni kamen, zatim da po jedan predstavnik prisutnih plemena uhvati dio ogrtača i da ga tako zajedno podignu, a da ga on ugradi u ugao Kabe.

Iz ove situacije vidimo da je Muhammed pokazao razumijevanje za potrebe osoba koje su se našle u konfliktu, saslušao ih je i dao prijedlog za rješenje konflikta. Ovim postupkom pokazao je da dobri međuljudski odnosi počivaju na razumijevanju i saradnji.

Medinska povelja sadrži instrumente mirnog rješavanja konflikata kao što su **posredovanje, pregovaranje, mirenje i arbitraža.**

Praktični savjeti u konfliktnim situacijama

Dogovaranje

Ova tehnika se primjenjuje kad je objema stranama bitno da svi budu maksimalno zadovoljni. Proces dogovaranja uključuje:

- utvrđivanje osnovnih interesa obje strane,
- traženje alternativa i utvrđivanje posljedica,
- utvrđivanje rješenja koja su prihvatljiva za obje strane,
- primjenu rješenja.

Pregovaranje

Predstavlja način rješavanja konflikta međusobnim neposrednim dogovorom, ali se razlikuje od dogovora po tome što je zajednički interes strana u konfliktu minimalan.

Važno je razlikovati pregovaračku svađu i stvarno pregovaranje. Kod pregovaranja postoji iskrena spremnost obje strane za pronalazak rješenja koje će biti povoljno za sve. U svađi svaka strana traži rješenje za sebe.

Kod pregovaranja treba imati na umu nekoliko sljedećih stvari:

- o čemu se pregovara,
- kako će se pregovaranje voditi (pravila, spremnost za pregovaranje i sl.),
- kakvi su raniji odnosi između strana uključenih u konflikt.

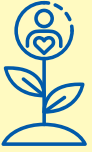
Da bi pregovaranje bilo uspješno trebamo odvojiti osobe od problema.

Posredovanje

Posredovanje je rješavanje konflikata u koje je uključena treća nezavisna strana. Posrednik olakšava pregovaranje, a ne donosi odluku o rješenju konflikta. On/a pomaže stranama u konfliktu da prepoznaju stvarni problem, osigurava dobre uslove za njegovo rješavanje, pomaže pri pronalazanju mogućih rješenja te olakšava proces donošenja odluka.

Imam konfliktnu situaciju – šta sad?

- 1. Smirite se.** Ne pokušavajte riješiti konflikt dok ste bijesni (odnosno dok je druga osoba bijesna). Uzmite vremena da se smirite ili se dogovorite da se ponovo sastanete nakon izvjesnog vremena.
- 2. Opišite konfliktnu situaciju.** Trebalo bi da svako priča o konfliktu vlastitim riječima. Iako osobe mogu imati različito viđenje situacije i koriste različite riječi da ga opišu, nijedan opis nije ispravan ili pogrešan. Svako ima pravo na svoje viđenje, bez prosuđivanja i vrijeđanja.
- 3. Opišite šta je izazvalo konflikt.** Koji su konkretni događaji doveli do njega? Šta se prvo dogodilo? Da li je počelo kao manja nesuglasica ili razlika u mišljenju? Šta ga je pretvorilo u konflikt? Ne označavajte konflikt kao bilo čiju krivicu jer će to ugroziti dolazak do rješenja.
- 4. Opišite osjećanja izazvana konfliktom.** Što jasnije iznesite kako se osjećate u vezi s tim konfliktom. Svako ima pravo na svoja osjećanja. Govorite bez optuživanja.
- 5. Slušajte pažljivo i s poštovanjem dok druga osoba govori.** Pokušajte shvatiti njenu poziciju iz koje govori i ne prekidajte je dok govori. Korisno je da potvrdite da razumijete zapažanja i osjećanja druge osobe tako što ćete je parafrazirati (npr., *Kažeš da ti je žao. Kažeš da bi volio da ovo riješimo razumno.*)
- 6. Smislite moguća rješenja konflikta.** Pratite tri osnovna pravila:
  - Svako se trudi da iznese što više ideja.
  - Sve ideje su prihvatljive.
  - Niko ne ismijava tuđe ideje.Budite otvoreni za nove ideje. Napravite spisak predloženih ideja i izaberite rješenje koje ćete isprobati. Budite spremni da pregovarate i budite spremni na kompromis.
- 7. Isprobajte izabrano rješenje.** Provjerite da li će dati rezultate i budite strpljivi.
- 8. Ako jedno rješenje ne da rezultate, isprobajte neko drugo.** Ne odustajte i smislite još ideja ako je potrebno.

Ako konflikt ne možete riješiti ma koliko se trudili, složite se da se ne slažete. Ponekad je to najbolje što možete da uradite. U međuvremenu, shvatite da konflikt ne mora da znači kraj vašeg odnosa. Ljudi mogu da budu u dobrim odnosima čak i kad se ne slažu u potpunosti.

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 9: Oluja ideja

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ primjene stečenog znanja o pravilima uspješnog rješavanja konfliktnih situacija,
- ◆ osvještavanja stavova i ponašanja u konfliktnim situacijama.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika/ca,
- ◆ flipchart,
- ◆ flomasteri,
- ◆ tabla.

Postupak: Voditelj/ica poziva učesnike i učesnice da kažu sve ono na šta ih asocira riječ *konflikt* i bilježi njihove odgovore na tabli ili flipchart papiru. Potrebno je da se učesnici/e motivišu da iznesu što više asocijacija. Voditelj/ica zatim analizira zapisano na način da provjeri da li ima i jedna asocijacija koja je pozitivna. Najčešće učesnici/e u ovakvoj vježbi navode samo negativne asocijacije i tada ih treba pitati da li konflikt može biti pozitivan, u kojoj situaciji i zašto.

Potrebno je zapisati i eventualne pozitivne asocijacije koje učesnici/e navedu, a i sam/a voditelj/ica može zapisati nešto poput: *rješenje problema, smanjenje neizvjesnosti, poboljšanje odnosa, progovoriti o napetosti koju osjećamo, put ka transformaciji konflikta...*

Analiza zapsanog: Ova vježba najbolje ilustrira odnos učesnika/ca prema konfliktu i način na koji se ponašaju kad su u konfliktu. Ukoliko ih konflikt asocira samo na negativne stvari, to znači da će najvjerovatnije izbjegavati sve oblike konflikata, jer je prirodno da izbjegavamo ono što nam je neugodno ili će se u konfliktu ponašati na neadekvatan način koji neće dovesti do konstruktivnog rješenja. Zbog toga je važno da voditelj/ica usmjerava razgovor prema oblicima ponašanja koji vode konstruktivnom rješavanju konflikata.

IDEJE ZA DODATNE AKTIVNOSTI

Aktivnost 2: Odnos prema drugačijima od sebe

Cilj vježbe: Prepoznati osjećaje osobe koja je značajno drugačija i osvijestiti potrebe koje čovjek ima u odnosu na druge.

Trajanje vježbe: 45 minuta

Potrebni materijal: papiri, olovke, tabla, flomasteri.

Razmisli i zapiši:

- Koje osobe poznaješ za koje smatraš da su značajno drugačije od tebe?
- Navedi po čemu su drugačije od tebe?
- Po čemu si ti drugačiji/drugačija od osoba s kojima se susrećeš. Pokušaj navesti značajne razlike.
- Šta ti predstavlja teškoću kad si s osobama koje su drugačije od tebe?
- Šta bi ti trebalo od osoba koje su drugačije, kad si s njima u društvu?

Analiza zapisanog

Na svako pitanje po nekoliko osoba može pročitati svoje odgovore. Voditelj/ica na tabli zapisuje odgovore u kratkim crticama. Uz pomoć voditelja/voditeljice, učesnici/e treba da primijete zajedničke crte u svim odgovorima na postavljeno pitanje. Da li se radi o razlici u načinu razmišljanja, životnom stilu, vjerskoj pripadnosti, nacionalnoj pripadnosti, odgoju, itd.? Dalje usmjerava razgovor postavljajući sljedeća pitanja:

- Kako ti je bilo odgovarati na ova pitanja?
- Kako si se osjećao/osjećala dok si pisao/pisala odgovore?
- Šta ti je bilo teško/lahko?

Izdvojiti odgovore na pitanje: *Šta bi tebi trebalo od osoba koje su drugačije, kad si s njima u društvu* i zapisati ih na tabli. Nakon toga potaknuti učesnike i učesnice da dublje razmisle o osobama koje su drugačije od njih. Prirodni zaključak će biti da svi, bez obzira na to koliko se međusobno razlikujemo, imamo iste ili slične potrebe. Neke od njih su: potreba za poštovanjem, prihvatanjem i povjerenjem.

3. Društvo u kojem živim

Ovo poglavlje pomoći će ti da razumiješ kako čovjek kao društveno biće oblikuje zajednicu i upućen je na nju, kako gradi kompleksna društva i pronalazi različite modele upravljanja njima, u svakodnevnoj interakciji s drugim ljudima, i kako mu upravo ta društvena interakcija omogućava da utka svoj doprinos i gradi sliku društva koje smatra idealnim.

Razmisli o okruženju u kojem trenutno živiš. Možeš li reći da živiš u pravednom društvu? Jesu li prava svake osobe zaštićena? Da li se društvo adekvatno brine o svojim siromašnim članovima? Da li tvoji sugrađani/ke poštuju prirodu i štite je? Da li mladi u tvom okruženju predvode društvene promjene?

Na sljedećim stranicama imat ćeš priliku saznati više o kontekstu u kojem se odvijaju društvene promjene i načinima na koje se možeš uključiti i doprinijeti razvoju svoje zajednice.

Upoznat ćeš Muhammeda, a. s., kao aktivnog građanina, društvenog inovatora i reformatora, borca za prava žena, mladih, obespravljenih, zaštitnika prirode, osobu koja poštuje zakone svoje zajednice, ali i kreira nove zakone i aktivno učestvuje u izgradnji pravednog društva. Uočit ćeš kako njegov primjer možeš slijediti u najrazličitijim aspektima svog života i djelovanja u savremenom društvu i kako ti on može pomoći u situacijama kad trebaš donijeti važne odluke.

Kroz pažljivo odabrane događaje i primjere iz života Muhammeda, a. s., radionice i vježbe pomoći ćemo ti da odgovoriš na pitanja kao što su: Kakva je moja uloga u društvu u kojem trenutno živim? Gdje su granice moje slobode i mojih prava? Šta znači biti društveno aktivan građanin/građanka? Mogu li nešto promijeniti u svom okruženju i kako? Vidim li sebe kao budućeg aktera u odlučivanju?

Dok otkrivaš brojne društvene aspekte Poslanikovog, a. s., djelovanja pozivamo te da uočavaš zajedničke elemente u svom i njegovom okruženju i prepoznaješ metode i postupke koji se uspješno mogu primijeniti u tvom društvenom kontekstu.

3.1 MOJ DRUŠTVENI KONTEKST

Društveno okruženje ili društveni kontekst obuhvata naše neposredno fizičko okruženje i društvene odnose u okviru kojih živimo ili u okviru kojih se nešto dešava ili razvija. To podrazumijeva i kulturu u kojoj svako od nas odrasta i živi, sve ljude i institucije s kojima smo u interakciji, naša uvjerenja o životnom prostoru i zajednici, ali i mnoge aspekte fizičkog okruženja, jer su savremeni pejzaži, vođeni i drugi prirodni resursi barem djelimično oblikovani ljudskim djelovanjem.

Društveni kontekst imamo priliku živjeti i iskusiti u više različitih oblika, često istovremeno, kroz porodično okruženje, rodbinske veze, kvartove, gradove i regije, a u savremenom dobu čak i na globalnom nivou, zahvaljujući internetu i globalizaciji koja je produbila i ubrzala međusobnu zavisnost ljudi u svim društvenim aspektima.

Naša društvena okruženja su dinamična i stalno se mijenjaju kao rezultat unutrašnjih i vanjskih faktora, a svako od nas svojim djelovanjem može doprinijeti pozitivnim ili negativnim društvenim promjenama.

Za kvalitetne društvene promjene i život sa svrhom neophodno je da razumijemo vlastite uloge u društvu/ zajednici i različite aspekte ljudskih života. Na temelju tog razumijevanja gradimo i oblikujemo društva u kojima živimo i činimo ih onakvima kakvi smo mi sami – društvima znanja, jednakih šansi, socijalne pravde ili društvima ugnjetavanja, korumpirane vlasti, terora i straha.

Društveni kontekst nam pruža nebrojene mogućnosti za činjenje dobrih djela i natjecanje u dobru. To je pozornica na kojoj svakodnevno polažemo ispite čovječnosti i dokazujemo svoju posvećenost vrijednostima koje živimo.

„Zato, u dobru se natječite, Allahu ćete se svi vratiti.“ (El-Maide, 48)

„Budi svjestan/na Allaha u svakoj situaciji, a poslije lošeg djela uradi dobro kojim ćeš ga izbrisati i lijepo se prema ljudima ophodi!“ (Tirmizi)

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 10: Koji si tip društvenog aktera?

Istraživanje Univerziteta Walden provedeno na globalnom nivou utvrdilo je šest različitih tipova osoba koje učestvuju u društvenim promjenama u svom okruženju. Uradi ovaj test i utvrdi u kojoj od ponuđenih grupa imaš najviše potvrdnih odgovora, a zatim pročitaj opis i procijeni da li navedeni tip društvenog aktera odgovara tvojoj motivaciji za društveno djelovanje.

A.

Čvrsto vjerujem da svojim djelovanjem svijet mogu učiniti boljim mjestom.	DA	NE
Rad na društvenim promjenama je moja lična filozofija i način života.	DA	NE
Uključen/a sam u društveno korisne aktivnosti najmanje jednom mjesečno.	DA	NE
Volontiram i učestvujem u različitim aktivnostima.	DA	NE

B.

Učestvujem u društvenim promjenama zato što vjera to traži od mene.	DA	NE
Moja je moralna odgovornost da pomažem onima kojima je potrebna pomoć.	DA	NE
Želim uraditi nešto za druge ljude zato što je neko isto to učinio za mene.	DA	NE
Društvenim djelovanjem pokazujem zahvalnost na svemu što mi je Bog dao.	DA	NE

C.

Najvažnijim pitanjima za sve nas smatram klimatske promjene i socijalnu pravdu.	DA	NE
Veoma mi je važno da svoj novac dajem kompanijama koje su društveno odgovorne.	DA	NE
Rado se uključujem u borbu protiv diskriminacije žena, mladih, migranata.	DA	NE
Često volontiram u ekološkim akcijama.	DA	NE

D.

Društveno sam aktivan/na jer to pomaže da se lakše upišem u školu ili na fakultet koji želim.	DA	NE
Volontiram jer to donosi dodatne bodove za stipendije.	DA	NE
Uključujem se u društveno korisne aktivnosti da naučim nove vještine.	DA	NE
Spreman/na sam žrtvovati vrijeme s porodicom i prijateljima ako ću volontiranjem ostvariti bolje rezultate u školi ili napredovati na poslu.	DA	NE

E.

- Mislim da je važnije djelovati na lokalnom nivou nego pokušavati mijenjati svijet. DA NE
- Smatram da su društvene promjene važne, ali da ne zavise baš od mene. DA NE
- Nemam dovoljno vremena da se aktivnije posvetim volontiranju. DA NE
- Ako se društveno angažujem najradije bih pomagao/la siromašnima. DA NE

F.

- Mislim da moje djelovanje neće ništa promijeniti u svijetu. DA NE
- Ne treba baš svaki pojedinac da brine o društvenim promjenama. DA NE
- Vrlo rijetko se uključujem u bilo kakve društvene akcije. DA NE
- Volontiranje smatram gubljenjem vremena. DA NE

REZULTATI

Najviše potvrđenih odgovora u grupi A

STRASTVENI/A POKRETAČ/ICA PROMJENA

Sve svoje vrijeme posvećuješ učešću u društvenim promjenama. Zainteresovan/a si za mnogo različitih oblasti (ekologija, zdravstvo, socijalna pravda, edukacija, smanjenje siromaštva) i čvrsto vjeruješ da možeš napraviti stvarnu promjenu u svojoj zajednici. Osjećaš se sretnim/om zbog svoje uključenosti. Volontiraš najmanje jednom mjesečno i smatraš to neodvojim dijelom vlastitog života. To što si dio pozitivnih promjena izuzetno ti je važno i na ličnom planu. Osjećaš se bolje kad možeš doprinijeti poboljšanju, a ne samo izvlačiti korist iz onoga što drugi urade.

Najviše potvrđenih odgovora u grupi B

DOBROTVOR/KA INSPIRISAN/A VJEROM

Vjera je glavna motivacija koja te inspiriše na pokretanje promjena. Osjećaš da u znak zahvalnosti za blagoslove koje imaš u vlastitom životu trebaš konstantno nešto zauzvat davati zajednici. Smatraš svojom moralnom obavezom učestvovati u društvenim promjenama i poboljšavanju uvjeta života u svom okruženju. Vrlo rado doniraš novac u razne svrhe i volontiraš pomažući starijima, socijalno ugroženima i kad god treba nekome priskočiti u pomoć.

Najviše potvrdnih odgovora u grupi C

SOCIJALNO OSVIJEŠTENI/A POTROŠAČ/ICA

Želiš podržavati isključivo društveno odgovorne kompanije, pa proizvode i usluge kupuješ samo od kompanija koje su fer kao poslodavci i brinu o okolišu u zajednicama u kojima rade. Posebno te zanimaju pitanja vezana za socijalnu pravdu, ljudska prava i zaštitu okoliša, pa često volontiraš u organizacijama/inicijativama koje se bave ovim temama. Tvoj stil, odjeća, ponašanje, šalje poruku otpora konzumerizmu.

Najviše potvrdnih odgovora u grupi D

AKTIVIST/ICA SA SVRHOM

Dok druge aktere društvenih promjena motivišu lična uvjerenja, ti ćeš se angažovati isključivo ako je to potrebno da ostvariš uspjeh u školi ili na poslu. Pragmatičan/na si po prirodi, pa ćeš se teže lično uključiti u realizaciju društvenih promjena i nisi baš sklon/a donirati novac ili volontirati, osim ako ćeš za to dobiti dodatne bodove za stipendiju ili upis na fakultet ili ako ćeš usvojiti nove vještine zbog kojih će tvoj CV bolje izgledati.

Najviše potvrdnih odgovora u grupi E

USPUTNI/A POMAGAČ/ICA

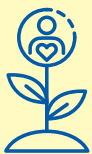
Uočavaš probleme u svom okruženju, ali nisi uvijek spreman/na djelovati da nešto promijeniš. Lokalne inicijative najvjerojatnije će te potaknuti na uključivanje u neke akcije, ali nisi baš spreman/na uložiti pretjerano puno vremena u to. Vrlo si izbirljiv/a kad treba odvojiti vrijeme za pomaganje drugima i pomno biraš akcije u kojima želiš učestvovati.

Najviše potvrdnih odgovora u grupi F

PASIVNI/A POSMATRAČ/ICA

Nemaš mnogo iskustva u volontiranju i društvenim akcijama, ali misliš da to ne utječe puno na promjene u zajednici. Ne vjeruješ da je posebno važno biti uključen u društveno djelovanje niti da to može napraviti neke spektakularne promjene.

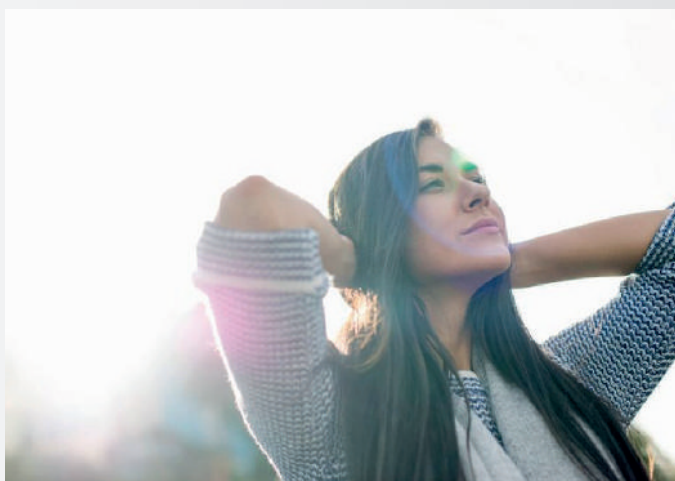
Muhammed, a. s., me uči... kako mijenjati nabolje društveni kontekst

Primjeri iz života Muhammeda, a. s., i njegova poruka uče nas da je osnovna ćelija svakog društva zapravo pojedinac i da su se najveće društvene promjene kao i reforme društva u cjelini dešavale ponukane djelovanjem pojedinaca – poslanika. Više od polovine poslaničke misije Muhammeda, a. s., bilo je usmjereno na izgradnju karaktera pojedinaca, u odnosu na kraći period usmjeren na izgradnju zajednice. Ovo oslikava važnost uloge karakternog pojedinca kao osnove i stuba svakog društva.

Još od rane mladosti Muhammed, a. s., je imao vrlo aktivnu ulogu u svom društvu i bio je živi primjer vrijednosti o kojima je govorio. Svojim djelovanjem pokazivao je da vođenje ljudi prije svega znači ogromnu odgovornost i da se moć koja proizlazi iz vlasti ne smije zloupotrebljavati da bi se ljudima manipuliralo. On je čovjek kojeg moć nikada nije uspjela učiniti korumpiranim. U trenucima najveće moći bivao je najponizniji. Kroz svoje postupke ostavio nam je poruke koje do kraja svijeta ostaju etički kompas i vodič za našu aktivnu ulogu u svom društvenom okruženju.

BUDI OPTIMIST!

Muhammed, a. s., uspješno se suočio s jednim od najtežih izazova u svakom društvenom kontekstu – pesimizmom i beznađem. Duh koji je preovladavao u

„Allahov Poslaniče, zar grudi tvoje nismo prostranim učinili, i breme tvoje s tebe skinuli, koje je pleća tvoja pritiskalo, i spomen na tebe visoko uzdigli! Pa, zaista, uz teškoću je olakšanje; zaista, uz teškoću je olakšanje! A kad završiš (jedno dobro djelo), ti se odmah posveti činjenju drugog dobrog djela i uvijek Gospodaru svome teži!“ (El-Insirah, 1-8)

„Olakšavajte, a ne otežavajte, obradujte, a ne odbijajte.“(Buhari i Muslim)

„Onome ko otkloni vjerniku neku ovosvjetsku brigu, Allah će otkloniti jednu od briga budućeg svijeta.“ (Muslim)

vremenu njegovog odrastanja i mladosti on je nazvao – *džahilijet* (vrijeme neznanja). Taj termin opisuje stanje uma i duha njegovih sugrađana i sugrađanki, potpuno paraliziranih nasiljem i terorom u tadašnjem arabljanskom društvu. Za samo nekoliko godina on je promijenio taj svijet i pokazao nam da u svakom vremenu postoji način da se izborimo s društvenim izazovima.

Duh našeg vremena obilježavaju nesigurnost i brze promjene. Paraliziraju nas izbori kojima smo naklonjeni ili na koje smo prinuđeni. Muhammed, a. s., preporučuje optimizam kao strategiju za prevazilaženje svakog izazova.

Uprkos svoj patnji i iskušenjima kroz koja je lično prošao, njegov život je bio ispunjen nepokolebljivim optimizmom. I u najtežim situacijama on unosi optimizam u srca vjernika, ohrabrujući ih opisima svijeta koji će tek njegovi daleki sljedbenici izgraditi.

VOLONTIRAJ!

Muhammed, a. s., aktivno je radio na oblikovanju društvene stvarnosti u kojoj je živio. Njegovo proaktivno djelovanje često bi preduprijedilo konflikte i osvajalo i najtvrdja srca. Posvećivao je svoje vrijeme pomaganju starijima, posjećivanju bolesnih, izmirivanju zavađenih, davanju nade očajnima, izgradnji duha davanja i pomaganja. Uvijek bi se rado odazvao volonterskim akcijama u zajednici - neposredno nakon napornog puta tokom *hidžre* iz Meke u Medinu uključio se u gradnju prve džamije u mjestu Kuba, gradio je kasnije sa svojim prijateljima i džamiju u Medini i pomagao u kopanju kanala u svrhu odbrane grada pred bitku na Hendeku.

INOVIRAJ!

Društvene inovacije i reforme koje je uveo Muhammed, a. s., zauvijek su promijenile svijet u kojem je živio. Svojim reformama je poljuljao temelje nepravednog društva: zabranio je izrabljivanje slabih, zaštitio siromašne uvođenjem redovnog izdvajanja za zekat i uspostavljanjem jednakosti ukinuo raniji sistem baziran na klasnoj i rasnoj pripadnosti. Iskorijenio je krvnu osvetu i brojne druge prakse koje su uništavale društvo te uveo nove prakse koje će donijeti prosperitet i napredak i graditi društvo utemeljeno na pravdi i jednakosti.

Spremno je prihvatao inovativne prijedloge svojih ashaba i poticao ih da tragaju za najboljim rješenjima za svaki kontekst u kojem se nađu.

„Ko uvede korisnu inovaciju, za nju će imati nagradu i nagradu svih onih koji je je budu prakticirali do Sudnjeg dana, a da se neće umanjiti nagrada onih koji je budu prakticirali.“ (Muslim)

ULJEPŠAVAJ I OPLEMENJUJ!

Nastojeći uvijek postići harmoničan sklad čovjeka i prirode, Muhammed, a. s., bio je pionir u oblasti zaštite, održivog razvoja i iskorištavanja resursa. Bio je dosljedan zagovornik razumne upotrebe i kultiviranja zemlje i vode i ispravnog odnosa prema životinjama, biljkama i pticama.

„Koji god musliman zasadi drvo ili posije neku biljku, pa njihove plodove budu jele ptice, ljudi ili životinje, to će mu se računati kao sadaka.“ (Buhari)

„Ako nastupi Sudnji dan, a neko od vas bude u ruci imao sadnicu i bude u stanju posaditi je prije nego što on nastupi, neka je posadi!“ (Ahmed)

„Ko god oživi zamrlu zemlju (kultivira je), biće za to nagrađen“ (Ebu Davud)

„Uljepšavajte svoja dvorišta i bašte oko kuća.“ (Taberani)

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 10: Kula od balona

Trajanje: 15 min

Broj učesnika/ca: maksimalno 15

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ probijanja leda i uspostavljanja inicijalnog kontakta među članovima grupe,
- ◆ motivisanja učesnika i učesnica za dalji rad,
- ◆ jačanja svijesti o značaju konteksta u kojem se određeni događaji dešavaju.

Potrebni materijali i okruženje:

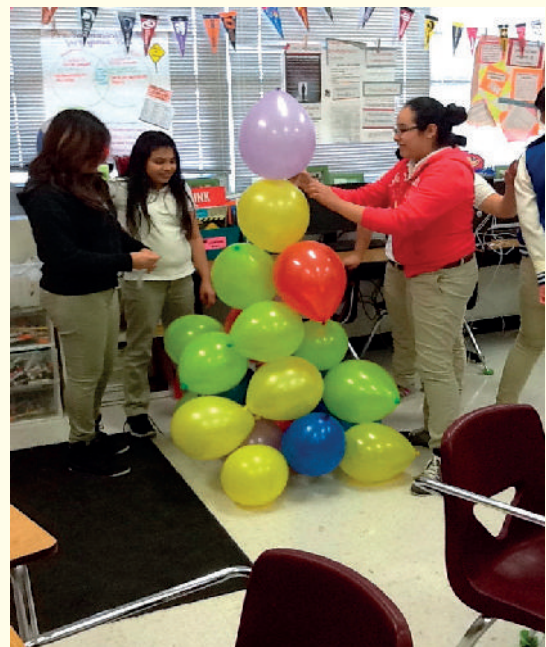
- ◆ prostor bez namještaja koji omogućava kretanje,
- ◆ baloni (50 kom),
- ◆ selotejp i makaze.

Postupak: Podijelite učesnike i učesnice u grupe po 3 člana. Svaka grupa dobija po 10 balona i selotejp dužine 1 metar. Svaka grupa ima zadatak da u roku od 10 minuta napravi što veću i stabilniju kulu od balona. Na kraju se bira najbolja i najčvršća kula. Pozovite predstavnike/ce grupa da ispričaju kako je nastala njihova kula.

Zaključak: Na kraju porazgovarajte:

- Koliko je bila važna uloga timskog rada u ovom zadatku?
- O čemu ste sve vodili računa dok ste gradili kulu?
- Koliko su okolinski faktori djelovali na izgled vaše kule?

Ova pitanja učesnike i učesnice mogu dovesti do zaključka o tome kako nas kontekst u kojem živimo i rastemo obilježava skoro u istoj mjeri kao i naše lične, biološke karakteristike.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 11: Akcija na Dan ljudskih prava

Cilj ove vježbe je da u svojoj zajednici podižeš svijest o ljudskim pravima i potrebi da ih zaštitimo. Samostalno ili sa svojim prijateljima napravite akciju u zajednici kojom ćete obilježiti Dan ljudskih prava, 10. decembar.

Odaberi jedan ajet ili hadis da bude moto tvoje akcije. Možeš uzeti neki od navedenih primjera ili samostalno odabrati ono što te posebno inspiriše.

„...ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva, kao da je svim ljudima život sačuvaao“
(El-Maide, 32)

„Pravi vjernik je onaj od čijeg jezika i ruku su sigurni ostali ljudi“
(Buhari i Muslim)

„Musliman je muslimanu brat: ne nanosi mu napravdu, ne uskraćuje mu njegova prava i ne ponižava ga.“ (Muslim)

Akcija se može sastojati od:

- snimanja kratkog videa koji ćeš podijeliti putem društvenih mreža,
- organizacije gostovanja osobe koju smatraš borcem za ljudska prava,
- pripreme posjete mjestima koja svjedoče borbi za ljudska prava,
- pripreme edukativnog materijala s informacijama o zaštiti ljudskih prava,
- drugih kreativnih aktivnosti.

Što više osoba uključiš u ovu akciju, bit će ti zanimljivije.

3.2. SLOBODA I LJUDSKA PRAVA

Svijest o ljudskim pravima uključuje dvije važne komponente: znanje o pravima (kako su nastala, koje vrste prava i koji mehanizmi zaštite prava postoje) i vjerovanje o nepovredivosti ljudskih prava. Osnova ljudskih prava su dvije vrijednosti - **dostojanstvo svakog ljudskog bića** i **ravnopravnost** svake osobe, bez obzira na njeno porijeklo, društveni status ili druge karakteristike.

Temeljna ljudska prava uključuju:

- pravo na zaštitu života i ljudskog dostojanstva,
- pravo na jednak pristup društvenim dobrima,
- pravo na slobodu vjerovanja i postupanja po vlastitoj savjesti,
- pravo na slobodu govora i mišljenja,
- pravo na slobodu udruživanja i djelovanja.

Ljudska prava su postala važna tema u današnjim društvima. Poštivanje ljudskih prava preduslov je za potpuni razvoj i ostvarivanje potencijala svake osobe te cijele zajednice. Ljudskim pravima se može pristupiti kao nečemu što stičemo rođenjem, samim tim što smo ljudi. Možemo pristupiti i na način da nam ljudska prava predstavljaju osnovne standarde koji su neophodni za dostojanstven život. Ona su temelj slobode, pravde i mira.

Neki od temeljnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava su:

- *Opća deklaracija o ljudskim pravima*
- *Konvencija o pravima djeteta*
- *Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*
- *Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama*
- *Konvencija o ljudskim pravima*

Opća deklaracija o ljudskim pravima govori da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, ali društvo nam kaže da se takvo stanje ne zadržava dugo. Neke grupe imaju ranjiviju poziciju u društvu, imaju manje moći, više su diskriminirane i teže im je ostvariti prava. To su manjinske grupe u društvima, žene, djeca, izbjeglice i migranti, ali i neke druge grupe, u zavisnosti od društva i situacije. U osnovi, svaka osoba se može naći u situaciji da su ugrožena njena ljudska prava.

Opća deklaracija o ljudskim pravima prvi je zvanični dokument o ljudskim pravima koji je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija, 10. decembra 1948. godine. Na sljedećem linku možeš pronaći tekst ove deklaracije: http://www.arhivsa.ba/wordpress/?page_id=327

Nakon ovog zvaničnog dokumenta o zaštiti ljudskih prava nizali su se i ostali u skladu sa stanjem u društvu i potrebama pojedinaca i grupa ljudi.

Ljudska prava su kao oklop – štite te.

Ona su kao pravila – kažu ti kako postupati.

Poput sudija su – možeš im se požaliti.

Apstraktna su – kao emocije.

Kao i emocije, ljudska prava pripadaju svakome i postoje u svakoj situaciji.

Uvođenje određenih zajedničkih normi u oblasti ljudskih prava u različitim zemljama svijeta dovelo je do poboljšanja položaja različitih grupa ljudi, do unapređenja ljudske zajednice kao i razvoja društva. Evidentno je da se ljudska prava ne poštuju jednako u svim zemljama, da se ne tumače na isti način, da su često kontradiktorna u odnosu na ustave određenih zemalja i pravne okvire.

Muhammed, a. s., me uči... o slobodi i pravima drugih

Muhammed, a. s., uči nas da je čovjek Božije najodabranije stvorenje. Njemu je podaren razum, intelekt, sposobnost spoznavanja i sloboda izbora. Upravo je sloboda izbora temelj vjere i morala. U Kur'anu se kaže: „U vjeru nema prisiljavanja“ (El-Bekare, 256). Čovjek koji bi bio prisiljen da bude vjernik, prema islamskom učenju, ne bi bio istinski vjernik. Zato bez slobode nema ni vjere. Imajući to na umu, možemo reći da je sloboda temeljno ljudsko pravo. Uz slobodu ide odgovornost. Nema slobode bez odgovornosti. Sloboda jednog pojedinca prestaje ako ugrožava prava drugog i muslimani slobodu nisu doživljavali kao anarhiju i svedozvoljenost, nego kao dar od Boga koji im je povjerio emanet slobode da bi vidio kako će se s njom nositi, ali i obavezu da se s njom odgovorno ponašaju.

Dok čitaš Kur'an moći ćeš primijetiti kako on promovira **slobodu** kao jedan od najvažnijih principa. Kur'an ljudima ne nameće stavove, već ih poziva na to da razmišljaju o tome koji je put za čovjeka bolji – put dobra ili put zla. U Kur'anu se kaže: „Mi vam iznosimo dokaze da biste o njima razmislili“ (El-Hadid, 17). To znači da Allah daje svakoj osobi mogućnost da sama odabere kojim putem će krenuti: „...i reci: 'Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće – neka vjeruje, a ko hoće – neka ne vjeruje!...'“ (El-Kehf, 29).

Zato bi svaki musliman trebao biti vjernik iz vlastitog uvjerenja, a ne samo zbog tradicionalne pripadnosti muslimanskoj zajednici. Svako treba naći vlastiti put do Boga, svjestan da je izbor njegov i da ima slobodu, ali i odgovornost za to kakva osoba će biti.

Drugi princip koji primjećujemo u Kur'anu i sunnetu jeste **dostojanstvo** svakog čovjeka i **pravedan odnos među ljudima**. Sloboda i izbor jesu suštinske komponente koje sačinjavaju ljudsko dostojanstvo. Očigledno je da kada su ljudska bića okovana, zatvorena, suzbijena ili kada im je zabranjeno pravo na samoodlučivanje, ona osjećaju da manje vrijede.

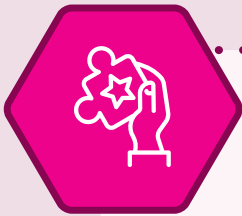
Čak i predanost Bogu ima vrijednost samo onda ako su ljudska bića slobodna da je odaberu. Bez slobode izbora poslušnost i predaja Bogu postaju potpuno beznačajne.

Kad govorimo o jednakosti, onda za primjer možemo uzeti ajet u kojem Allah, dž. š., govori o jednakosti svih ljudi: „Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali: dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im veliku prednost nad mnogima koje smo stvorili“ (El-Isra, 70). Ovdje Allah Uzvišeni navodi bez izuzetka sve ljude (sinove Ademove) kojima je dao poseban značaj u odnosu na druga stvorenja, a zatim podsjeća da svi imamo pravo na jednak pristup prirodnim resursima.

U jednom događaju s ashabom Omerom, r.a., drugim halifom i bliskim prijateljem Poslanika, a. s., očituje se islamsko načelo slobode svakog ljudskog bića i da su svi rođeni slobodni. Omer, r.a., je upozorio Amra ibn Asa koji je bio njegov namjesnik u Egiptu da nepravda može biti vrsta porobljavanja i potčinjavanja i retorično ga upitao: „Ko ima pravo ugnjetavati narode kada ih je Bog stvorio slobodnim?!“

MEDINSKA POVELJA

Kao najbolja ilustracija toga kako je Poslanik, a. s., naučavao dva bitna principa **slobode** i **ljudskih prava** može nam poslužiti *Medinska povelja*. *Medinska povelja* smatra se prvim pisanim ustavom jedne države u svijetu. Nastala je 623. godine, dvije godine nakon sporazuma na Akabi i nakon što je Poslanik, a. s., posredovao među sukobljenim medinskim arapskim plemenima, Evs i Hazredž.

Po dolasku u Medinu Muhammed, a. s., u gradu zatiče zajednicu sačinjenu od različitih grupa-cija stanovništva. Uočivši da je riječ o šarolikoj zajednici, izvršio je popis stanovništva, kako bi ustanovio realno stanje te na temelju toga organizovao zajednicu. Izgradio je i prvu džamiju u Medini, koja nije imala isključivo vjersku namjenu nego je služila i kao mjesto druženja. Tako je postala mjestom unutar kojeg se gradila zajednica i donosile političke odluke.

Medinska povelja je dokument koji je uredio prava i obaveze nemuslimanske manjine, zaštitio prava svih građana Medine, bez obzira na njihovu vjeru, naciju, boju kože, odredio jednak tretman za sve građane te uspostavio saradnju između muslimana i Jevreja.

Neki od članova *Medinske povelje*:

Član 13

Bogobožni vjernici trebaju biti protiv nasilnika među njima, ili onoga ko čini bilo koju vrstu zuluma, grijeha, neprijateljstva, ili smutnje među vjernicima. Svi moraju biti protiv takvog makar on bio dijete nekog od njih.

Član 31

Onaj ko čini nasilje ili griješi, naštetit će sebi i svojoj porodici.

Član 38

Onaj ko čini nepravdu naškodit će sebi i svojoj porodici.

Član 52

Obespravljenom treba pomoći.

Integralni tekst *Medinske povelje* možeš naći na stranici:

<https://znaci.ba/tekstovi/medinska-povelja>

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 11: Medinska povelja

Trajanje: 30–45 min (u zavisnosti od broja učesnika)

Broj učesnika/ca: 30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ upoznavanja učesnika i učesnica sa sadržajem *Medinske povelje*,
- ◆ jačanja svijesti o značaju ljudskih prava u islamu i njihovoj zaštiti.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika/ca,
- ◆ papiri s napisanim članovima *Medinske povelje*.

Materijal se može naći na sljedećim linkovima:

<https://znaci.ba/tekstovi/medinska-povelja>

<https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/teme/item/5931-medinska-povelja-politoloska-pravna-i-mirovna-dimenzija>

Postupak: Voditelj/ica podijeli papire učesnicima/ama na način da su presavijeni i da se ne vidi šta piše. Zatim svi otvore svoje papire i pročitaju šta na njima piše. Voditelj/ica potiče učesnike i učesnice na iznošenje vlastitog mišljenja i raspravu uz pitanja:

- Šta misliš koliko je važno ovo pravo?
- Jesi li o tome ranije razmišljao/razmišljala?
- Šta misliš koliko se poštuje to ljudsko pravo u našoj zemlji?
- Šta bi bilo potrebno uraditi?

Vježba se završava zaključkom o tome da *Medinska povelja* predstavlja revolucionaran dokument koji je još u 7. stoljeću tako precizno uredio odnose i prava različitih grupa u državi kojom su upravljali Muhammed, a. s., i njegovi sljedbenici.

3.3. DRUŠTVENI AKTIVIZAM

Društveni aktivizam predstavlja poduzimanje inicijativa s ciljem ostvarivanja promjene u društvu ili zajednici. To su aktivnosti usmjerene ostvarivanju zajedničkih, a ne ličnih ciljeva ili dobrobiti. Međutim, dobrobit zajednice odražava se na dobrobit njenih pojedinaca, tako da brinući se za zajednicu, ustvari se brinemo za sebe. Društveni aktivizam podrazumijeva solidarnost, spremnost na žrtvu i odricanje za opće ciljeve i interese. **Aktivizam je danas postao način iskazivanja borbe za vrijednosti i bolji svijet. Suprotnost aktivizmu su pasivnost, lijenost, apatija, kritizerstvo, mentalitet žrtve, povlačenje i slično ponašanje.**

Kao što sam pojam govori, naglasak je na aktivnosti, odnosno na djelovanju, učešću i angažovanosti. Osoba koja je aktivna u društvenom polju pokazuje stav: „To me se tiče i želim nešto poduzeti“. U osnovi ovakvog stava nalaze se vrline poput samoinicijativnosti, poduzetnosti, odgovornosti, ali i vizionarstvo i ustrajnost. Kolektivno djelovanje koje je smisleno, organizovano i kontinuirano tokom dužeg razdoblja postaje poznato kao društveni pokret.

Društveni aktivizam obično uključuje nastojanja da se promoviše, spriječi, usmjerava ili interveniše u nekom socijalnom, političkom, ekonomskom ili ekološkom problemu sa željom za unapređenjem prilika u društvu.

Šta sve može biti društveni aktivizam?

- ✓ organizovanje javnih diskusija i razgovora o nekoj temi,
- ✓ predlaganje alternativnih rješenja (npr., instaliranje kontejnera za odlaganje staklenog otpada),
- ✓ uključivanje u aktivnosti nevladinih organizacija,
- ✓ predlaganje i lobiranje izmjene određenih zakona,
- ✓ informisanje javnosti o određenom problemu i mogućim putevima rješavanja (dijeljenje letaka, organizacija peticija),
- ✓ dijeljenje sadržaja putem društvenih mreža i izražavanje stava o određenom pitanju (objavlivanje heštagova na društvenim mrežama, debatovanje na internetu),
- ✓ pisanje otvorenog pisma medijima i predstavnicima vlasti da se ukaže na određeni problem (npr., zastupljenost islamofobije, diskriminacije i sl.),
- ✓ društveno angažovana umjetnost (plakati, poezija, koncerti, festivali, izložbe, igrani i dokumentarni filmovi),
- ✓ podrška ili bojkot određenih kompanija (npr., izbjegavanje kupovine od onih koji eksploatiraju radnike, zagađuju okolinu ili testiraju proizvode na životinjama).

Trebamo razlikovati društveni aktivizam od humanitarnog rada. Dok su humanitarne organizacije usmjerene pomaganju određenim grupama ljudi (npr., izbjeglicama, žrtvama prirodnih katastrofa, siromašnim, obespravljenim), aktivizmom težimo postizanju dubljih društvenih, političkih i ekoloških promjena. Ako je davanje ribe humanitarna aktivnost, onda aktivistička ne bi bila davanje štapa za pecanje, nego stvaranje sistema u kojem svako ima mogućnost nabaviti sebi štap za pecanje i baviti se ribolovom.

Aktivizam pruža mogućnost da se tvoj glas čuje, kao i upoznavanje s onima koji podržavaju iste vrijednosti kao ti. Svako ima nešto do čega mu je stalo, a aktivizam je upravo put kroz koji možeš podržavati i boriti se za ono do čega ti je stalo. Učlani se u organizaciju koja podržava vrijednosti koje cijeniš, upoznaj se s članovima i pridruži se njihovim aktivističkim projektima. Vremenom možeš sam/a kreirati i pokretati projekte, inicijative, peticije i ostale akcije. Tako ćeš naučiti kako se zauzeti za sebe i svoje stavove.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 12: Pokreni se

Cilj ove vježbe je da uočiš kako svaki pojedinac i pojedinka imaju odgovornost i mogućnost da mijenjaju barem jedan dio stvarnosti u kojoj žive. Često se nađemo u situaciji u kojoj se žalimo na okruženje, a zaboravljamo primijetiti da promjena počinje od nas i da malim koracima možemo dovesti do velikih promjena.

- Razmisli šta je to što ti smeta u tvom okruženju, a što ti možeš promijeniti. To ne mora biti ništa veliko. Nekad male inicijative i promjene mogu dovesti do velikih efekata.
- Nakon što identificiraš koji problem možeš riješiti, napravi plan djelovanja. Da bi inicijativa polučila rezultat, potrebna je ustrajnost, tako da planiraj ponavljanje aktivnosti u više navrata sve dok promjena bude uočljiva tebi ili tvojoj zajednici.
- Nakon određenog perioda provedbe svoje inicijative zapiši najvažnije rezultate. Uključi elemente poput ovih:

I. Kakvo je stanje bilo prije moje inicijative?

II. Šta sam poduzeo/poduzela?

III. Koliko dugo sam provodio/provodila svoje aktivnosti?

IV. Šta su najvažniji rezultati moje inicijative?

V. Šta je potrebno da uradim kako bi se moja inicijativa dalje razvila i ostvarila značajniji efekat?

„Allahu je najdraže djelo na kojem se ustraje, makar bilo i nešto malo.“
(Buhari i Muslim)

Muhammed, a. s., me uči... kako biti aktivan/na građanin/ka

Islam naglašava značaj iskrene namjere da činimo dobro u svakoj prilici i da slijedimo praksu poslanika Muhameda, a. s., koji je bio primjer društvenog aktivista. On se brinuo za društvene probleme i prije nego je postao poslanik te se uključivao u njihovo rješavanje kad god je bio u prilici. Allah, dž. š., nas u Kur'anu podsjeća na obaveznost društvenog angažmana s ciljem doprinosa širenju dobra i sprečavanju zla: „I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati – oni će šta žele postići“ (Ali Imran, 104).

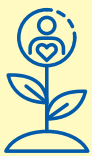
Hadis koji nam pokazuje kakav treba biti odnos muslimana prema društvenom aktivizmu kaže:

„Ko od vas vidi neko loše djelo, neka ga izmijeni (ukloni) rukom, a ako ne bude u stanju, neka to uradi riječima, a ako ni to ne bude u stanju, neka ga barem srcem prezre, a to je najslabiji vid imana“. (Muslim)

Hadis možemo razumjeti na sljedeći način:

- ❖ *izmijeniti nešto rukom* – poduzeti konkretne aktivnosti da mijenjamo procese i pojave koje nisu dobre. Ukoliko iz nekih razloga nismo u mogućnosti da to uradimo, nakon što smo dali sve od sebe da nešto poduzmemo ili u datom trenutku nemamo dovoljno hrabrosti, onda na red dolazi druga uputa.
- ❖ Druga uputa kaže *izmijeni nešto riječima*. Ovo znači da pričamo o problemu i kako ga treba rješavati, da pišemo i objavljujemo o tome, širimo informaciju s ciljem postizanja promjene. Ne treba gubiti iz vida da je ovo ipak aktivnost koju treba poduzeti onda kada „rukom“ ili konkretno ne možemo nešto promijeniti.
- ❖ Treća uputa odnosi se na *preziranje u srcu*. To je posljednji izbor koji možemo napraviti i zato označava najslabiji vid imana. Na neki način, ovakav otpor prema lošem djelu znak je da nismo u mogućnosti ništa promijeniti i da o tome ne možemo ili ne želimo javno govoriti. Ovaj pristup možemo odabrati samo onda kada ne postoji nikakav drugi način da postignemo promjenu.

Ne smijemo izgubiti iz vida da nas Allah, dž.š., ne opterećuje preko naših mogućnosti. Također, trebamo biti svjesni potrebe da što objektivnije procijenimo naše mogućnosti i zapitamo se da li smo iscrpjeli sve svoje snage prije nego što prihvatimo treći način reagovanja na dešavanja iz naše okoline koja predstavljaju neki oblik nasilja i nepravde. Muhammed, a. s., je kroz čitavu svoju poslaničku misiju poučavao ljude da brinu o zajedničkom dobru, da ne žive samo za sebe nego da žive s drugima i za druge.

„Najdraži ljudi Allahu su oni od kojih drugi imaju najviše koristi, a najbolje djelo je da usrećiš drugog čovjeka.“ (Taberani)

**MISLI GLOBALNO,
DJELUJ LOKALNO!**

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 12: Pokreni zajednicu

Trajanje: 90 min

Broj učesnika/ca: 15-30

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ jačanja analitičkih vještina,
- ◆ identifikacije društvenih problema i načina njihovog rješavanja,
- ◆ upoznavanja s djelovanjem organizacija civilnog društva,
- ◆ jačanja timskog duha i saradnje.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika/ca,
- ◆ flipchart papir (za svaku grupu po jedan),
- ◆ flomasteri,
- ◆ ljepljiva traka.

Postupak: Na osnovu unaprijed pripremljene tehnike, učesnici i učesnice dijele se u grupe sa po 3-5 članova/ca. Njihov zadatak je da identificiraju jednu temu u zajednici koju je potrebno unaprijediti. Najprije je potrebno unutar malih grupa usaglasiti se o temi koju svi smatraju prioritetnom za unapređenje. Zatim se pristupa razradi prijedloga akcije.

Potrebno je:

- definisati misiju akcije,
- navesti ključne aktore (ko će biti nosioci aktivnosti, s kim, koliki broj osoba...?),
- odrediti konkretne aktivnosti djelovanja u oblasti koju ste identificirali kao prioritetnu za unapređenje,
- identificirati kako ćete mjeriti da li je akcija ostvarila svoju namjeru.

Dok učesnici i učesnice rade na svojim prijedlozima, voditelj/ica prati da li je potreban dodatni materijal ili pojašnjenje o društvenom aktivizmu u Bosni i Hercegovini. Neke od ključnih informacija moguće je dobiti putem interneta, pa bi bilo dobro da za vrijeme trajanja radionice bude osiguran pristup internet mreži ili da materijali budu unaprijed pripremljeni. Rad na prijedlogu moguće je planirati u dva susreta, a između njih je moguće obaviti dodatne pripreme i istraživanja.

Zaključak: Nakon što svaka grupa završi zadatak organizuje se predstavljanje prijedloga i razgovor na osnovu pitanja koja učesnici i učesnice jedni drugima postavljaju. Prijedloge je moguće objaviti putem društvenih mreža, tražiti donatore ili se prijaviti na otvorene javne pozive te početi s realizacijom.

3.4. VLAST (DOBRA UPRAVA) I ODGOVORNOST

U praksi, kad govorimo o vlasti, mislimo najviše na *dobru upravu*. Ona uključuje odgovornu i transparentnu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast te djelovanje svih ostalih javnih institucija na dobrobit građana.

Koncept *dobre uprave* temelji se na načelima demokratičnosti, vladavine prava i zakonitosti djelovanja. Dobra uprava u praksi se ostvaruje kad postoji odgovornost političkih aktera za vlastito djelovanje, ali i odgovornost građana da prate to djelovanje, da ga kritikuju, nagrađuju/kažnjavaju na izborima, te zahtijevaju odgovornost u donošenju i provođenju mjera koje utječu na njihove živote.

U demokratskim društvima građani imaju ulogu kreatora društvenih procesa. Oni daju legitimitet vlasti samim glasanjem na izborima i oglašavanjem u pitanjima od javnog značaja.

Karakteristike dobrog upravljanja uključuju:

- zaštitu prava građana kao temeljnu zadaću vlasti,
- poticanje učešća građana kroz izbore i angažman u organizacijama civilnog društva (nevladine organizacije),
- odgovornost i transparentnost u radu javnih ustanova (izvještavanje, javne rasprave i sl.),
- vladavinu prava i ravnopravnost.

Društva u svijetu razlikuju se po stepenu ispunjenosti navedenih principa. Ukoliko nedostaje odgovornosti i transparentnosti, postoji opasnost od širenja korupcije. Ukoliko ne postoji odgovarajuća zaštita prava građana, postoji opasnost od represije i zlostavljanja. Stoga je neophodno da svaki pojedinac i pojedinka ozbiljno shvati svoju ulogu u borbi za dobro upravljanje te da reaguje kada dođe do narušavanja njegovih principa.

Muhammed, a. s., me uči... dobroj upravi i odgovornosti

Kur'anska učenja i Poslanikovo praktično djelovanje u skladu s njima uspostavili su osnovne principe političke vlasti. Prije svega, Kur'an neprestano skreće pažnju da Allahu pripada vlast nad svime: „Zar ti ne znaš da je Allahova vlast i na nebesima i na Zemlji...“ (El-Bekare, 107).

Kur'an posebno insistira na obavezi biranja onoga ko zaslužuje da mu se ukaže povjerenje, pri čemu je pravednost najvažniji kriterij.

„Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! – A Allah doista sve čuje i vidi.“ (En Nisa, 58)

Kur'an snažno zagovara i potrebu konsultovanja, nakon kojeg onaj ko je odgovoran donosi odluku i preuzima odgovornost za nju: „Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njma. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.“ (Ali Imran, 159)

Sastavni dio mudrosti Božijeg stvaranja jeste stvaranje čovjeka kao društvenog bića uz njegovanje i uvažavanje njegove individualnosti te, posebno naglašene, individualne odgovornosti. O odnosu kolektivnog i individualnog Muhammed Hamidullah piše:

„Razvijajući kod ljudi osjećaj ličnosti, islam isto tako zahtijeva da se oni osjećaju kao članovi zajednice kojoj pripadaju. To se vidi u svim njegovim propisima, vjerskim kao i svjetovnim. Obavljanje namaza je uglavnom kolektivno. Hodočašće je još očitiji primjer, jer se vjernici, koji putuju sa svih strana svijeta, susreću na jednom istom mjestu. Kolektivni aspekt posta se očituje u činjenici da se on održava istovremeno za vjernike čitavog svijeta. Obaveza plaćanja poreza - zekata, namijenjenog za zajedničke potrebe... sve to upućuje na jedan isti zajednički cilj.“ (Muhamed Hamidullah, *Uvod u islam*, Zagreb, 1993., str. 48)

Odgovornost

Muslimani su nakon smrti Poslanika, a. s., živjeli u različitim društvenim i političkim sistemima, ali su uvijek nastojali da u svoju ličnu i društvenu svakodnevicu utkaju odgovornost koju su crpjeli iz sire (životopisa) i učenja Muhammeda, a. s.

Zato je historija islama prepuna primjera odvažnih pojedinaca koji su ustajali protiv nepravde, nasilja, nepotizma, rasipništva, neodgovorne vlasti i onoga što su smatrali da su društvene bolesti njihovog vremena, nerijetko dolazeći u konflikt s vlastima koje za njihove dobronamjerne kritike nisu imale dovoljno razumijevanja.

Ne samo da su brojni ashabi i tabiini pokazivali kako ne treba popustiti pred korumpiranim režimima, nego bi našavši se na nekoj odgovornoj poziciji činili sve da pokažu spremnost da slušaju stav naroda i da se povinuju njegovoj volji. Odgovornost prema narodu pokazivali su i transparentnim radom. Tako je Ebu Bekr kod preuzimanja dužnosti halife javno kazao: „**O ljudi! Izabran sam da vas vodim, iako nisam najbolji među vama. Ako budem postupao ispravno, vi me pomozite, a ako budem griješio, spriječite me u tome. Istina je emanet. Laž je obmana i prevara. Slabić među vama je kod mene jak sve dok mu ne dam njegovo pravo. Jaki među vama kod mene je slab sve dok od njega ne uzmem ono što Bog zahtijeva. (...) Pokoravajte se meni dok se ja budem pokoravao Bogu i Poslaniku, a ako se suprotstavim Bogu i Poslaniku, nemojte mi se pokoravati...**“ (Es-Suju-ti, *Povijest halifa*)

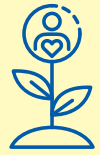
Za muslimane u društvenom i političkom životu obavezujuće su samo moralne i etičke norme kojih se moraju pridržavati i njihovo međusobno dogovaranje. Naime, Kur'an ne specificira nijednu posebnu formu ili način vladavine. Kur'an sadrži skup državnih i političkih vrijednosti koje su ključne za društveno uređenje, a posebno su važne tri vrijednosti:

- Težnja pravdi kroz društvenu saradnju i zajedničku pomoć (El-Hudžurat,13; Hud, 119),
- Uspostava neautokratskih konsultativnih metoda vladavine,
- Institucionalizacija milosrđa i saosjećanja u međusobnim odnosima (El-Enfal, 12, 54; El-Enbija, 107, En-Neml, 77; El-Ankebut, 51; El-Gašije, 20).

Drugim riječima, islam osuđuje vlast koja zloupotrebljava vjeru kako bi se pojedinci domogli vlasti ili kako bi se na njoj zadržali, a zagovara i hvali vlast koja u svome djelovanju promovira na Objavi utemeljene vrijednosti pravde, javnog interesa, jednakosti, odgovornosti, slobode i sl. Onaj ko vrši određenu dužnost treba paziti kakve saradnike sebi bira: „Ko vrši neku dužnost, a Allah mu želi dobro, dadne mu iskrenog saradnika: ako zaboravi, on ga podsjeti, a ako ne zaboravi, on mu bude na pomoći.“ (Ebu Je'ala el-Mevsili) Ako li se, pak, u izboru ne bude rukovodio kvalitetom saradnika, onda se izlaže teškim kvalifikacijama koje se u jednoj predaji opisuju čak riječima da je izdao Allaha, Njegovog poslanika i sve vjernike.

Korupcija i uzimanje mita neprihvatljivi su

Ibn Tejmijje bilježi izjave Ibn Abbasa i Ebu Seida el-Hudrija da su pokloni namjesnika i drugih službenika koje dobijaju za svoj posao ravni krađi od ratnog plijena i kao takvi treba da budu oduzeti. 'Adij b. 'Amire kaže: Čuo sam Božijeg Poslanika, s.a.v.s., kako govori: „Koga postavim na neki položaj, pa sakrije neko parče odjeće ili više od toga, to će mu se ubrojati u utaju s kojom će biti suočen na Sudnjem danu.“ (Muslim) Slični tome jesu i povoljni uvjeti koje ljudi na vlasti dobijaju prilikom sklapanja raznih poslovnih ugovora, što se smatra vrstom poklona. Iz tog razloga je halifa Omer oduzimao pola imovine svojim namjesnicima poznatim po pobož-

nosti koji nisu mogli biti optuženi za direktne pronevjere ili krađu. Omer im je uzeo polovinu upravo zbog tih povoljnih uvjeta koji su im omogućili ostvarenje iznimne dobiti.

Prema predaji Poslanika, a. s., koju bilježe Ahmed i Ebu Davud, pokloni primljeni zauzvrat za posredovanje kod vlasti smatraju se vrstom kamate. Abdullah ibn Mes'ud je takav poklon smatrao jedenjem tuđeg imetka bez osnova (*suht*), dok su neki od prvih muslimana klasično mito smatrali nevjerstvom (*kufr*). Sam Poslanik je u hadisu prokleo onoga ko daje mito, onoga koji ga uzima i onoga ko posreduje u tome.

Pravednost kao temeljna vrijednost vlasti

Muhammed, a. s., je svojim postupcima svjedočio i pokazivao kako je pravednost vladara osnova za zdravo društvo. Tako na traženje da nekoj uglednoj ženi oprostí kaznu za krađu, veli da bi tu kaznu primijenio i u slučaju da je krađu počinila njegova kćerka Fatima (Buhari i Muslim).

Također kaže: „Jedan dan pravednog vladara (vlasti) bolji je od 60 godina ibadeta“ (Bejheki).

Rasno, klasno ili bilo koje drugo porijeklo osobe na vlasti nije bitno, već njena odanost principima: „Ako bi bio postavljen rob da vama rukovodi, a to bude činio u skladu s Allahovom knjigom, slušajte ga i pokoravajte mu se.“ (Muslim). Poslanik također kaže da će, ako vladar zatvori svoja vrata pred potrebama onih koji ih imaju Allah pred njim zatvoriti vrata svoje milosti ili nebeska vrata pred njegovim potrebama (Ahmed, Tirmizi i Hakim).

Kur'an o vlasti

Allahu pripada vlast nad svime: „Zar ti ne znaš da je Allahova vlast i na nebesima i na Zemlji...“ (El-Bekare, 107)

Djelimična ovosvjetska vlast je Njegov dar onome kome to On hoće: „Reci: „O Allahu, koji svu vlast imaš, Ti vlast onome kome hoćeš daješ, a oduzimaš je od onoga od koga hoćeš; Ti onoga koga hoćeš uzvisuješ, a onoga koga hoćeš unizuješ; u Tvojim ruci je svako dobro, Ti, uistinu, sve možeš!“ (Ali Imran, 26)

O vjernici, Allaha i Poslanika ne varajte i svjesno međusobno povjerenje ne proigravajte. (El-Enfal, 27)

Obaveza izbora onoga ko zaslužuje da mu se ukaže povjerenje, pri čemu je **pravednost najvažniji kriterij**: „Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! – A Allah doista sve čuje i vidi.“ (En-Nisa', 58)

Kur'an snažno zagovara i **potrebu konsultovanja**, nakon kojeg onaj ko je odgovoran, pouzdajući se u Allaha, donosi odluku i preuzima odgovornost za nju: „Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.“ (Ali Imran, 159)

Poštovanje prava drugih: „Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, i razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje“ (En-Nahl, 90).

Hadisi o vlasti i odgovornosti

„Ko imenuje nekoga na funkciju, a pored njega postoji onaj kojim je Allah zadovoljniji, zaista je iznevjerio Allaha, Njegovog Poslanika i muslimane.“ (Hakim)

„Svakom Allahovom robu kojem bude data uprava nad određenom skupinom muslimana, a on ih bude varao, kada umre Džennet će mu biti zabranjen.“ (Muslim)

Poslanik, a. s., u dovi je molio: „Gospodaru moj! Onaj koji bude predvodio muslimane pa im bude otežavao, otežaj i Ti njemu! A onaj koji bude predvodio muslimane pa im bude olakšavao, olakšaj i Ti njemu.“ (Muslim)

„Ko vrši neku dužnost, a Allah mu želi dobro, dadne mu (da izabere sebi) iskrenog saradnika: ako zaboravi, on ga podsjeti, a ako ne zaboravi, on mu bude na pomoći.“ (Ebu Ja'la el-Mevsili)

„Kome damo neki posao i nadnicu za njega, a on uzme više od toga takav je kradljivac.“ (Ebu Davud)

Poslanik, a. s. je rekao: „Kada se izgubi emanet očekuj kijametski dan.“ Upitali su: „A kako se gubi emanet?“ „Kada se uprava (vlast) da onima koji je ne zaslužuju i koji je nisu dostojni.“ (Buhari)

„Daleko je od Allahove milosti onaj ko daje mito i onaj ko ga uzima.“ (Tirmizi, Ahmed)

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 13: Ko će upravljati brodolomcima

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-25

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ uočavanja prednosti i nedostataka različitih oblika vlasti,
- ◆ razlikovanja demokratije od drugih oblika vlasti.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika,
- ◆ radni list.

Postupak: U uvodnom dijelu učenicima i učenicama pročitajte tekst koji se nalazi na radnom listu (Ko će upravljati brodolomcima)?

Zatim učenike/ce podijelite u četiri grupe te svakoj grupi dodijelite jednu od četiri uloge koje se nalaze na radnom listu. Dajte im 10 minuta da pripreme argumente kakav je stil koji zastupa njihov lik i zašto bi on/a bio/la najbolji odabir. Napomenite učenicima i učenicama da se radi o igranju uloga, a njihov je zadatak da brane svoju ulogu bez obzira na to slažu li se u svom privatnom životu s pozicijom te uloge ili ne. Nakon što svaka grupa predstavi svoju ulogu, ostale grupe imaju pravo svakoj grupi postaviti maksimalno 3 pitanja.

Nakon što sve grupe prezentiraju svoje argumente i svi postavbe pitanja, zamolite učenike/ce da izađu iz svojih uloga te glasaju za onaj prijedlog s kojim se najviše slažu. Zapišite njihove glasove na tabli i proglasite pobjednika. Nakon toga pitajte učenike/ce kako bi se zvao svaki od oblika vlasti koji je pojedini lik zastupao. Jesu li iznenađeni svojim glasovima?

Razgovarajte o svakom obliku vlasti s učenicima i učenicama te ih pitajte znaju li u kakvom obliku vlasti mi živimo? U ovom dijelu možete učenicima i učenicama održati kraće predavanje o razlici između diktature i demokratije. Kao dodatnu aktivnost možete predložiti učenicima i učenicama da nacrtaju „drvo demokratije” te da u krošnji napišu koji su plodovi demokratije, a u korijenju koje su vrijednosti koje smatraju vrijednostima demokratije.

Opis stilova vladavine koje zastupaju likovi:

FARIS: Zalaže se za autoritarnu (totalitarnu) vlast, možda i diktaturu, u kojoj bi on imao svu vlast.

LEJLA: Predlaže neposrednu (direktnu) demokratiju u kojoj svi ravnopravno učestvujemo.

DAMIR: Predlaže predstavničku demokratiju u kojoj građani biraju svoje predstavnike koji onda zastupaju (kroz parlamente ili domove) njihove interese

LAMIJA: Predlaže da se pravo odlučivanja ograniči starošću i obrazovanjem. Ovaj prijedlog sugerira uvođenje aristokratije.

RADNI LIST

Ko će upravljati brodolomcima?

Dvadesetšestero mladih ljudi (šestero tinejdžera i dvadesetero djece) preživjelo je brodolom. Njihovi roditelji i svi članovi posade broda su se utopili. Nakon što su pet dana plutali u čamcu za spašavanje, more ih je izbacilo na obalu pustog ostrva. Na ostrvu ima hrane i vode, ali ne i ljudi. Šta trebaju uraditi da bi preživjeli i dočekali spasioce? Svi se slažu kako moraju postojati pravila za život u slozi i sigurnosti. Postavlja se pitanje ko će uspostaviti ta pravila? Evo šta neki od njih predlažu:

FARIS (18 godina): „Ja sam najstariji i najjači i najbolje znam kako nas zaštititi. Zato odsad ja trebam odlučivati!“

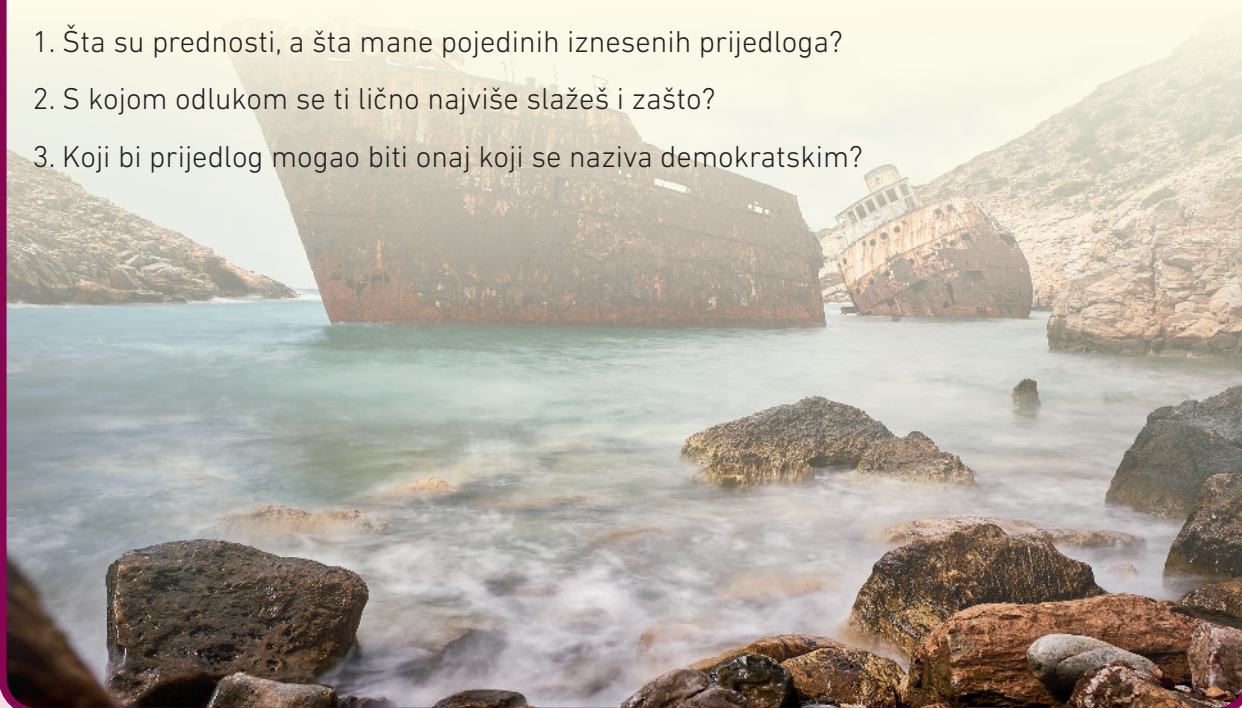
LEJLA (17 godina): „Svi, pa i najmlađa djeca, moraju odlučivati i složiti se sa svim pravilima. I njihova mišljenja su važna. Ne trebamo nikakvog šefa da nam naređuje!“

DAMIR (16 godina): „Previše nas je da bismo svi odlučivali! Sve vrijeme ćemo potrošiti na razgovor. Bolje je da izaberemo one koji će nas predstavljati. Svako može biti predstavnik ako ga drugi izaberu.“

LAMIJA (15 godina): „Djeca su premala da bi mogla odlučivati! Predlažem da samo tinejdžeri glasaju i odlučuju u ime djece.“

Pitanja za raspravu:

1. Šta su prednosti, a šta mane pojedinih iznesenih prijedloga?
2. S kojom odlukom se ti lično najviše slažeš i zašto?
3. Koji bi prijedlog mogao biti onaj koji se naziva demokratskim?

IDEJE ZA DODATNE AKTIVNOSTI

Aktivnost 2: Proširi znanja o ljudskim pravima

Cilj vježbe: Omogućiti učesnicima/ama da provjere svoje znanje o ljudskim pravima i da ga povežu s islamskim načelima.

Trajanje vježbe: 30 minuta

Potrebni materijal: Papiri sa pitanjima i zadacima (onoliko primjeraka koliko ima učesnika i učesnica).

Voditelj/ica priprema papire sa sljedećim pitanjima i zadacima:

1. Navedi barem jedno pravo koje ti je zakinjuto u školi.
2. Navedi barem jednu državu svijeta u kojoj se krše ljudska prava. O kojim pravima je riječ?
3. Navedi barem jednu državu svijeta u kojoj su uskraćena neka od ljudskih prava muslimanima zato što su manjina.
4. Navedi film ili knjigu koji govore o ljudskim pravima.
5. Koje pravo se, po tvom mišljenju, nekada uskraćuje ženama? Zašto? Da li je to opravdano?
6. Koje pravo pripada svoj djeci na svijetu?
7. Koje organizacije se bave zaštitom ljudskih prava?
8. Koje ljudsko pravo je poslanik Muhammed, a.s., posebno štitio kada su u pitanju osobe koje nisu muslimani?
9. Navedi jedno ljudsko pravo koje je tebi posebno važno i objasni zašto.
10. Pravo koje ti nikada nije uskraćeno?
11. Koji dokument se smatra pretečom deklaracija o ljudskim pravima, a potiče još iz 14. stoljeća?

Svakom učesniku/ci podijeli papir sa svim pitanjima uz ostavljeno slobodno mjesto za odgovor. Zatim svaki učesnik/ca mora pronaći drugog učesnika/cu kome će postaviti po jedno pitanje i njegov/njen odgovor upisati na zato predviđeno mjesto. Za svako pitanje mora pitati drugu osobu i ako osoba ne zna odgovor mora pronaći drugu osobu u prostoriji koju će pitati. Nije potrebno da piše ime osobe koja je odgovorila.

Nakon što svi upišu odgovore na pitanja vraćaju se u grupu i jedan po jedan čitaju odgovore koje su zapisali. Ostatak grupe iznosi svoje mišljenje o pročitanim odgovorima, a voditelj procjenjuje da li je odgovor tačan ili nije. Naravno da neka pitanja imaju više tačnih odgovora.

Na kraju mogu dobiti zadatak da kući razmisle i izdvoje tri prava koja spadaju u ljudska prava, a koja se spominju u Kur'anu ili u hadisima. Na sljedećem času mogu svi pročitati šta su izdvojili, a u isto vrijeme može im biti poticaj da više istraže o ljudskim pravima u kontekstu islama.

4. Umreženi svijet

Globalno povezani svijet trećeg milenija donosi nam dosad nevidene mogućnosti, ali i nove situacije s kojima se čovječanstvo dosad nije suočavalo. Glavne karakteristike doba u kojem živiš su stalne promjene, ubrzavanje i umrežavanje, koje ljudsku sposobnost prilagođavanja testiraju do krajnjih granica.

U umreženom svijetu očekuje nas još mnogo promjena i inovacija, koje će često iz temelja mijenjati ranije načine života i razmišljanja, a tvoja uloga u oblikovanju svih tih procesa može biti od izuzetne važnosti.

Ovo poglavlje pomoći će ti da bolje razumiješ potencijale digitalnog doba u kojem živiš i komunikacijskih medija koje svakodnevno koristiš, ali i izazove koje za ljudsku civilizaciju donosi njihova neodgovorna upotreba i ovisnost o njima. Saznat ćeš korisne informacije o građenju vlastitog virtuelnog identiteta i njegovom usklađivanju s tvojim sistemom vrijednosti, kako bi tvoj utjecaj na druge bio kvalitetniji i dublji.

Vidjet ćeš na koji je način Muhammed, a. s., brinuo o sadržaju svake komunikacije, kako je gradio vlastite mreže i dostavljao svoju poruku milionima ljudi, kako je određene ideje i koncepte pretvarao u djela i kako nam njegovo iskustvo i njegove preporuke mogu biti od izuzetnog značaja u digitalnom dobu.

Kroz primjere iz života Muhammeda, a. s., radionice i vježbe pomoći ćemo ti da odgovoriš na pitanja kao što su:

- Kako mogu iskoristiti mogućnosti umreženog svijeta za usavršavanje i napredak?
- Kako se uspješno nositi s izazovima digitalne komunikacije?
- Kako sigurno ploviti kroz virtuelni svijet i graditi virtuelni identitet utemeljen na vrijednostima?

Pozivamo te da i dalje ostaneš otvorenog uma, da inovacije i promjene koje donosi svijet budućnosti posmatraš s optimizmom i radoznalošću i da poslušаш savjet čuvenog Einsteina: "U haosu pronađi jednostavnost, u razbacanom sklad, a u teškoćama – priliku."

4.1. POTENCIJALI KOMUNIKACIJSKIH MEDIJA

Generacija kojoj pripadaš unikatna je po mnogo čemu. Između ostalog, po specifičnom odnosu koji ima s komunikacijskim medijima. Zbog sveprisutnosti komunikacijskih medija, značajan dio naše svakodnevnice provodimo u kontaktu s njima, bilo da se želimo zabaviti gledajući televiziju i čitajući knjige ili želimo razgovarati s ljudima koristeći društvene mreže i servise za razmjenu poruka ili pak želimo saznati nešto pretražujući internet i gledajući dokumentarne filmove.

Informacije do nas dolaze čak i kad to ne biramo svjesno. Čim izađemo na ulicu ili u tržni centar okruženi smo reklamnim plakatima i ekranima s reklamnim porukama. Iako se prezasićenje informacijama često navodi kao glavni problem masovnih medija, druga strana te medalje je to što je, upravo zbog popularizacije komunikacijskih medija, običnom čovjeku postao dostupan širok spektar informacija, kojima u suprotnom ne bi imao pristup.

Pored toga, komunikacijski mediji omogućili su da svako od nas bude aktivan učesnik u javnom diskursu, umjesto da budemo samo pasivni konzumenti medijskih poruka. Također, komunikacijski mediji su nam omogućili da održavamo kontakt s ljudima koji su geografski udaljeni od nas te da lakše upoznamo ljude slične sebi i ljude iz drugih kultura. Komunikacijski mediji mogu pozitivno oblikovati naše živote, ukoliko je njihova upotreba promišljena i s jasnim ciljem. To bi značilo da svoje vrijeme pred ekranom koristimo s jasnim namjerama – u službi nekog višeg dobra, i da pri tome pazimo da ostanemo u okviru vlastitih moralnih principa.

Muhammed, a.s, poticao je na produktivno trošenje slobodnog vremena: „Dvije blagodati koje ljudi zanemaruju jesu zdravlje i slobodno vrijeme.“ (Buhari)

Ako digitalne medije posmatramo kao platformu koja obiluje raznovrsnim korisnim sadržajima, lahko je uvidjeti nevjerovatan potencijal koji se krije u njima.

Naprimjer, oni nam omogućavaju da savladamo nove vještine, pohadamo edukacije bilo gdje u svijetu iz vlastitog doma, stičemo široko opće znanje, upoznajemo se s najnovijim idejama i stavovima, upoznajemo

druge kulture, učimo o vrijednostima društva u kome se nalazimo i osvještavamo probleme s kojima se ono susreće.

Digitalni mediji su idealni saveznici u procesu cjeloživotnog učenja, jer nam omogućavaju da svoje slobodno vrijeme provedemo u stjecanju znanja iz oblasti koje su nama interesantne i da razvijemo vještine koje smatramo korisnim. Bilo da je u pitanju učenje stranog jezika ili kuhanje, grafički dizajn ili popravka bicikla, fotografija ili korištenje ljekovitog bilja – svaka nova stečena vještina će na neki način oplemeniti naš život. Također, sam proces samostalnog i samomotiviranog učenja je vrijedan, jer nam pomaže da upoznamo sebe – svoje zone komfora, svoju disciplinovanost, svoje granice, svoje interese, svoje jake i slabe tačke. Slobodno vrijeme je dragocjeno – tada se možemo posvetiti stvarima koje nas raduju i zanimaju, čineći taj rad plodnim i obogaćujućim za nas. Ako ćemo iskreno – nikada nećemo požaliti što smo naučili novi strani jezik, ali možemo požaliti što smo sate izgubili pred ekranom pasivno se izlažući ispraznom sadržaju.

Prije pojave komunikacijskih medija održavanje veza s ljudima koji nisu u našoj neposrednoj okolini je bilo teško. Danas, međutim, upotrebom društvenih mreža i servisa za razmjenu poruka i poziva to je uveliko olakšano – ljudi ne moraju stanovati blizu nas da bismo se skupa smijali, radili, ostali informisani o promjenama u njihovim životima i učili od njih.

Postoje četiri nama posebno bitne kategorije ljudi s kojima možemo graditi i učvršćivati odnos korištenjem komunikacijskih medija:

1. naša porodica i rodbina,
2. naši prijatelji,
3. osobe s kojima radimo ili saradujemo,
4. naši uzori i mentori.

Ove četiri kategorije predstavljaju krug ljudi koji imaju najveći utjecaj na naše živote. Vrijednost komunikacijskih medija je upravo u tome što nam daju mogućnost da s njima održavamo potreban nivo komunikacije za zdrav odnos – da s prijateljima možemo podijeliti sitne i krupne svakodnevne događaje, da s kolegama možemo efikasno raditi i razmjenjivati ideje, da o porodici i rodbini možemo brinuti, a da od uzora i mentora možemo učiti.

Pored nemjerljivih mogućnosti primjene u procesu cjeloživotnog učenja, još jedan veliki potencijal komunikacijskih medija nalazi se u tome što svakome od nas daju mogućnost učešća u stvaranju i potpomaganju dobrih ideja.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 13: Intervju s nanom ili dedom

Život prije pojave interneta i mobilnih telefona je bio znatno drugačiji od naših života danas. U razgovoru sa starijom osobom iz svoje porodice, komšiluka ili škole saznaj koje su bile prednosti, a koji nedostaci odrastanja u takvom vremenu. Evo nekih pitanja koja možeš postaviti, a koja bi mogla polučiti zanimljive odgovore:

1. Da li si imao/imala prijatelja ili nekoga bliskog ko je živio daleko? Kako ste održavali kontakt?
2. Gdje si pronalazio/pronalazila svoj krug prijatelja?
3. Ako si htio/htjela naučiti nešto novo, koje si sve resurse imao/imala na raspolaganju?
4. Da li misliš da si tada mogao/mogla naučiti bilo koji strani jezik ili neku drugu vještinu?
5. Koji ti je bio najčešći oblik zabave i razonode?
6. Da li si kao mladić/djevojka mogao/mogla učestvovati u nekim volonterskim aktivnostima? Kojim?
7. Kako si dolazio/dolazila do informacija i vijesti?
8. U kojoj situaciji iz svoje mladosti misliš da bi ti najviše koristio mobilni telefon?

Vježba 14: Digitalna detoksikacija

S prijateljem/prijateljicom iz razreda ili društva napravi dogovor o nekorištenju digitalnih uređaja u trajanju od nekoliko dana. Definišite jedno drugom šaljive, ali dostojanstvene penale ako se ne budete pridržavali dogovora. Također, definišite jedno drugom nagrade ako ispoštujete cijeli period bez kršenja dogovora. Pratite promjene svojih osjećanja i ponašanja i

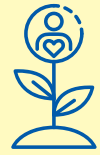
mijenjanje prirode odnosa između vas dvoje u tom periodu. Razmislite da li bi uvođenje nekih ograničenja na korištenje elektronskih uređaja u svakodnevnom životu pomoglo u poboljšanju kvaliteta tvog života.

Vježba 15: 30 dobrih digitalnih dana

Sigurno postoji nešto što već dugo vremena želiš naučiti ili savladati, ali nikako da nađeš vremena za to. To može biti neka vještina kao što je kuhanje, programiranje, obrada fotografija, ili može biti neka oblast o kojoj želiš više saznati, kao što je historija islama, računarska sigurnost ili pčelarstvo.

Pretraži internet, nađi dobar izvor iz koga možeš učiti, nabavi potrebnu opremu i – započni 30 dobrih digitalnih dana. Svaki dan u tih 30 dana odvoji 15 minuta i posveti ih tome – bez izgovora! Ukoliko neki hobi zahtijeva ulaganje prevelike sume novca, pokušaj naći neki dio te oblasti koji ne zahtijeva mnogo resursa. Naprimjer, za šivenje ne moraju se nužno kupovati nova platna i mašina za šivenje, postoji mnogo projekata koji se mogu realizovati korištenjem stare odjeće i ručnim šivenjem.

Muhammed, a. s., me uči... kako produktivno koristiti medijski prostor

Poslanik, a. s., isticao je bitnost individualnog doprinosa dobru, što je lijepo ilustrovano u sljedećem hadisu: „**Ko uvede korisnu inovaciju, za nju će imati nagradu i nagradu svih onih koji je je budu prakticirali do Sudnjeg dana, a da se neće umanjiti nagrada onih koji je budu prakticirali.**“ (Muslim)

Možda se pitaš – kako mlada osoba sa skromnim resursim može praktično napraviti neki doprinos koristeći digitalne medije? Opcija je zaista mnogo, a najinovativniji angažmani obično proizlaze iz iskrene lične motivacije i posvećenosti.

- ◆ Poslanik, a. s., podstiče nas da druge pozivamo na akciju riječima: „Ko ukaže na kakvo dobro, ima nagradu poput onog ko to dobro učini.“ (Muslim). U vremenu društvenih mreža i servisa za razmjenu poruka ovo ne može biti lakše. Nekada će našu pažnju privući neka humanitarna akcija ili koristan projekat koji zahtijeva donacije ili volonterski rad. Čak i ako ne možemo lično učestvovati u provođenju te inicijative, možemo pomoći da za nju saznaju ljudi koji imaju mogućnost učestvovati. Dijeljenjem objava ili slanjem poruka koje skreću pažnju ili potiču druge na akciju pomažemo uvezivanju ljudi i dobrih ideja.
- ◆ Komunikacijski mediji pomažu i nama da saznamo za organizacije i projekte kojima bismo se rado priključili. Uz malo traganja, možemo naći udruženja ili organizacije čije se aktivnosti poklapaju sa našim interesima i gdje bismo rado volontirali ili učestvovali u njihovom radu.
- ◆ Svako od nas ima temu koja nas naročito interesuje, o kojoj posjedujemo neko znanje i čija ideja bi unaprijedila živote mnogih. To može biti naša ljubav prema vjeri, prirodi, umjetnosti ili naša briga za društvene probleme kao što su vršnjačko nasilje, siromaštvo ili zagađenje okoline. Komunikacijski mediji nam pružaju mogućnost da i mi sami učestvujemo u promociji tih ideja direktnim kreiranjem sadržaja. Možemo realizovati kampanju putem društvenih mreža, kroz izradu letaka ili amaterskih filmova. Također, odličan resurs može biti blog s autorskim ili prevedenim tekstovima. Putem društvenih mreža možemo okupiti krug istomišljenika u klub koji će zajedno raditi na rješenjima konkretnih problema.

Ono što nas nekada može obeshrabriti u djelovanju jeste osjećaj da je to što trenutno radimo previše malo da bi napravilo ikakvu razliku u društvu ili to što nakon dugo vremena provedenog na nekom projektu nema velikih rezultata i mnogo podrške. U takvim trenucima trebamo se podsjetiti da je jedina naša odgovornost trud, a da uspjeh zavisi od Allaha, dž. š. Na nama je da stvaramo okolnosti koje olakšavaju činjenje dobra, a mi ne možemo kontrolisati koliko će utjecaja taj rad imati na društvo.

Ali, ako naš rad može jednoj osobi pomoći i koristiti (pa makar ta osoba bili samo mi), onda je vrijedilo investirati u to. I Allahov Poslanik, a.s, nas podsjeća na to da je svako djelo vrijedno, rekavši: „Nemoj potcjenjivati niti jedno dobro djelo, makar to bilo da sretnoš svoga brata s osmijehom na licu.“ (Muslim).

U malim, ustrajnim koracima koji su plod čiste i iskrene namjere Allah može dati nevjerovatnu blagodat. Razmisli samo o Poslanikovoju, a. s., misiji i širenju njegove poruke. Njegov rad je počeo kao razgovor s ljudima u jednoj maloj čaršiji na Arabijskom poluotoku. Nije imao velike medijske centre iza sebe, niti novac, niti vlast, niti značajan politički utjecaj.

U prvim godinama Poslanikovog, a. s., rada u zajednici činilo se da to nigdje ne vodi. Svega nekoliko ljudi primilo je islam i to u tajnosti, a uznemiravanje i nasilje koje je on doživljavao samo se intenziviralo. Ko bi u tom trenutku rekao da će četrnaest stoljeća poslije njegova poruka još uvijek živjeti i doseći svaki kutak Zemljine kugle?

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 14: Natječite se u dobru

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 20-25

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ♦ jačanja socijalne osjetljivosti i solidarnosti,
- ♦ usvajanja pravila aktivizma na društvenim mrežama,
- ♦ primjene određenih moralnih principa u praksi.

Potrebni materijali i okruženje:

- ♦ pristup socijalnim mrežama i kreiran profil.

Postupak: podijelite odjeljenje u dvije grupe ili odaberite dva odjeljenja. Odaberite jednu društvenu mrežu koja je dostupna većini učenika/ca. U periodu od 7 dana svaki dan u dogovoreno vrijeme na svom profilu ili zajedničkoj grupi na društvenoj mreži objavljujte po jedan zadatak, inspirisan hadisom ili ajetom koji potiče na konkretno dobro djelo. Nakon što je zadatak objavljen, učenici/e imaju 24 sata da ga urade i na neki zajednički kanal dostave dokaz o njegovom izvršenju (npr., fotografiju, video ili audioporuku). Za svakog učenika/cu koji ispuni zadatak u danom vremenu ekipi se dodjeljuje jedan bod. Na kraju takmičenja ekipa koja ima više bodova dobit će dogovorenu nagradu (npr., izlet, druženje u dvorištu, dan za slobodne aktivnosti ili neke druge kreativne aktivnosti).

Prije početka zadatka potrebno je jasno dogovoriti pravila rada, zapisati ih i učiniti dostupnim svim učesnicima i učesnicama.

4.2. IZAZOVI DIGITALNE KOMUNIKACIJE

Potreba za komunikacijom jedno je od osnovnih čovjekovih obilježja. Komuniciranjem se razmjenjuje i širi znanje te se formiraju veze između ljudi. Kako je napredovala civilizacija, s njom su napredovale metode i oblici komunikacije.

Sa početkom pisanja i izumom papira razvili su se i prvi poštanski sistemi – uglavnom za potrebe vladara i državnih poslova, kao i preteča novina. Neka carstva su gradila i osiguravala mreže puteva kojima bi konjanici mogli brzo i sigurno prenositi važne informacije. Trgovački putevi, poput nekadašnjeg Puta svile, poslužili su ne samo za transport dobara i trgovinu već i za kulturnu razmjenu, širenje ideja, religija, znanja i dostignuća, pa čak poljoprivrednih vrsta. Ipak, naprednije metode komunikacije i prenosa znanja ostajale su u rukama malog broja ljudi, sve do velikog preokreta u 15. stoljeću, kada dolazi do izuma tehnologije štampanja. Do tada su knjige pisane i umnožavane ručno i uglavnom nisu bile lahko dostupne široj javnosti. Najveći napredak do tada je postignut javnim bibliotekama i univerzitetima u Španiji (tada poznata kao Endelus) koje su gradili tadašnji muslimanski vladari, a koje su posjećivali učeni ljudi iz svih krajeva svijeta prepisujući rukopise koje su nosili dalje sa sobom.

Tehnologija štampanja omogućila je pristup knjigama, znanju i informacijama širim masama ljudi, ne samo eliti. Sljedeći veliki preokret dešava se izumom električnog telegrafa u 19. stoljeću koji donosi revoluciju u brzini prenosa informacija na velike udaljenosti. Informacija se mogla transmitovati gotovo trenutno, što je u odnosu na brzinu konjanika, dotadašnjeg standarda u brzini prenosa informacija, bio nevjerovatan napredak. Uslijedili su veliki naponi uvezivanja zemalja i kontinenata telegrafskim kablovima, koje su najvećim dijelom iznijeli Britanci povezujući svoje udaljene kolonije.

Do početka 20. stoljeća, svijet je bio praktično uvezan. Novinarstvo se tada počinje oslanjati na telegrafsku mrežu za pravovremene vijesti iz svih krajeva svijeta i na razvoj željeznica za širu i bržu distribuciju novina sve većem broju čitalaca. Tada se počinje koristiti termin „masovni mediji“.

Sljedeći veliki preokret, u 20. stoljeću, donose radio i televizija koji donekle ugrožavaju štampane medije zato što slušalac odnosno gledalac može pasivno da prima medijske poruke, za razliku od čitaoca koji

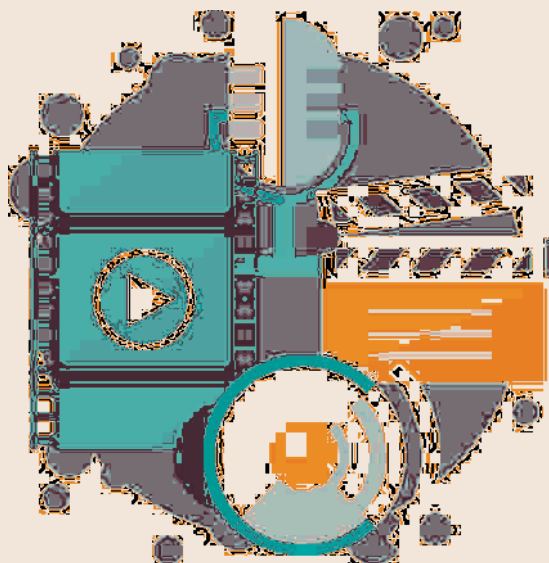
mora uložiti napor da te poruke pročita. Preokret se najviše dogodio u načinu distribucije sadržaja: s jednog mjesta, velikom brzinom, još većem broju ljudi, ali i u drugačijem formatu, po prvi put se prenose zvuk i pokretna slika.

Internet, odnosno World Wide Web (WWW) krajem 20. stoljeća je sljedeći veliki zaokret – donosi sve veću integraciju medija na jednu platformu i mogućnost da bilo ko bude kreator medijskih sadržaja koje vrlo brzo, iz udobnosti vlastitog doma, može distribuirati ljudima u svim krajevima svijeta. Još veći preokret donose društveni mediji početkom 21. stoljeća – komunikacija više na više – gotovo svi ljudi na planeti se mogu direktno uvezati na ličnom, profesionalnom ili nekom trećem planu. Godine 2007. predstavljen je prvi iPhone koji je popularizirao koncept pametnog telefona, a potom i ostalih pametnih uređaja i sistema.

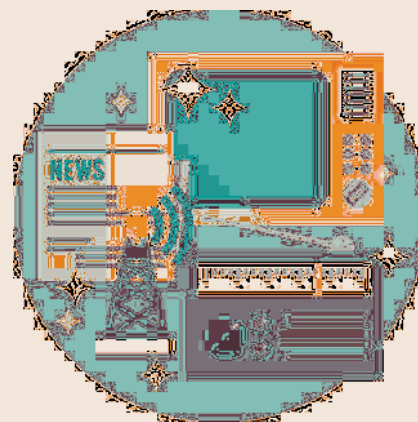
7 TIPOVA KOMUNIKACIJSKIH MEDIJA

Štampa	Prenosni mediji	Film	Radio	Televizija	Internet	Mobilni uređaji
--------	-----------------	------	-------	------------	----------	-----------------

Možemo primijetiti da je tehnološki napredak za posljedicu imao to da se razvoj komunikacijskih medija vremenom odvijao sve brže i brže. Drugim riječima – vrijeme koje su ljudi imali na raspolaganju za privikavanje na nove okolnosti bivalo je sve kraće i kraće. Naprimjer, između pojave štampanih knjiga i sljedeće veće promjene u domenu komunikacija – telegrafa, ljudi su imali četiri stoljeća da istraže potencijale i probleme koji dolaze s masovnom proizvodnjom knjiga te da promisle o utjecaju koji jedna takva bitna promjena ima na društvo. Suprotno tome, posljednje dvije velike prekretnice u komunikacijskim tehnologijama – pojava interneta i pametnih uređaja desile su se unutar svega 15 godina.

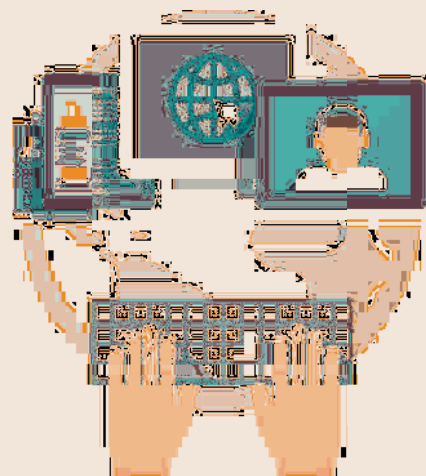

Pored toga, razvoj komunikacijskih tehnologija se sve više fokusirao na običnog čovjeka kao krajnjeg korisnika, gdje se težilo instant pristupu i velikoj angažiranosti pojedinca na ličnom nivou. Tako danas, pomoću pametnih uređaja koji idu svuda s nama, možemo pristupiti informacijama i ljudima u svakom trenutku i sebe predstavljati koristeći svoj virtuelni identitet.

Promjene u oblasti komunikacijskih medija desile su se previše brzo da bismo stigli promisliti koje sve posljedice na društvo i pojedinca one mogu ostaviti. Generacije koje žive u informacijskom dobu se suočavaju s unikatnim izazovima vezanim za sveprisutnost komunika-

cijskih medija u njihovom životu – izazovima koje ranije generacije nisu imale. Iako smo svakodnevno izloženi velikom broju informacija, intenzivno koristimo društvene medije, provodimo veliki broj sati pred ekranima, dostupni smo svima u svako doba dana i stalno smo suočeni s agresivnim marketinškim i propagandnim porukama – oblast komunikacijskih medija je slabo regulisana. Kako se razvoj odvijao u pravcu sve veće angažiranosti krajnjeg korisnika,

tako se odgovornost za etičko i savjesno korištenje komunikacijskih medija prebacila sa onih koji nude uslugu na krajnjeg korisnika.

Zbog toga **medijska pismenost, kritičko pristupanje informacijama, produktivno korištenje komunikacijskih medija i zaštita vlastitog virtuelnog identiteta** spadaju u domen lične odgovornosti, o čemu ćeš moći saznati više u okviru ove teme.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 16: Dekonstruiši medijsku poruku

Cilj ove vježbe je da uočiš kako je svaku medijsku poruku neophodno provjeriti. Načela medijske pismenosti nalažu da svaku medijsku poruku sagledavamo kroz nekoliko koncepata, odnosno da postavimo nekoliko ključnih pitanja. Dekonstruiši bilo koju medijsku poruku koristeći tabelu ispod.

Ključne riječi	Koncepti	Postavi pitanje
Autorstvo	Sve medijske poruke su konstruisane.	Ko je kreirao ovu poruku?
Format	Medijske poruke su konstruisane na kreativan način kako bi izazvale određeni efekat.	<ul style="list-style-type: none"> - Čime se nastoji privući moja pažnja? - Šta mogu primijetiti od boja, oblika, zvukova, tišine, odjeće, pokreta, osvjetljenja? - Kakva je pozicija kamere i kako je priča vizuelno ispričana? - Postoji li neka simbolika, vizuelne metafore? - Kakve emocije izaziva? - Čime me pokušava pridobiti?
Publika	Različiti ljudi će na različite načine doživjeti i interpretirati istu medijsku poruku.	<ul style="list-style-type: none"> - Da li se meni desilo nešto slično kao u ovoj medijskoj poruci? - Koliko je prikaz situacije sličan onome kako je to bilo u mom iskustvu? - Šta sam naučio/la iz ove poruke? - Šta sam naučio/la o sebi čitajući/gledajući ovu poruku? - Šta sam naučio/la iz reakcija drugih ljudi i njihovih iskustava? - Koliko bi drugačijih interpretacija ove poruke uopšte moglo postojati? - Kako bi drugi ljudi mogli razumjeti ovu poruku? - Da li su njihove perspektive jednako validne kao i moja? - Kako da razumijem i objasnim postojanje različitih reakcija i odgovora na ovu poruku?

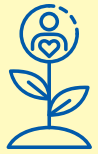

Sadržaj	Svaka medijska poruka sadrži u sebi vrijednosti i specifičan pogled na svijet.	<ul style="list-style-type: none"> - Kakva su ponašanja i posljedice predstavljene? - S kakvom je osobom ili idejom čitalac, gledalac ili slušalac pozvan da se identifikuje i saosjeća? - Koja pitanja mi padaju na um dok ovo gledam, čitam ili slušam? - Koje ideje i vrijednosti mi se pokušavaju „prodati“ ovom porukom? - Koje političke i ekonomske ideje su sadržane u ovoj poruci? - Koji životni stilovi, vrijednosti i svjetonazori su predstavljene u ovoj poruci ili su izostavljeni iz nje? - Šta nije rečeno? Šta ne znam? <p>Je li ova poruka pristrasna?</p>
Motiv	Većina medija je organizovana tako da pokušavaju ostvariti profit ili moć.	<ul style="list-style-type: none"> - Ko ima kontrolu nad kreiranjem i slanjem ove poruke? - Kome je šalju? Na osnovu čega to zaključujem? - Zašto je šalju? Na osnovu čega to zaključujem? - Ko će profitirati od ove poruke? - Ko plaća ovu poruku? - Zašto se ova poruka odašilje? Šta će se njome postići? - Kome će koristiti ova poruka: javnosti, privatnim interesima, pojedincima, institucijama?

Sada na raspolaganju imaš alate i principe pomoću kojih možeš da dekonstruišeš medijske poruke, provjeriš informacije i dođeš do istine. Ali, je li to sve? Da li je provjera činjenica svrha samoj sebi? Vrlo je lahko izgubiti se u moru informacija i sadržaja kojima smo izloženi u gotovo svakom budnom trenutku. Internet, primamljiv kakav jeste, vrlo lahko se pretvori u crnu rupu u kojoj nestaju naše vrijeme, mir, fokus i ciljevi. Zapamti:

- ◆ Nije svaka vijest vrijedna utrošenog vremena i truda.
- ◆ Nije neophodno imati stav o svakoj aktuelnoj temi ili zauzeti stranu u brojnim raspravama.

Muhammed, a .s., me uči... medijskoj pismenosti

Poslanik, a. s., gradio je i odgajao zajednicu istine i nade. Vrlo rano, i prije samog poslanstva, postao je poznat u Meki po svojoj istinoljubivosti i iskrenosti, tako da je dobio nadimak Es-Sadik, što znači Iskreni. To je bio jedan od glavnih razloga zašto je njegovim savremenincima bilo izuzetno teško povesti uspješnu propagandu protiv njega.

Kad mu je naređeno da počne javno pozivati u islam krenuo je od svoje rodbine, pa je okupio pripadnike plemena Kurejš na obližnjem brdu Saffa i upitao ih: „Da li biste mi vjerovali ako vam kažem da je u dolini iza ovog brda neprijateljska vojska koja namjerava da vas napadne?“ „Vjerujemo ti, ti nisi nikada lagao!“, odgovorili su mu. Potvrdivši njihovo povjerenje u njega, pozvao ih je u islam: „O pripadnici plemena Kurejš, čuvajte se vatre! Ja vam ništa kod Allaha, dž. š., ne mogu pomoći. Allah je mene poslao da vas upozorim na tešku kaznu, ako ne budete vjerovali!“ (Ibn Kesir)

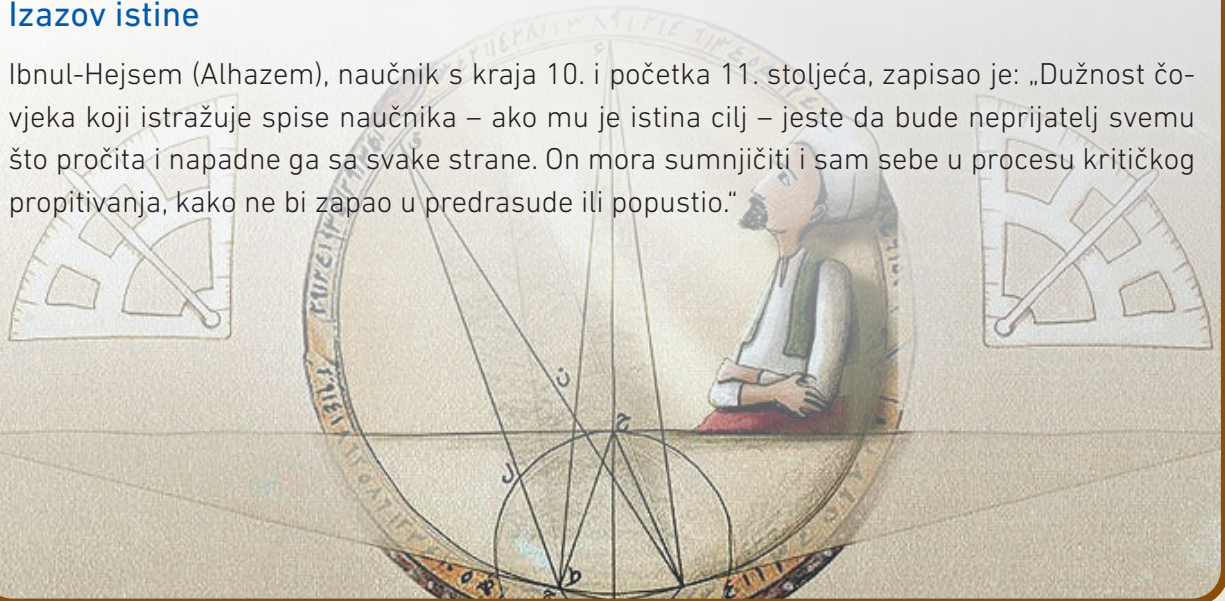
Iako su vjerovali da Muhammed, a. s., govori istinu, tom prilikom nisu prihvatili njegov poziv iz prostog razloga jer im istina nije odgovarala. Poslanik, a.s, ipak nikada nije odustao od govorenja i pozivanja u istinu. Poučavao nas je da govorimo istinu uvijek, čak i onda kad je sama istina protiv nas, jer će u konačnici govorenje istine biti dobro za nas.

„Budite istinoljubivi, zaista, istinoljubivost vodi ka dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u džennet. Čovjek će neprestano govoriti istinu i nastojati da bude iskren sve dok ne bude zapisan kod Allaha da je iskren. Čuvajte se laži. Zaista, laž vodi ka grijehu, a grijeh u vatru.“ (Buhari i Muslim)

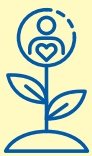

Izazov istine

Ibnul-Hejsem (Alhazem), naučnik s kraja 10. i početka 11. stoljeća, zapisao je: „Dužnost čovjeka koji istražuje spise naučnika – ako mu je istina cilj – jeste da bude neprijatelj svemu što pročita i napadne ga sa svake strane. On mora sumnjčiti i sam sebe u procesu kritičkog propitivanja, kako ne bi zapao u predrasude ili popustio.“

U suštini, Ibnul-Hejsemova poruka je da se ništa ne uzima zdravo za gotovo, već je potrebno da se propita i provjeri. Aktuelni izazov našeg vremena je epidemija lažnih vijesti koje utiču na veliki broj ljudi i nerijetko uzrokuju da dođe do velikih nerazumijevanja u društvu i javnom mišljenju. Sama brzina širenja informacija i njihova velika količina uz platforme poput društvenih medija, učinile su istinu usputnom žrtvom.

Lažne vijesti putuju brže nego ikada prije i u stanju su da u kratkom roku naprave veliku štetu prije nego budu označene kao lažne, a i tada nerijetko nastavljaju živjeti pojavljujući se nepredvidivo na različitim mjestima i u različitim kontekstima. Do mnogih ljudi demant nikada i ne stigne, a sve je više onih koji i ne pokušavaju provjeriti navode sve dok je priča koja im se plasira u skladu s onim u šta već vjeruju i sa stavovima koje su već zauzeli. Interesantnije od samog problema širenja lažnih vijesti je to da lažne vijesti uopšte nije teško prepoznati.

Važno je i ko kaže i šta kaže

U vrijeme Poslanika, a. s., desilo se da jedan čovjek nije obavio svoju dužnost kojom ga je zadužio sam Poslanik, a. s., pa je izmislio opravdanje kojim je okrivio čitavo jedno pleme i gotovo izazvao oružani sukob. Poslanik, a. s., je saslušao i drugu stranu prije nego što je situacija eskalirala, a naknadno je čovjek koji je izmislio priču to i priznao. Tom prilikom je spušten ajet da nas poduča kako se odnositi prema vijestima:

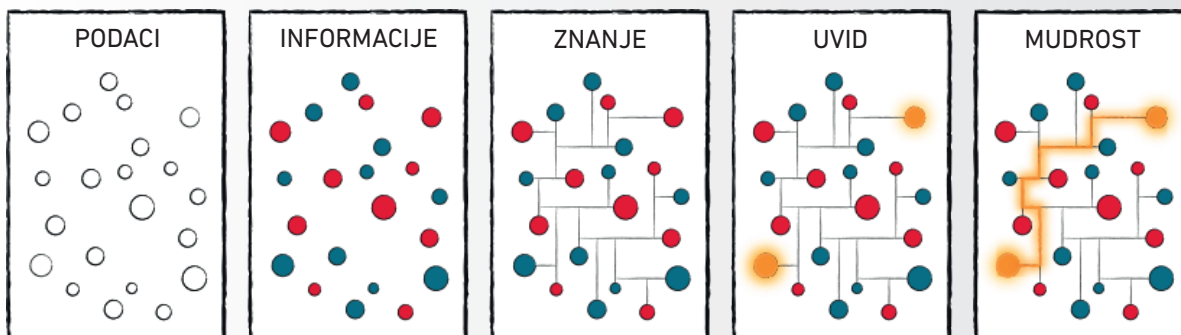
„O vjernici, ako vam nekakav nepošten čovjek donese kakvu vijest, dobro je provjerite, da u neznanju nekome zlo ne učinite, pa da se zbog onoga što ste učinili pokajete.“ (El-Hudžurat, 6)

Vodeći se ovim ajetom i principom istinoljubivosti, islamski učenjaci su iznjedrili strog i precizan model provjere navoda kad su se dali u prikupljanje i zapisivanje riječi Poslanika, a. s., nakon njegove smrti. Taj model je podrazumijevao provjeru svakog pojedinačnog prenosioca – njihovih moralnih i mentalnih kvaliteta, ne obazirući se na eventualnu emotivnu bol ili povrijeđen ego onih koje su označili kao nepouzidane prenosiocice i to zapisali za buduće generacije. Nerijetko su putovali mjesecima da bi se susreli sa samo jednim prenosiocem i lično provjerili vjerodostojnost nekog hadisa. Bio je to jedinstven poduhvat u historiji. Oni su zapravo radili ono što danas popularno zovemo *fact-checking* ili provjera činjenica, ali uz daleko strože kriterije.

Svaka naša odluka ima dvije dimenzije – prva je njen utjecaj na nas kao pojedince, a druga je njen utjecaj na druge ljude odnosno društvo. Svaki klik, svaki *share*, svako podizanje glasa i svaka šutnja ili prepuštanje autopilotu je odluka koja ima svoj utjecaj bez obzira na to koliko mali ili veliki bio.

Ne zaboravimo da je Poslanik, a.s, bio pojedinac čiji utjecaj već petnaesto stoljeće ne slabi i na čiji se primjer, riječi i poruke svakodnevno poziva – snaga nije uvijek u brojevima, većini i kvantitetu, istinska snaga je u vrijednostima, principima i kvalitetu.

Ako Poslanikove principe vezane za komunikaciju preslikamo na komunikacijske medije, možemo reći da komunikacijske medije trebamo koristiti na način da tražimo, upotrebljavamo i kreiramo koristan sadržaj, učestvujemo u korisnom radu i druge potičemo na to. Vjernik se u komunikaciji trudi da se prema ljudima ophodi ljubazno, da posebnu brigu posveti ljudima koji su mu bitni te da je u svemu tome pažljiv da ne nanese štetu sebi i drugima.

Pored brojnih prednosti, komunikacija digitalnim sredstvima ima i značajne nedostatke – lišena je mnogih elemenata komunikacije uživo, kao što je gestikulacija, izraz lica, intonacija, itd. Također, u digitalnoj komunikaciji postoji razlika između osobe i njenog virtuelnog profila (tj., ako je profil nešto rekao, ne znači nužno da je to ta osoba napisala) – nešto o čemu u razgovoru uživo nikada ne moramo voditi računa. Društvene mreže mogu biti sjajan način za povezivanje ljudi, međutim, zbog ovih ograničenja, mogućnost nesporazuma i greške je veća. Zbog toga se može desiti da koristeći društvene mreže i druge komunikacijske medije narušavamo međuljudske odnose. U nastavku je navedeno nekoliko hadisa koji ti mogu pomoći da se što uspješnije snađeš u komunikaciji na društvenim mrežama.

Ideje za nastavnike i trenere

10 Pravila ponašanja na društvenim mrežama

(Zajedno s učenicima i učenicama pripremiti plakat za učionicu s ovim porukama)

1. UVIJEK BUDI SVJESTAN/SVJESNA BOGA!

„Budi svjestan/na Allaha u svakoj situaciji, a poslije lošeg djela uradi dobro kojim ćeš ga izbrišati i lijepo se prema ljudima ophodi!” (Tirmizi)

Savremena tehnologija olakšala nam je činjenje doslovno svakog zla i grijeha u okrilju privatnosti i anonimnosti kompjutera ili mobilnog uređaja. Hadis nam daje smjernice da uvijek budemo sigurni da je naša privatnost usklađena s onim što radimo javno.

2. PREISPITAJ SVOJE NAMJERE!

„Zaista se djela vrednuju prema namjerama i zaista će svaki čovjek dobiti ono što je naumio.“ (Buhari i Muslim)

Namjera je temelj bilo kojeg djela i društvene mreže nisu izuzetak u tome. Trebamo uvijek pažljivo procijeniti zašto nešto dijelimo na mrežama ili postavljamo poseban status o nečemu. Šta je osnovna poruka koju pokušavamo prenijeti? Kome se zapravo obraćamo? Kakvu reakciju očekujemo?

3. SAVJETUJ ISKRENO!

„Vjera je iskren savjet.“ (Muslim)

Na društvenim mrežama stalno se bespotrebno nadmećemo jedni s drugima. Umjesto da samo damo traženi savjet ili preporuku, pokušavamo dokazati da neko drugi nije u pravu ili ga natjerati da prihvati naše gledište. Svrha savjeta je pronalazak najboljeg rješenja problema i pozitivna promjena. Budite tako iskreni u davanju savjeta i preporuka da možete s punim pravom u budućnosti očekivati savjet od osobe kojoj ste vi dali savjet danas.

4. NE PREDSTAVLJAJ SE LAŽNO!

„Najgori čovjek kod Allaha na Sudnjem danu bit će dvoličnjak, koji je jednima govorio jedno, a drugima drugo.“ (Buhari i Muslim)

Neki ljudi projiciraju jednu sliku o sebi na društvenim mrežama, a nešto sasvim drugačije u stvarnom životu. Ova pojava ide u dva smjera, neki u virtuelnom svijetu pokušavaju izgledati mnogo pobožniji nego što jesu, a neki se predstavljaju kao mnogo veći buntovnici. Nastojte biti iskreni u predstavljanju sebe i svojih vrijednosti.

5. SAKRIJ TUĐE GREŠKE!

„Ko sakrije grijeh drugoga na ovom svijetu, Allah će sakriti njegove grijeha i na ovom i na budućem svijetu.“ (Muslim)

Ružna strana društvenih mreža je što lahko možete napasti bilo koga ili objelodaniti nečiju grešku. Naši digitalni tragovi olakšavaju svakome ko želi pretraživanje lične historije naših obja-

va na internetu i omogućavaju da se "uhvati" za nešto pogrešno što smo uradili. Pretpostavljeno ponašanje muslimana bilo bi da uloži maksimalan trud da prikrije greške drugih, a ne da provodi vrijeme tragajući za njima i objavljujući ih javno.

6. NE ROBUJ „LAJKOVIMA“

„Suzdrži se od dunjaluka, zavoljet će te Allah, a budi ravnodušan prema onome što posjeduju ljudi, zavoljet će te ljudi.“ (Ibn Madže, Taberani)

Na društvenim mrežama konstantno smo u potrazi za odobravanjem drugih ljudi. Pažljivo bdijemo nad svojim statusima kako bismo upratili svaki lajk, dijeljenje i komentar koji dobijemo. Naši telefoni neprestano nas obavještavaju o svakoj promjeni. U toj utrci za "lajkovima" često gubimo kompas i postajemo robovi vlastite sujete.

7. NE TRČI PRED RUDU!

„Strogo se čuvajte sumnjičenja, jer je sumnjičenje najveća laž.“ (Buhari i Muslim)

Ništa lakše nego donijeti pogrešne zaključke ili pomisliti najgore o drugima kroz interakciju na društvenim mrežama. Još se lakše uvrijediti, nasekirati ili naljutiti na osnovu vlastite subjektivne percepcije nečijeg statusa. Dajte ljudima priliku da opravdaju svoje stavove. S druge strane, vodite računa da ne postavljate pasivno-agresivne statuse koje drugi mogu pogrešno protumačiti.

8. ČUVAJ SE ZAVISTI I MRŽNJE!

„Ne razjedinjujte se i ne taborite! Ne mrzite se i ne zavidite jedni drugima! O Allahovi robovi, budite braća! Muslimanu nije dozvoljeno da izbjegava svog brata duže od tri dana.“ (Tirmizi)

Profil svakog od nas izgleda kao pregled naših životnih uspjeha i, gledajući tuđe profile, lahko počnemo zavidjeti jedni drugima na nečemu. Zato posebno pazite da se ne posvađate s nekim ili prestanete komunicirati zbog sitnice ili neke lične razmirice. Uvijek se preporučuje pravedno postupanje, makar ono bilo teže.

9. FILTRIRAJ INFORMACIJE

„Jedno od lijepih obilježja čovjekove vjere je da ostavi ono što ga se ne tiče!“ (Tirmizi)

Prirodno je da ćete na društvenim mrežama naići na mnogo stvari koje vas se ne tiču, ali zvuče zanimljivo. Kvaka je u tome da se suzdržite od uplitanja u baš sve što vam se čini zanimljivim. Zaštitite se od pretjeranog konzumiranja informacija!

10. GOVORI DOBRO ILI ŠUTI!

„Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka govori ono što je dobro ili neka šuti!“ (Muslim)

„Govori dobro ili šuti“ jedan je od temeljnih principa ponašanja za društvene mreže. Teško ga je poštovati, jer je glavna svrha društvenih mreža upravo dijeljenje sadržaja i diskusija o njima. Ipak, često se pokajemo zbog nekih sadržaja koje smo postirali, jer prekasno shvatimo da bi bilo bolje za nas da smo šutjeli.

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 15: Principi javnog komuniciranja

Trajanje: 45 min

Broj učesnika/ca: 15-20

Ova radionica može se primijeniti sa svrhom:

- ◆ jačanja analitičkih vještina,
- ◆ usvajanja univerzalnih vrijednosti u komunikaciji.
- ◆ jačanja kritičkog prosuđivanja.

Potrebni materijali i okruženje:

- ◆ prostor koji omogućava kretanje i fleksibilan raspored učesnika/ca,
- ◆ papiri sa citatima ispod (jedan papir – jedan citat),
- ◆ flipchart,
- ◆ flomasteri,
- ◆ ljepljiva traka.

Postupak: Na osnovu unaprijed pripremljene tehnike, učesnici i učesnice dijele se u grupe sa po 3 člana. Svaka osoba u grupi dobiva papir s drugačijim citatom. Zadatak je da svako najprije pročita svoj citat samostalno, razmisli o njemu i zapiše svoje interpretacije. U narednom krugu, svaki član grupe saopćava ostalima svoj citat i interpretacije. Nakon što svi završe svoje izlaganje, grupa kreira principe uspješne komunikacije na osnovu dobijenih citata. Principi se zapisuju ili ilustruju na flipchart, koji se izloži na vidno mjesto. Ostali učesnici imaju priliku pogledati flipcharte i razgovarati o njihovom sadržaju.

„O vjernici, ako vam nekakav nepošten čovjek donese kakvu vijest, dobro je provjerite, da u neznanju nekome zlo ne učinite, pa da se zbog onoga što ste učinili pokajete.“ (El-Hudžurat, 6)

„O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali – pa, Allah zaista zna ono što radite.“ (En-Nisa, 135)

„Od čovjekovog lijepog islama jeste da se kloni onoga što ga se ne tiče.“ (Tirmizi)

„Garantujem kuću na kraju dženneta onome ko ostavi raspravu pa makar bio u pravu, kuću u sredini dženneta onome ko ostavi laž pa čak i u šali, i kuću u najvišem dijelu dženneta onome ko ima lijepo ponašanje.“ (Ebu Davud)

„Mudrost je izgubljena stvar vjernika, ma gdje je pronašao najpreči je da je uzme (prihvati).“
(Tirmizi)

„Dužnost čovjeka koji istražuje spise naučnika, ako mu je istina cilj, je da bude neprijatelj svemu što pročita i napadne ga sa svake strane. On mora imati sumnju i sam sebe u procesu kritičkog propitivanja, kako ne bi zapao u predrasude ili popustio.“ (Ibnul-Hejsem)

4.3 VIRTUELNI IDENTITET I DRUŠTVENE MREŽE

Specifičan identitet, koji nastaje samim korištenjem društvenih mreža, jeste naš virtuelni identitet. Možda nam se čini kao da je naš virtuelni identitet samo skup podataka smještenih u nekom apstraktnom digitalnom prostoru koji nestane kada ugasimo ekran uređaja. Međutim, istina je da naš virtuelni identitet nije odvojen od stvarnosti – on je jedan njen dio. Naprimjer, tvoje virtuelno „ja“ također može pričati, smijati se, sklapati prijateljstva i ući u konflikt kao i tvoje fizičko „ja“. Međutim, za razliku od naših ostalih identiteta, virtuelni identitet je po svojoj prirodi konstrukt – on je virtuelna predstava nas samih koju skoro u potpunosti definišemo mi.

Da li ti se ikada desilo da nekoga poznaješ samo preko društvenih mreža, a zatim tu osobu upознаš uživo, i – to nije ista osoba? Dobra strana društvenih mreža je bolje upoznavanje drugih – loša strana je to što umjesto osobe upознаješ njenu reduciranu i filtriranu verziju. Za većinu nas ta selektivna predstava sebe nije proračunat pokušaj obmane drugih – prirodno je da u virtuelnom okruženju želimo podijeliti nešto o sebi i svojim interesima, ali ipak ne pokazivati svoju ranjivost ili iznositi detalje koji su previše intimni. Zbog toga je bitno pronaći zdravu mjeru između onoga što mi jesmo i onoga što dijelimo s drugima – da naša predstava na društvenim mrežama, iako reducirana, bude autentična.

Aktivnosti za učenike i učenice

Vježba 17: Stvarno i virtuelno ja

Uradi provjeru svojih profila na društvenim mrežama tako što ćeš provjeriti:

- ✓ Listu prijatelja,
  - ko je tu od osoba s kojima se ne poznaješ u stvarnom životu ili se veoma rijetko srećeš s njima? Trebaju li te osobe imati pristup sadržajima koje objavljuješ?
  - ko su tu starije osobe, poznaješ li ih u stvarnom životu (npr., jesu li rodbina, prijatelji tvojih roditelja, komšije, nastavnici i sl.). Ako ti starije osobe nisu poznate najbolje je blokirati ili brisati ih iz liste prijatelja.

- ✓ Fotografije i snimke
  - ima li neki sadržaj zbog kojeg se osjećaš loše? Ako da – ukloni ili zamoli drugu osobu da taj sadržaj ukloni.

- ✓ Jesu li neke informacije o tebi previše privatne?
  - Je li uredu da svi znaju gdje se krećeš, šta trenutno slušaš, jedeš, šta planiraš? Kontroliši šta i kako objavljuješ putem društvenih mreža.

Nakon kreiranja ove liste odgovora, prođi kroz svoj profil na društvenoj mreži koju najčešće koristiš. Pregledaj informacije koje su dostupne u opisu profila i prelistaj objave. Pretvaraj se da profil pripada osobi koju ne poznaješ i traži informacije o njoj zapisujući odgovore na gore navedena pitanja. Alternativno, daj nekom prijatelju da to uradi! Zapisane odgovore o svom profilu uporedi s prvobitno napravljenim odgovorima o sebi.

Muhammed, a. s., me uči... autentičnosti

Poslanik, a. s., ukazao je na bitnost **autentičnosti i dosljednosti** u karakteru bez obzira na društvo i okolnosti, rekavši: „Najgori čovjek kod Allaha na Sudnjem danu bit će dvoličnjak, koji je jednima govorio jedno, a drugima drugo.“ (Buhari i Muslim)

To, svakako, ne znači da smo neiskreni ili neautentični ukoliko na društvenim mrežama dijelimo samo dobre stvari, a loše zadržimo za sebe. **Društvene mreže i trebamo koristiti na način koji štiti našu privatnost i dostojanstvo.** Autentičnost znači da tvoj virtuelni identitet vjerno predstavlja tebe – a ne ljepšu, mudriju, hrabriju, religiozniju, avanturističniju ili buntovnijiu verziju tebe.

Društvene mreže kreiraju okruženje gdje se nalazimo među stotinama ljudi dok smo istovremeno potpuno sami u sobi. Biti u društvu dok smo fizički sami nas može ostaviti pod dojmom da se to sve odvija u našoj glavi, dok u stvarnosti komuniciramo s drugim, stvarnim ljudima. To nekada dovodi do loše procjene u tome šta reći i kako se ponijeti u određenoj situaciji. Ukoliko ono što dijelimo na društvenim mrežama ne doživljavamo kao potpuno stvarno, može se desiti da lahkomišleno iznosimo svoje greške i manjkavosti pred druge.

Poslanik, a. s., nas upozorava na otkrivanje svojih propusta u hadisu gdje kaže: „Cijelom mom Ummetu će biti oprosteno, osim onima koji javno iznose ono što su zgriješili. U to spada i to da čovjek noću učini neki grijeh pa osvane, a njegov Gospodar mu to kao tajnu sakrije, ali on kaže: - O ti, taj i taj, jučer sam učinio to i to...“ (Muslim)

Ponašanje u virtuelnom okruženju je obuhvaćeno istim moralnim okvirom koji definiše naše ponašanje u realnom svijetu. Mada su društvene mreže relativno nov fenomen, čije konvencije, nedostatke i ograničenja tek spoznajemo, univerzalne vrijednosti istinoljubivosti, zaštite dostojanstva i težnje ka dobru su i dalje primjenjive. Poslanik, a. s., nas je ohrabrivao da budemo među ljudima, kako bismo dali svoj doprinos afirmaciji dobra i odvratanju od zla, pa je rekao: „Vjernik koji se miješa s ljudima i strpljivo podnosi njihova uznemiravanja ima veću nagradu od onoga koji se ne miješa s ljudima, niti je strpljiv na njihovim uznemiravanjima.“ (Ahmed, Tirmizi i Ibn Madže). Dakle, naša polazna tačka ne treba biti izbjegavanje društvenih mreža, nego razvijanje svijesti o njihovom ispravnom korištenju. Ukoliko smo stabilni u svojim principima i uz to negujemo samokritičnost i samokontrolu, naše prisustvo na društvenim mrežama bit će korisno za nas. Tako nećemo biti pasivni konzumenti željene razonode nego aktivni korisnici koji donose pozitivnu promjenu.

Komunikacija u džennetu

Kada govorimo o džennetu, zamišljamo ga kao mjesto puno prelijepih pejzaža, mirnih rijeka, mirisnih jela, gdje ne brinemo o vremenu i obavezama, gdje smo potpuno mirni i spokojni, gdje se družimo s ljudima koje volimo i kojima se radujemo.

Kada Allah, dž. š., opisuje način na koji će ljudi komunicirati u džennetu, On kaže: „Neće u njemu slušati besmislice, niti laganje“ (En-Nebe, 35). Kao jednu od prednosti dženneta, Allah, dž. š., navodi to da čovjek neće morati učestvovati u beskorisnim, praznim i suvišnim razgovorima i neće morati slušati kako ljudi lažu o drugima.

Ovakav opis djeluje poticajno, pa razmisli možeš li svoje virtuelno okruženje učiniti takvim?

10 kriterija za dijeljenje na društvenim mrežama:

1. Da li je moja namjera iza ovoga dobra?
2. Da li ovim sebe hvalim, ili kudim, ili otkrivam svoju intimu?
3. Da li ovim ponižavam ili ismijavam drugu osobu?
4. Da li je ovo što dijelim sigurno istina?
5. Da li će ovo stvoriti raspravu i konflikt?
6. Da li ovo sadrži vulgarnost, bogohuljenje ili nešto neprimjereno?
7. Da li ovo doprinosi dobru?
8. Da li bi ovim tuđa privatnost bila narušena?
9. Da li ću se ovoga stidjeti kroz godinu dana?
10. Da li ovim predstavljam sebe na dobar način?

Ideje za nastavnike i trenere

Radionica 16: Koncept nove društvene mreže

Trajanje: tokom jednog mjeseca ili duže

Broj učesnika/ca: cijelo odjeljenje

Napomena: korisno je u projekat uključiti profesora informatike ili stručnjaka sličnog profila

Postupak: Kroz diskusiju s učenicima napraviti spisak pozitivnih i negativnih strana društvenih mreža. Primjeri pozitivnih strana mogu biti: brz protok bitnih vijesti, održavanje veza s ljudima, jednostavan način komunikacije kod saradnje na projektima. Primjeri negativnih strana mogu biti: afirmacija egocentričnosti kod ljudi, prisutnost neprimjerenog sadržaja, poticanje korisnika na opsesivno ponašanje, itd.

Zatim pristupite izradi idejnog rješenja nove društvene mreže. Za početak je potrebno definisati moralne standarde koje nova društvena mreža treba afirmisati. Unaprijed pripremljen spisak relevantnih hadisa i ajeta će poslužiti kao glavna referentna tačka. Iako se sam koncept društvene mreže treba zasnivati na islamskim vrijednostima, ciljna grupa nisu samo muslimani, nego svi ljudi. Fokus treba biti na kreiranju platforme koja generiše i afirmiše univerzalno dobro u društvu.

Kroz *brainstorming* sesiju potrebno je osmisliti funkcije koje će kreiranoj društvenoj mreži dati mogućnosti koje su navedene kao pozitivne strane, a da se pri tome izbjegnu negativne strane. Kad se grupa usaglasila oko željenih funkcija i namjene same društvene mreže, podijelit će se na timove koji će biti zaduženi za različite aspekte kreiranja platforme – vizuelni identitet i branding, marketing, notifikacije, mogućnosti privatnog profila, news feed, mogućnosti grupnih opcija, mogućnosti privatnih poruka, način finansiranja, itd. Na kraju je potrebno objediniti sve aspekte društvene mreže i prodiskutovati o izazovima s kojima bi se kreatori platforme susreli u implementaciji pojedinih funkcija.

Uporediti kreiranu društvenu mrežu s trenutno popularnim mrežama. Prodiskutovati koliko je moguće postići iste ciljeve s već postojećim platformama.

Izvori i literatura

- Ahmed, Ebu Abdullah Ahmed ibn Muhammed ibn Hanbel. *El-Musned* (6-8). El-Mekteb el-islami, Bejrut, 1978.
- Alibašić, Ahmed, Hasani, Mustafa, Ćeman, Senad i Begović, Nedim (ur). *Islamska pravna kultura u tranziciji: eseji u čast Fikreta Karčića*. Centar za napredne studije, Sarajevo, 2020.
- Armstrong, Karen. *Muhammed: Poslanik za naše vrijeme*. Buybook, Sarajevo, 2013.
- Božić, Marina i Kožić, Vanja. (ur.). *Pokreni promjenu: 40 ideja za rad s djecom i mladima u području različitosti*. Forum za slobodu odgoja, Zagreb, 2017.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed ibn Ismail. *El-Džami'u es-sahih* (3,4,5). Daru-l-fikr, Damask, 1991.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed ibn Ismail. *El-Edebu el-Mufred*. El-Me'arif, Rijad, 1998.
- Ebu Davud, Sulejman ibn el-Eš'as es-Sidžistani. *Sunen Ebi Davud* (3-4). Muhammed Ali es-Sejjid, Damask, 1969.
- Ebu Ne'im, Ahmed ibn Abdullah el-Asfehani, *Hilijetu-l-evlija ve tabakatu-l-asfija*. Daru-l-kutub el-il'mije, Bejrut, 1986.
- El-Bejheki, Ahmed ibn Husejn ibn Ali. *Delailu en-nebuve*. Daru-l-kutub el-ilmije, Bejrut, 1985.
- El-Bejheki, Ahmed ibn Husejn ibn Ali. *Es-Sunen el-kubra* (2 t). Dairetu el-me'arif en-nizamije, Hajderabad, 1975.
- El-Bejheki, Ahmed ibn Husejn ibn Ali. *Šu'bu-l-iman*. Dar el-kutub el-ilmije, Bejrut, 1990.
- El-Hejsemi, Ebu Bekr Nuruddin Ali ibn Ebi Bekr. *Medžmu'a ez-zevaid* (2t). Daru-l-kitab, Bejrut, 1967.
- Hakim, Ebu Abdullah Muhammed ibn Abdullah ibn Muhammed en-Nejsaburi. *El-Mustedrak a'la es-sahihejn* (2-3). En-nasr el-hadise, Rijad, s.a.
- Hamidullah, Muhammed. *Muhammed, a.s., Život i djelo* (1-2). Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1983.
- Hamidullah, Muhammed. *Uvod u islam*. Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1989.
- Hart, Michael, H. *The 100: A Ranking of the Most Influential Persons in History*. Hart Publishing, New York, 1978.
- Ibn Hadžer, Ahmed ibn Ali ibn Muhammed. *Fethu-l-bari šerh sahihu-l-buhari* (4-5). El-Kulijat el-ezherije, Kairo, 1978.
- Ibn Hibban, Ebu Hatim Muhammed ibn Hibban ibn Ahmed. *Sahih Ibn Hibban* (1-2). El-Mektebetu es-selefije, Medina, 1980.
- Ibn Hišam, Ebu Muhammed Abdulmelik ibn Hišam. *Poslanikova Sira* (1-2). El-Menar, Jordan, 1988.
- Ibn Ishak, Muhammed ibn Ishak ibn Jesar. *Poslanikov životopis i vojni pohodi* (1-2). Daru-l-fikr, Damask, 1978.

- Ibn Kesir, Ebul Fida Ismail ibn Omer ibn Kesir. *El-Bidaje ve-n-nihaje* (3-6). Daru-l-me'rife, Bejrut, 2003.
- Ibn Sa'd, Muhammed ibn Sa'd el-Basri. *Et-Tabakatu-l-kubra* (2-3). Daru Sadir, Bejrut, 1968.
- Ibnul-Esir, Ali ibn Muhammed ibn Muhammed. *Usudu-l-gabe fi me'arifeti es-sahabe* (1-2). Dar eš-šu'ab, Kairo, 1980.
- Kur'an s prevodom* (preveo Besim Korkut)
- Lings, Martin. *Muhammed, a.s.: Život zasnovan na najranijim izvorima*. Connectum, Sarajevo, 2004.
- Mešić, Mirza. *Muhammed, a.s., Poslanik čovječanstvu*. Grafomark, Zagreb, 2015.
- Mommsen, Katharina. *Goethe i islam*. Dobra knjiga, Sarajevo, 2008.
- Muslim, Ebu-l-Husejn Muslim ibn el-Hadžadž en-Nejsaburi. *Sahih Muslim* (2-4). Daru ihja et-turas el-a'rabi, Bejrut, 1972.
- Ramadan, Tariq. *Stopama Božijeg Poslanika*. CNS, Nahla, Ilmijja, Sarajevo, 2018.
- Tirmizi, Ebu Isa Muhammed ibn Isa ibn Sure. *Sunen et-Tirmizi* (1t). Daru mektebe, daru ed-da'va, Homs, 1965.

NAHLA

CENTAR ZA EDUKACIJU I ISTRAŽIVANJE
CENTER FOR EDUCATION AND RESEARCH

"Vodič za edukativni rad s mladima pod nazivom Poslanik Muhammed, a.s., u mom životu odgovara osnovnim zahtjevima savremenog pedagoškog rada. Kroz različite teme na veoma senzibilan način pristupa mladima, pružajući podršku njihovom razvoju i izrastanju u zdrave ličnosti. Vodič je namijenjen srednjoškolskom uzrastu i svojim sadržajem u potpunosti ispunjava taj kriterij. On poziva mlade na djelovanje, potiskuje pasivnost i teži promjenama društva kroz izgradnju ličnosti, aktivira ih da propituju svaki segment ličnog i društvenog života. Istovremeno, on je alat kojim se mogu služiti nastavnici u školama, ne samo na predmetu Vjeronauke već i u ostalim nastavnim predmetima, kao i treneri u različitim institucijama. Vodič ne podstiče samo kognitivni razvoj, već utječe na stjecanje niza kompetencija, socijalnih, vjerskih, komunikativnih, međuljudskih i drugih."

Mevlida Mešanović,
Univerzitet u Grazu

"Vodič Poslanik Muhammed, a.s., u mom životu predstavlja koristan materijal za nastavnike i edukatore koji rade s mladima u različitim formalnim ili neformalnim obrazovnim kontekstima. On nudi kreativne ideje koje će zasigurno oplemeniti zajednički rad nastavnika i učenika te potaći nastavnike na unapređenje svoje odgojno-obrazovne prakse. Pažljivo didaktički oblikovan sadržaj Vodiča šalje poruku kako se vjera prepliće sa svim dijelovima naših života te inspirira na primjenu poruka Poslanika Muhammeda, a.s., u najrazličitijim situacijama s kojima se mladi suočavaju."

Amina Isanović Hadžiomerović,
Univerzitet u Sarajevu